

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سیر مطالعاتی عقاید و کلام اسلامی

تهیه و تنظیم:
جمعی از اساتید دانش کلام

عنوان: سیر مطالعاتی عقاید و کلام اسلامی
تکرار نام پدیدآور: تهیه و تنظیم جمعی از اساتید دانش کلام؛ معاونت تهذیب و تربیت حوزه های علمیه
مشخصات نشر: قم، انتشارات مرکز مدیریت حوزه های علمیه، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری: ۱۶۸ ص، جدول
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۵۰-۷۶-۲
وضعیت فهرست نویسی: فیفا
موضوع: کلام-تاریخ-کتابشناسی
موضوع: کلام- کتابشناسی
موضوع: عقاید- تاریخ- کتابشناسی
موضوع: اصول دین-تاریخ-کتابشناسی
شناسه افزوده: حوزه علمیه قم، معاونت تهذیب و تربیت حوزه های علمیه
شناسه افزوده: حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت حوزه های علمیه
رده بندی کنگره: ۱۳۹۶، ۸۴ س ۸/ک/۷۸۳۵Z
رده بندی دیویی: ۲۹۷۴۹/۱۶
شماره کتابشناسی: ۴۳۷۶۲۳۳

سیر مطالعاتی

عقاید و کلام اسلامی

تهیه و تنظیم: جمعی از اساتید دانش کلام

نوبت چاپ: بهار ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۸۵۰۰۰ ریال

ناشر: مرکز مدیریت حوزه های علمیه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۵۰-۷۶-۲

لطفاً نظرهای ارزشمند خود را به آدرس:

قم، انتهای بلوار پیامبر اعظم (ج.مکران)، مجتمع دارالولاية،

معاونت تهذیب و تربیت حوزه های علمیه

تلفن: ۰۲۵-۳۷۲۵۵۸۹۰

و یا به آدرس اینترنتی

dm.motahari@ismc.ir ارسال فرمائید.

www.tahzib-howzeh.ir

مراکز پخش:

قم، خیابان روح الله، روبروی مجتمع ناشران، نمایشگاه کتاب حوزه های علمیه

۰۲۵-۳۷۷۲۵۵۴۷

قم، مدرسه علمیه دارالشفاء، فروشگاه انتشارات مرکز مدیریت حوزه های علمیه

۰۲۵-۳۷۷۴۸۳۸۳

فهرست مطالب

۷.....	مقدمه
۱۲.....	ملاحظات برای دانش پژوهان
۱۵.....	معرفی کلی مراحل سیر مطالعاتی عقاید و کلام اسلامی
۱۷.....	سیر مطالعاتی دوره ی عمومی
۲۲.....	سیر مطالعاتی دوره ی پیشرفته
۲۸.....	سیر مطالعاتی دوره ی پاسخ به شبهات عقیدتی
۳۷.....	کتابشناسی دوره ی عمومی
۷۱.....	کتابشناسی دوره ی پیشرفته
۱۲۳.....	کتابشناسی دوره ی پاسخ به شبهات عقیدتی

مقدمه

«علم کلام» از کهن‌ترین علوم اسلامی و از مهم‌ترین دانش‌های بشری است. «علم کلام» دانشی است که به تبیین گزاره‌های بنیادین دینی پرداخته به و اساسی‌ترین شبهات و پرسش‌های بشر در طول تاریخ با دو ابزار عقل و وحی پاسخ می‌دهد.

از آنجا که موضوع و غایت علم کلام از والاترین رسالت‌ها در حوزه دین است، از این رو آن دانش را اساس معارف دینی در هر عقیده و آیینی به شمار آورده‌اند و در تعریف آن گفته‌اند: «علم به قواعد اعتقادی دینی، برگرفته از ادله یقینی».

تردید نیست که دفاع از عقاید دینی و پاسداری از سنگرهای اعتقادی و ایدئولوژیکی یکی از اهداف مقدس و برنامه‌های خطیر پیامبران الهی بوده و از ارزش بسیار والایی برخوردار است؛ و بدین جهت می‌توان گفت: تاریخ علم کلام با تاریخ ادیان آسمانی گره خورده است.

در اهمیت این موضوع همین کافی است که امام صادق علیه السلام دانشمندان شیعه را مجاهدانی دانسته است که رویاروی شیطان و جنود او به مصاف ایستاده و از هجوم آنان بر عقاید شیعیانی که قدرت پاسخگویی به شبهات شیاطین را ندارند، جلوگیری می نمایند و حتی ارزش جهاد اعتقادی آنان را از جهاد با جسم و جان بالاتر توصیف نموده است.^۱

امین الاسلام طبرسی در ذیل آیه شریفه «فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَ جَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا»^۲ گفته است: این آیه دلالت می کند بر این که برترین جهادها و ارزشمندترین آنها نزد خداوند سبحان، جهاد متکلمان در پاسخگویی به شبهات دشمنان دین و پیروان باطل است.^۳

با توجه به همین جایگاه رفیع علم کلام در تاریخ اسلام و در دفاع از حوزه معارف دین است که این علم در گذشته و حال، توجه شخصیت های علمی بسیاری را به خود جلب نموده و تصنیفات و آثار علمی گرانبهایی از آنان برجای مانده است که از ذخایر ارزشمند فرهنگی و دینی به شمار می رود. البته علم کلام در بستر تاریخی خود، سیر تکاملی و صعودی در جهت توسعه و تعمیق مسائل جدید داشته است.

۱. الاحتجاج، جلد ۱، صفحه ۱۷

۲. فرقان/ ۵۲

۳. مجمع البیان، جلد ۷، صفحه ۲۷۳

این علم در ابتدای تکوین، در چند مسأله مانند «ایمان و کفر» و «جبر و اختیار» محدود بود اما با ظهور شاگردان بزرگ امام صادق علیه السلام همچون هشام بن حکم و مؤمن طاق، این دانش گسترش فزونی یافت. در زمان شیخ مفید، ساختمان علم کلام معماری جدیدی یافته و مباحث توحید تا معاد، منظم، روشمند و در قالب های گوناگونی طراحی شده است. سپس در عصر خواجه نصیر طوسی، کتاب «تجريد الاعتقاد» دستمایه طرحی نوین در علم کلام گردید؛ به طوری که مباحث «الهیات عامه» که در کتب شیخ مفید و شاگردانش به صورت پراکنده بود، تدوین و نظم جدیدی یافت.

البته در دوره معاصر، گستره ی مسائل کلامی اسلامی، تطوری دیگر یافت و عرصه مسائل جدید کلامی یا کلام جدید در حوزه دین شناسی و مباحث مربوط به آن، بازگشایی گردید. از این رو امروزه گستره علم کلام از الهیات عامه و مباحث اصول دین تا حوزه مسائل دین شناسی، معرفت شناسی و مباحث میان رشته ای، همه را شامل می شود. بایستگی تحقیق دقیق، جامع و منسجم پیرامون زیر ساخت های اندیشه دینی و ضرورت پرداخت علمی و روزآمد به حوادث واقعه فکری به فراخور شرایط کنونی و تربیت فرهیختگانی متخصص در حوزه کلام اسلامی جهت پاسخگویی دائمی به نیازهای پیشگفته، حوزه علمیه را به تأسیس مراکز تخصصی در علم کلام واداشت. اما از آنجا که ورود به این مراکز تخصصی به هر دلیل برای همگان امکانپذیر نیست، معاونت تهذیب و تربیت حوزه های علمیه برآن شد تا با استفاده از نظر گروهی از

اساتید کلام، سیر مطالعاتی عقائد را برای کسانی که علاقمند مطالعه در زمینه مسائل کلامی هستند تنظیم نماید.

سیر مطالعاتی پیش رو، در سه مرحله از آسان به مشکل تنظیم شده است:

مرحله اول: دوره عمومی؛ با رویکرد تبیینی - توصیفی و با هدف باورسازی و تحکیم عقیدتی.

مرحله دوم: دوره پیشرفته؛ با رویکرد تحلیلی - اثباتی و با هدف توسعه آگاهی عقیدتی و آشنایی با ادله اثباتی اصول دین.

مرحله سوم: دوره پاسخ به شبهات عقیدتی؛ با رویکرد انتقادی و با هدف آشنایی و نقد ادیان و مذاهب و تقویت توانمندی دانش پژوهان در پاسخ به شبهات اعتقادی.

در آغاز تلاش گردید که کلیه کتاب‌های موجود براساس عناوین مصوب گردآوری شود و در جلسات متعدد و با حضور اساتید محترم آثار مناسب‌تر برای مخاطب‌گزینش گردد. منابع معرفی شده در این سیر مطالعاتی، از میان آثار پربار موجود در این رشته است و عدم معرفی دیگر منابع، هرگز به معنای نفی اعتبار و ارزش آنها نیست؛ بلکه برای رعایت اختصار، جهت ارائه یک سیر مطالعاتی فشرده و محدود بوده است؛ با این امید که همین مقدار، نظر علاقه‌مندان را تأمین کند. البته ممکن است در آینده آثار بهتری نیز منتشر شود که در بازنگری‌های بعدی معرفی و یا جایگزین خواهند شد.

از اساتید محترم حجج اسلام والمسلمین عبدالرحیم سلیمانی بهبهانی، محمد تقی سبحانی، رضا برنجکار، محمد جعفری، حسن رضائی مهر، سید علیرضا سبزواری و عبدالحسین خسروپناه که ما را در تهیه و تنظیم این مجموعه یاری نمودند و حجج اسلام والمسلمین شاکرین و جبرئیلی که بازبینی نهایی را انجام دادند کمال تشکر را داریم. همچنین از همکاری حجج اسلام محمد قنبری، محمود مقدمی، عبدالعلی پناهی، حمیدرضا پوریحیی و علی نعمتی که در پیگیری و به نتیجه رساندن این کار سهم داشتند نیز تقدیر و تشکر می‌کنیم. لازم است از جناب حجت الاسلام والمسلمین استادهادی حسین خانی معاون تهذیب سابق که تنظیم سیرهای مطالعاتی با هدایت و حمایت ایشان آغاز و در موضوعات "تاریخ اسلام" و "عقائد و کلام اسلامی" تهیه گردید و در موضوعات دیگر نیز ادامه خواهد داشت، تشکر و قدردانی نمائیم.

در پایان از تمامی اساتید و صاحب نظران تقاضا داریم پیشنهادها و نظرهای تکمیلی خود را ارائه نمایند تا فهرست موجود کامل تر شده و مورد استفاده علاقمندان قرار گیرد.

والحمد لله رب العالمین
حمید ملکی
معاون تهذیب و تربیت حوزه‌های علمیه

ملاحظات برای دانش پژوهان:

۱) در این مجموعه، نخست مراحل سه گانه، رویکردها و اهداف را معرفی نموده و سپس در هر مرحله با تعریف و تبیین اهداف تفصیلی به معرفی عناوین موضوعات پرداخته ایم. بر این اساس، برای هر سال تحصیلی چند عنوان موضوعی در نظر گرفته شد و در ذیل هر عنوان یک یا چند کتاب پیشنهاد شده است. البته برخی از کتابها با علامت (*) مشخص شده است که این کتابها تنها برای کسانی که علاقمند به مطالعه بیشتر در آن موضوع هستند، پیش بینی شده است.

۲) دانش پژوهان ارجمند باید در این سیرمطالعاتی، دقیقاً همان ترتیب یاد شده در متن را رعایت کنند و از مطالعه آثار قبل از زمان مقرر خودداری کنند.

۳) بی گمان در پاره ای از موارد، با ابهام هایی در متن مواجه خواهید شد که لازم است با مراجعه به اساتیدی که در دسترس هستند، این ابهام ها برطرف گردد.

۴) هر کتاب را قبل از مطالعه تفصیلی، به صورت سریع و گذرا مرور کنید و فهرست عناوین آن را با دقت از نظر بگذرانید. این کار ذهن شما را برای دریافت جزئیات مطالب آماده می کند.

۵) خلاصه نویسی از هر بخش، نگاشتن عناوین جزئی در حاشیه کتاب و یادداشت سؤالات یا ملاحظات شخصی در مورد کتاب، از شیوه های مطالعه فعال است. پیشنهاد می کنیم که مجموعه مطالب یاد شده به گونه ای تنظیم و نگاه داری شود که برای مراجعه در سال های بعد قابل استفاده باشد.

۶) پیشنهاد می شود که برای درک بهتر و پایداری بیشتر مطالب در ذهن، همزمان با مطالعه آثار، جلسات مباحثه یا گفت و گوی گروهی با دیگر دانش پژوهان برگزار گردد.

۷) برای تهیه کتب موجود در سیر مطالعاتی، فروشگاه «کتاب ما» دسترسی سریع و آسان شما را به آنها فراهم خواهد کرد. جهت اطلاع از روش های مختلف خرید، به کانال تلگرامی [@ma_book](https://t.me/ma_book) مراجعه و یا با شماره تلفن ۰۲۵-۳۷۸۴۲۴۴۳ تماس حاصل فرمایید. در صورت تمایل نیز می توانید با مراجعه به این فروشگاه (قم، بلوار معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، پلاک ۱۱) علاوه بر این کتب، دیگر کتب اعتقادی را تورق و تهیه فرمایید.

معرفی کلی مراحل سیر مطالعاتی عقاید و کلام اسلامی

۱- مرحله اول: دوره عمومی

رویکرد کلی: تبیینی - توصیفی

هدف کلی: باورسازی و تحکیم عقیدتی

۲- مرحله دوم: دوره پیشرفته

رویکرد کلی: تحلیلی - اثباتی

هدف کلی: توسعه آگاهی عقیدتی و آشنایی با ادله اثباتی اصول دین

۳- مرحله سوم: دوره پاسخ به شبهات عقیدتی

رویکرد کلی: انتقادی - پاسخ‌گویی

هدف کلی: آشنایی و نقد ادیان و مذاهب و تقویت توانمندی در

پاسخ‌گویی به شبهات عقیدتی

مرحله اول: دوره عمومی

تعریف:

دوره عمومی، سیر مطالعات هدفمند اعتقادات با رویکرد تبیینی - توصیفی است. در این مرحله با بیان اجمالی عقاید اسلامی از منظر منابع وحیانی و ارائه شواهد و دلایل عقلی به صورت مختصر؛ چارچوب باورهای عقیدتی پایه گذاری و تحکیم می گردد.

اهداف تفصیلی:

- ۱- بازسازی آگاهی های طلاب در خصوص پیشینه مذهب شیعه.
- ۲- رشد آگاهی های عقیدتی طلاب با رویکرد تبیینی - توصیفی
- ۳- تحکیم باورهای عقیدتی با تبیین امتیازات عقیدتی شیعه بر سایر مذاهب.

عناوین مباحث:

- ۱- کلیات علم کلام (با هدف آشنایی کلی با تاریخ و ویژگی های دانش کلام، مذاهب اسلامی و هندسه موضوعات اعتقادی)
- ۲- تاریخ تشیع (با هدف آشنایی با تاریخچه و ویژگی های تشیع)
- ۳- کلیات اعتقادات، با رویکرد قرآنی - حدیثی (با هدف آشنایی اجمالی با اصول اعتقادات اسلامی با رویکرد قرآنی - حدیثی)

- ۴- خداشناسی (با هدف آشنایی با خداشناسی در مکتب اهل بیت علیهم السلام با رویکرد تبیینی-توصیفی)
- ۵- پیامبرشناسی (با هدف آشنایی با مبانی وحی و نبوت در مکتب اهل بیت علیهم السلام با رویکرد تبیینی-توصیفی)
- ۶- امام شناسی (با هدف آشنایی با اندیشه امامت در مکتب اهل بیت علیهم السلام با رویکرد تبیینی-توصیفی)
- ۷- مهدویت (با هدف آشنایی با موعود آخرالزمان در مکتب اهل بیت علیهم السلام با رویکرد تبیینی-توصیفی)
- ۸- معاد شناسی (با هدف آشنایی با معاد و حوادث جهان آخرت در مکتب اهل بیت علیهم السلام با رویکرد تبیینی-توصیفی)
- ۹- عقائد استدلالی (با هدف بیان اجمالی عقاید اسلامی به صورت استدلالی)

جدول تقسیم بندی عناوین:

محور سوم	محور دوم	محور اول	سال
کلیات اعتقادات	تاریخ تشیع	کلیات علم کلام	اول
امام شناسی	پیامبر شناسی	خداشناسی	دوم
عقائد استدلالی	معاذشناسی	مهدویت	سوم

معرفی کتاب‌ها:

سال اول:

کلیات علم کلام

- ۱) آشنایی با علوم اسلامی (بخش کلام)، رضا برنجکار
- ۲) درآمدی بر علم کلام، علی ربانی گلپایگانی *

تاریخ تشیع

- ۱) درسنامه تاریخ تشیع، غلامحسین محرمی
- ۲) تاریخ امامت، اصغر منتظرالقائم

کلیات اعتقادات با رویکرد قرآنی - حدیثی

- ۱) شرح حدیث عرض دین، لطف الله صافی گلپایگانی
- ۲) دروس اعتقادی، سید جعفر سیدان

سال دوم:

خداشناسی

- ۱) مبانی خداشناسی، محمد محمدی ری شهری
- ۲) منشور جاوید جلد ۲، جعفر سبحانی
- ۳) کلام و عقائد (توحید و عدل)، رضا برنجکار
- ۴) خداشناسی (مجموعه کتب آموزشی معارف قرآن جلد ۱)، محمد تقی مصباح یزدی *

پیامبرشناسی

- ۱) فلسفه وحی و نبوت، محمد محمدی ری شهری
- ۲) منشور جاوید جلد ۱۰، جعفر سبحانی

- (۳) راه و راهنما شناسی (مجموعه کتب آموزشی معارف قرآن جلد ۴ و ۵)، محمد تقی مصباح یزدی *

امام شناسی

- (۱) بررسی مسائل کلی امامت، ابراهیم امینی
 (۲) حق جو و حق شناس (بازگردان و تلخیص المراجعات)، علی اصغر مروج خراسانی
 (۳) امامت تطبیقی، عبدالعلی موحدی
 (۴) آیات ولایت در قرآن، ناصر مکارم شیرازی *

سال سوم:

مهدویت

- (۱) نگین آفرینش (جلد ۱)، محمد امین بالادستیان، محمد مهدی حائری پور، مهدی یوسفیان
 (۲) سلسله مباحث امامت و مهدویت (جلد ۳)، لطف الله صافی گلپایگانی
 (۳) زندگانی امام مهدی علیه السلام از ولادت تا ظهور، سید محمد کاظم قزوینی *

معاد شناسی

- (۱) معرفت معاد، علی ملکی میانجی
 (۲) منشور جاوید (جلد ۹)، جعفر سبحانی

عقائد استدلالی

- (۱) عقائد استدلالی، علی ربانی گلپایگانی
 (۲) آموزش کلام اسلامی، محمد سعیدی مهر *

مرحله دوم: دوره پیشرفته

تعریف:

دوره پیشرفته، سیرمطالعات هدفمند اعتقادات با رویکرد تحلیلی-اثباتی در موضوعات تفصیلی عقائد، که در جهت توسعه و تعمیق آگاهی‌های عقیدتی می‌باشد.

اهداف تفصیلی:

- ۱- توسعه و گسترش آگاهی‌های تخصصی عقائد دانش پژوهان
- ۲- آشنایی با ادله عقلانی و وحیانی در زمینه مباحث تفصیلی اصول دین
- ۳- آشنایی با عرصه‌های جدید در حوزه دین‌شناسی

عناوین مباحث:

- ۱- خداشناسی (با هدف شناخت خداوند در اندیشه اسلامی با رویکرد عقلی - استدلالی)
- ۲- جهان‌شناسی (با هدف شناخت جهان در اندیشه اسلامی با رویکرد عقلی - استدلالی)
- ۳- انسان‌شناسی (با هدف شناخت انسان در اندیشه اسلامی با رویکرد عقلی - استدلالی)
- ۴- وحی، عصمت، معجزه و خاتمیت (با هدف شناخت مهم‌ترین

مباحث نبوت با رویکرد عقلی - استدلالی)

۵- اعجاز قرآن و نفی تحریف آن (با هدف شناخت مهم ترین

مباحث کلامی مرتبط با قرآن با رویکرد عقلی - استدلالی)

۶- امام شناسی (با هدف شناخت مباحث مربوط به امامت با

رویکرد عقلی - استدلالی)

۷- مهدویت، رجعت و ولایت فقیه (با هدف شناخت مباحث

مهدویت، رجعت و ولایت فقیه با رویکرد عقلی - استدلالی)

۸- معاد شناسی (با هدف شناخت مباحث مربوط به معاد با رویکرد

عقلی - استدلالی)

۹- مسائل جدید کلامی (با هدف آشنایی با مهمترین مباحث جدید

کلامی از منظر اسلامی)

جدول تقسیم بندی عناوین:

محور سوم	محور دوم	محور اول	سال
انسان شناسی	جهان شناسی	خدا شناسی	اول
امام شناسی	اعجاز قرآن و نفی تحریف آن	وحی، عصمت، معجزه و خاتمیت	دوم
مسائل جدید کلامی	معاد شناسی	مهدویت، رجعت و ولایت فقیه	سوم

معرفی کتاب ها:

سال اول:

خداشناسی

- ۱) الهیات در نهج البلاغه، لطف الله صافی گلپایگانی
- ۲) توحید در نگاه عقل و دین، محمد باقر شریعتی سبزواری
- ۳) خدا در حکمت و شریعت، محمد حسن قدردان قراملکی *

جهان شناسی

- ۱) جهان شناسی (مجموعه کتب آموزشی معارف قرآن جلد ۲)،
محمد تقی مصباح یزدی
- ۲) جهان شناسی در قرآن، حسن رضارضایی *

انسان شناسی

- ۱) انسان شناسی اسلامی، رضا برنجکار و علی نقی خدایاری
- ۲) انسان شناسی، محمود رجبی
- ۳) مبانی انسان شناسی در قرآن، عبدالله نصری *
- ۴) انسان شناسی اسلامی، عبدالحسین خسروپناه با همکاری
جمعی از پژوهشگران *

سال دوم:

وحی، عصمت، معجزه و خاتمیت

- ۱) وحی و نبوت در قرآن (تفسیر موضوعی قرآن کریم جلد ۳)، عبد الله جوادی آملی
- ۲) وحی شناسی، مصطفی کریمی
- ۳) پژوهشی در عصمت معصومان علیهم السلام، حسن یوسفیان، احمد حسین شریفی
- ۴) معجزه در قلمرو عقل و دین، محمد حسن قدردان قراملکی
- ۵) خاتمیت از نظر قرآن و حدیث و عقل، جعفر سبحانی
- ۶) آئین خاتم، محمد حسن قدردان قراملکی *

اعجاز قرآن و نفی تحریف آن

- ۱) اعجاز قرآن در نظراهل بیت عصمت علیهم السلام و بیست نفر از علمای بزرگ اسلام، سید رضا مؤدب
- ۲) تحریف ناپذیری قرآن، فتح الله نجارزادگان
- ۳) پژوهشی در اعجاز علمی قرآن، محمد علی رضایی اصفهانی *
- ۴) تحریف قرآن؛ بررسی و نقد، سید علی حسینی میلانی *

امام شناسی

- ۱) امامت در بینش اسلامی، علی ربانی گلپایگانی
- ۲) امامت در عقاید شیعه، سید علی حسینی میلانی
- ۳) در مسیر رستگاری، (ترجمه منهاج الکرامه)، جمال الدین حسن بن یوسف حلّی (علامه حلّی)، مترجم: محمد حسین رحیمیان *

سال سوم:

مهدویت، رجعت و ولایت فقیه

- (۱) در انتظار ققنوس، سید هاشم ثامر العمیدی، ترجمه و تعلیق: مهدی علیزاده
- (۲) بررسی تطبیقی مهدویت در روایات شیعه و اهل سنت، مهدی اکبرنژاد

(۳) بازگشت به دنیا در پایان تاریخ، خدامراد سلیمیان

(۴) نگاهی گذرا به ولایت فقیه، محمد تقی مصباح یزدی

(۵) ولایت و رهبری در اسلام، سید حسن طاهری خرم آبادی

(۶) ولایت فقیه، عبدالله جوادی آملی *

معادشناسی

(۱) به سوی جهان ابدی، زین العابدین قربانی

(۲) معاد، مرتضی مطهری

مسائل جدید کلامی

(۱) درآمدی بر کلام جدید، علی ربانی گلپایگانی

(۲) کلام جدید، حسن یوسفیان

(۳) کلام نوین اسلامی، عبدالحسین خسروپناه

مرحله سوم: دوره پاسخ به شبهات عقیدتی

تعریف:

دوره نقد مذاهب و پاسخ به شبهات عقیدتی، سیر مطالعات تخصصی اعتقادات با رویکرد انتقادی و در راستای آشنایی با ادیان و مذاهب و نقد آن‌ها و بررسی شبهات در حوزه های دین شناسی و اصول دین می باشد.

اهداف تفصیلی:

- ۱- آشنایی با ادیان و مذاهب و نقد دیدگاه های آنها
- ۲- تقویت توانمندی دانش پژوهان در پاسخ به سؤالات و شبهات اعتقادی
- ۳- کاربردی سازی مباحث علمی عقیدتی در جهت بهره گیری در تبلیغات و تحقیقات و ...

عناوین مباحث:

- ۱- شبهات خداشناسی (با هدف بررسی و نقد شبهات قدیم و جدید خداشناسی)
- ۲- شبهات نبوت (با هدف پاسخ به مهم ترین شبهات در باب نبوت عامه و خاصه)
- ۳- شبهات امامت (با هدف بررسی و نقد مبانی فکری اهل تسنن و پاسخگویی به مهم ترین شبهات)
- ۴- شبهات مهدویت و ولایت فقیه (با هدف بررسی و نقد شبهات

مهدویت و نظریه ولایت فقیه در عصر غیبت)

۵- شبهات شیعه شناسی (با هدف پاسخ به شبهات رایج در باب تاریخ و هویت شیعه)

۶- آشنایی و نقد ادیان و مذاهب (با هدف آشنایی با مهمترین ادیان زنده و مذاهب کلامی اسلامی و نقد مبانی آنان)

۷- نقد وهابیت (با هدف بررسی و نقد دیدگاه های وهابیت)

۸- نقد مدعیان دروغین (با هدف بررسی تاریخی و نقد گروه های انحرافی در خصوص مهدویت)

۹- نقد صوفیه و عرفان های نوظهور (با هدف بررسی و نقد عرفان های باطل و معنویت های انحرافی نوظهور)

جدول تقسیم بندی عناوین:

محور سوم	محور دوم	محور اول
شبهات امامت	شبهات نبوت	شبهات خداشناسی
آشنایی و نقد ادیان و مذاهب	شبهات شیعه شناسی	شبهات مهدویت و ولایت فقیه
نقد صوفیه و عرفان های نوظهور	نقد مدعیان دروغین	نقد وهابیت

معرفی کتاب‌ها:

سال اول:

شبهات خداشناسی

- ۱) خداشناسی (پرسش‌ها و پاسخ‌های دانشجویی جلد ۱)، محمدرضا کاشفی
- ۲) خداشناسی (پاسخ به شبهات کلامی، دفتر اول)، محمد حسن قدردان قراملکی
- ۳) براهین اثبات وجود خدا در نقدی بر شبهات جان هاسپرز، حمیدرضا شاکرین*

شبهات نبوت

- ۱) اسلام شناسی و پاسخ به شبهات، علی اصغر رضوانی
- ۲) درباره پیامبر اعظم ﷺ (پاسخ به شبهات کلامی، دفتر سوم)، محمد حسن قدردان قراملکی
- ۳) مسأله وحی، محمد عرب صالحی

شبهات امامت: پاسخ به شبهات و نقد مبانی فکری اهل سنت

- ۱) امامت (پاسخ به شبهات کلامی، دفتر چهارم)، محمد حسن قدردان ملکی
- ۲) پاسخ به شبهات امامت، سید علی حسینی میلانی

سال دوم:

شباهت مهدویت و ولایت فقیه

- ۱) موعود شناسی و پاسخ به شبهات، علی اصغر رضوانی
- ۲) چالش‌های فکری نظریه ولایت فقیه، مصطفی جعفرپیشه فرد

شباهت شیعه شناسی

- ۱) راهنمای حقیقت، جعفر سبحانی تبریزی

آشنایی و نقد ادیان و مذاهب

- ۱) درآمدی بر تاریخ ادیان در قرآن، عبدالرحیم گواهی
- ۲) آشنایی با ادیان بزرگ، حسین توفیقی
- ۳) تاریخ و اندیشه‌های کلامی مذاهب اسلامی، محمد صفر جبرئیلی
- ۴) ناگفته‌های کلیسا (به همراه بسته مستند ناگفته‌های کلیسا)، جمعی از نویسندگان
- ۵) خدمات متقابل اسلام و ایران (بخش دوم)، مرتضی مطهری

سال سوم:

نقد و هابیت

- (۱) درسنامه نقد و هابیت، نجم الدین طبسی
- (۲) و هابیت؛ مبانی فکری و کارنامه عملی، جعفر سبحانی تبریزی

نقد مدعیان دروغین

- (۱) در جستجوی حقیقت (کاوشی در فرقه ضاله بهائیت)، علیرضا روزبهرانی بروجردی
- (۲) پیچک انحراف (زمینه‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی گرایش برخی از مردم به مدعیان مهدویت و نیابت در دو قرن اخیر)، جواد اسحاقیان
- (۳) محاکمه و بررسی در عقائد و احکام و آداب و تاریخ باب و بهاء، سید حسن مصطفوی *

نقد صوفیه و عرفان‌های نوظهور

- (۱) در جستجوی عرفان اسلامی، محمد تقی مصباح یزدی
- (۲) درآمدی بر عرفان حقیقی و عرفانهای کاذب، احمد حسین شریفی
- (۳) در کوی صوفیان، سید تقی واحدی
- (۴) جریان‌شناسی انتقادی عرفان‌های نوظهور، حمیدرضا مظاهری سیف

کتابشناسی سیر مطالعاتی
عقاید و کلام اسلامی
دوره عمومی

عنوان کتاب: آشنایی با علوم اسلامی (بخش کلام)

پدیدآورنده: رضا برنجکار

مشخصات نشر: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها - مؤسسه فرهنگی طه، سال ۱۳۹۴، قم

این کتاب به منظور معرفی سه علم مهم از علوم اسلامی (کلام، فلسفه و عرفان) برای دانشجویان الهیات و طلاب علوم دینی، در قالب دو واحد درسی تدوین شده است. در بررسی هر علم، نخست کلیاتی همچون: تعریف، موضوع، فایده و روش علم مورد بحث قرار گرفته تا پیش از ورود به مسائل مهم آن، دورنمایی از علم ارائه شود و دانش پژوه با جغرافیای بحث آشنا گردد. یکی از ویژگی‌های این کتاب این است که تاریخچه مختصر پیدایش هر علم را در جهان اسلام و نیز تاریخ پیدایی مکتب‌های مختلف را مطرح کرده است. نویسنده محترم تلاش کرده تا درباره هر مکتب، مبانی و آرای مهم آن را ذکر کند و مشخصه‌های اصلی آن مکتب را برشمارد. بیان روشن و به دور از پیچیدگی، استفاده نکردن از اصطلاحات فنی، تکیه بر آرای مشهور، ذکر منابع دست اول در قسمت یادداشت‌ها، انتقال مباحث پیچیده‌تر به قسمت یادداشت‌ها برای استادان و علاقه‌مندان از ویژگی‌های این اثر است. عنوان‌های فصل‌های علم کلام این کتاب بدین قرارند: کلیات علم کلام، نخستین حوزه‌های کلامی، معتزله، اهل‌الحديث، اشاعره، ماتریدیة و شیعه. چاپ یازدهم این کتاب را سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) با همکاری مؤسسه فرهنگی طه در ۱۸۴ صفحه (بخش کلام، هفتاد صفحه) در سال ۱۳۹۴ روانه بازار نشر نموده است.

 عنوان کتاب: درآمدی بر علم کلام*

 پدیدآورنده: علی ربانی گلپایگانی

 مشخصات نشر: انتشارات دارالفکر، سال ۱۳۹۵، قم

نویسنده در کتاب «درآمدی بر علم کلام»، ضمن ارائه تعریفی از علم کلام و موضوع آن، اهداف علم کلام و منزلت این علم نزد متکلمان مسلمان را بیان کرده، و روش‌های بحث در علم کلام و رابطه این علم با علوم دیگر، مانند منطق، فقه، اصول فقه، تفسیر و اخلاق و فلسفه و تمایز این علوم را با علم کلام بررسی کرده است. در ادامه، نگرانده به تاریخ علم کلام و تحول و پویایی این علم و نقش ترجمه در گسترش و تطور این علم اشاره نموده، و نظریات مهم در علم کلام جدید را مطرح کرده است. در بخش دوم به معرفی مذاهب کلامی پرداخته، و مذهب کلامی شیعه اعم از شیعه امامیه، زیدیه و اسماعیلیه و عقاید کلامی آنها به ویژه در مبحث امامت را بررسی کرده است. آن‌گاه به معرفی مذاهب کلامی غیر شیعی مانند اهل حدیث و ظاهرگرایان، مذهب معتزله، مذهب اباضیه، مذهب اشعریه، مذهب ماتریدیه و مذهب وهابیت پرداخته، و مهم‌ترین عقاید کلامی آنها را بیان کرده است. وی تفکرات انحرافی وهابیت و نظریه پردازی ابن تیمیه در تبیین مصادیق شرک را مورد نقد و ارزیابی قرار می‌دهد.

انتشارات دارالفکر چاپ اول این کتاب را در سال ۱۳۹۰ در ۲۲۸

صفحه منتشر کرده است.

عنوان کتاب: درسنامه تاریخ تشیع

پدیدآورنده: غلامحسین محرمی

مشخصات نشر: مرکز نشرهاجر، سال ۱۳۹۵، قم

کتاب «درسنامه تاریخ تشیع» شامل بسیاری از حوادث شیعی است و نگاهی نسبتاً جامع به سیر تاریخی تشیع دارد که در بردارنده مراحل، عقبه‌ها و گذرگاهی است که شیعیان از آغاز تا دوره صفویه پشت سر گذاشته‌اند.

در این کتاب - که جنبه‌ای آموزشی داشته و در سی درس به صورت درسنامه تدوین شده و متن درسی دروس حوزه‌های علمیه خواهران در نظر گرفته شده - به ابعاد مختلف تاریخ شیعه و فراز و نشیب‌های آن پرداخته شده است. در ابتدای کتاب به بررسی معنای لغوی و اصطلاحی شیعه و آغاز شکل‌گیری آن پرداخته شده و سپس دیدگاه‌های مختلف در مورد منشا پیدایش آن از زمان حیات رسول خدا ﷺ و گسترش آن در زمان حیات امام علی (ع) و عصر ائمه اطهار (ع) مورد ارزیابی قرار گرفته است. در همین زمینه، نویسنده به ادوار مختلف تاریخ اسلام از زمان شکل‌گیری شورای سقیفه، به قدرت رسیدن خلفای سه‌گانه، ظهور امویان و عباسیان اشاره کرده و برخی از قیام‌های شیعی در این دوران به ویژه بعد از واقعه کربلارا مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است. همچنین به گستره جغرافیایی تشیع، کانون‌های تجمع شیعه در طول تاریخ اسلام در نقاط مختلف

از سرزمین‌های اسلامی، سابقه شیعه در عزاداری برای امام حسین علیه السلام و شکل‌گیری حکومت‌های شیعی اشاره نموده و دیدگاه و فرهنگ تشیع در زمینه دعا و زیارت را تبیین نموده است.

گفتنی است که این کتاب در ۴۳۶ صفحه به نگارش درآمده و توسط مرکز نشر هاجر در سال ۱۳۹۵ منتشر شده است.

 عنوان کتاب: تاریخ امامت

 پدیدآورنده: اصغر منتظرالقائم

 مشخصات نشر: دفتر نشر معارف، سال ۱۳۸۶، قم

از دیدگاه شیعیان، امامت، ریاست عامه الهی است که بر جانشینی پیامبر، حفظ شریعت و تداوم هدایت الهی استوار است. در رهیافت تاریخی، اندیشمندان فرهنگ و تمدن اسلامی، امامت را نخستین مسئله سرنوشت ساز در تاریخ اسلام دانسته و کوشیده اند با ابزارها و روش های رایج در دانش تاریخ، به تحلیل آن پردازند که آیا رسول خدا ﷺ شخص خاصی را پس از خود برای تصدی امر امامت معین و مشخص ساخته است یا خیر؟

براین اساس کتاب در یک مقدمه و هفت فصل به شرح زیر تنظیم شده است: فصل یکم، امام علی علیه السلام از تولد تا خلافت، فصل دوم، روزگار خلافت امیر مؤمنان علی علیه السلام، فصل سوم، دوران امامت حسنین علیهم السلام، فصل چهارم، دوران امام سجاد علیه السلام و پیامدهای واقعه عاشورا، فصل پنجم، دوران شکوفایی فرهنگی امامت، فصل ششم، دوران امام کاظم و امام رضا علیهم السلام و فصل هفتم نیز به دوران وکالت و سفارت می پردازد. نویسنده تلاش نموده است که در نگارش این کتاب از منابع درجه اول و معتبر شیعه و اهل سنت استفاده نماید.

این کتاب در ۲۷۲ صفحه، از سوی دفتر نشر معارف (وابسته به نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها) در سال ۱۳۸۶ منتشر شده است.

عنوان کتاب: شرح حدیث عرض دین

کتاب پدیدآورنده: لطف الله صافی گلپایگانی

مشخصات نشر: انتشارات دلیل ما، سال ۱۳۹۵، قم

عرضه دین بر بزرگان دین شناس یکی از راه‌هایی که با آن می‌توان به درستی شناخت عقاید و مطابقت آن با وحی، هدایت قرآن کریم و تعلیمات اسلام آگاه شد و به اطمینان رسید.

یکی از کسانی که به عرضه اعتقادات خویش به امام معصوم علیه السلام پرداخت، حضرت عبدالعظیم حسنی علیه السلام است. ایشان به خدمت امام هادی علیه السلام رسیده، عقاید و اصول دین خویش را برایشان عرضه کرده و حضرت، ایمان عبدالعظیم علیه السلام را تأیید نموده است.

آیت الله صافی گلپایگانی در کتاب شرح حدیث عرض دین به این موضوع پرداخته است. در بخش مقدمه این کتاب آمده است: اعتقاد به عقاید حقه از مبدأ، معاد، نبوت و امامت، سبب سعادت و آرامش قلب، رفع اضطراب و نگرانی و موجب امیدواری و خوش بینی به حیات و حرکت به سوی رستگاری و فوز و فلاح است و شاید هیچ حاجت و درخواستی از درگاه خداوند متعال، سعادت بخش‌تر و راحت‌افزاتر از سه حاجت ایمان، یقین و رضا نباشد.

نویسنده در شرح حدیث، مطالب خویش را در دو بخش سامان داده است. ایشان در بخش نخست، با بررسی پیشینه عرض دین بر بزرگان و دین‌شناسان، این مسئله را در عصر حاضر نیز بررسی می‌کند و آن

را امری ضروری می‌شمارد. در بخش دوم، به شرح حدیث پرداخته
الفاظ حدیث را جمله به جمله به طور اختصار ترجمه کرده و نکات
آن را جداگانه و به تفصیل در چهارده بند بررسی کرده است. بررسی
سند و لفظ حدیث، از دیگر مطالب نوشتار است.
کتاب فوق از سوی انتشارات دلیل ما در ۱۱۲ صفحه، در سال
۱۳۹۵ روانه بازار کتاب شده است.

 عنوان کتاب: دروس اعتقادی

 پدیدآورنده: سید جعفر سیدان

 مشخصات نشر: موسسه معارف اهل بیت علیهم السلام، سال ۱۳۹۵، قم

کتاب «دروس اعتقادی» مجموعه مباحث اعتقادی است که در حدود سال ۱۳۶۸ شمسی در جمع دبیران دبیرستان‌های استان سیستان و بلوچستان تدریس شده است که پس از جمع آوری به صورت کتاب منتشر گردیده است و در آن از مباحث اختلافی عقاید و نقد نظریات پرهیز گردیده؛ چرا که مقصود بیان یک سلسله عقاید شیعه به صورت مختصر و نسبتاً روان بوده است. این کتاب در چاپ جدید به صورت کامل نوآفرینی شده است.

مباحث کتاب در چهار بخش ارائه شده است: بخش اول مباحث هستی‌شناسی (خداشناسی) مطرح شده است که در آن از آفریدگار جهان، بحث صفات و اقسام توحید سخن به میان آمده و بخش دوم به پیامبرشناسی (راه و برنامه‌شناسی) اختصاص یافته و نبوت و عصمت بیان شده است. بخش سوم کتاب در باره امامت است و امامت خاصه، امامت سایر ائمه علیهم السلام تا حضرت مهدی علیه السلام، دلیل‌های منکرین امامت بلا فصل حضرت علی علیه السلام و پاسخ آن و شخصیت و امتیازات ائمه معصومین علیهم السلام، عناوین مباحث آن است.

بخش چهارم به معادشناسی و انسان‌شناسی اختصاص یافته و در آن از زندگی انسان بعد از مرگ، قبر و سؤال قبر و عذاب و ثواب در قبر، قیامت و مسائل مربوط به قیامت، معاد جسمانی و بهشت و دوزخ گفت و گو شده است. این کتاب در ۳۲۰ صفحه، از سوی موسسه معارف اهل بیت علیهم السلام در

سال ۱۳۹۵ منتشر شده است.

عنوان کتاب: مبانی خداشناسی

پدیدآورنده: محمد محمدی ری شهری

مشخصات نشر: انتشارات دارالحدیث، سال ۱۳۹۴، قم

مباحث مطرح شده در این اثر، درباره اساسی‌ترین اصل از اصول عقاید اسلامی، یعنی اصل توحید و شناخت خدا است. بیشتر مطالب کتاب، چندین بار توسط نویسندگان، تحت عنوان «درسهایی از اصول عقاید اسلامی» تدریس و از شبکه دوم سیما جمهوری اسلامی در ۴۷ قسمت پخش شده و سپس به همان ترتیب برای چاپ تنظیم گردیده است. در آغاز این مجموعه مطالبی درباره خداشناسی، خودشناسی و دوستی با خدا مطرح شده سپس پنجاه و نه حکایت و روایت داستانی درباره قدرت حق، و شناخت پروردگار فراهم آمده است. شناخت خدا از طریق حس، آیات الهی در آفرینش حیوانات، آیات الهی در آفرینش زمین، آیات الهی در آفرینش گیاهان، خورشید، دریا، کوه‌ها، آب، ابر، باد و باران، آیات الهی در آفرینش آسمان، شناخت خدا از طریق قلب، موانع خداشناسی و مراتب خداشناسی عناوین برخی از بخش‌های این اثر است.

اشاره مناسب مؤلف به آیات قرآن و اختصاص دادن بخشی از هر فصل به این مهم، از جمله اموری است که می‌توان در این کتاب مشاهده کرد. یکی از ویژگی‌های این کتاب، بیان ساده و روان مؤلف است. این کتاب توسط انتشارات دارالحدیث، در ۴۹۱ صفحه در سال ۱۳۹۴ منتشر شده است.

 عنوان کتاب: منشور جاوید (جلد ۲)

 پدیدآورنده: جعفر سبحانی

 مشخصات نشر: مؤسسه امام صادق ، سال ۱۳۸۳، قم

منشور جاوید - که چهره تازه‌ای از تفسیر قرآن یا نخستین تفسیر موضوعی به زبان فارسی است - یکی از آثار و تألیفات ارزشمند آیه الله جعفر سبحانی تبریزی می باشد. در این کتاب چهارده جلدی حدود بیست موضوع از مباحث عقلی، اجتماعی و اخلاقی قرآن مطرح شده به صورت روشن و موضوعی مورد بررسی قرار گرفته است.

جلد دوم درباره توحید و مراتب آن است. این جلد در دوازده بخش تنظیم شده که عبارت‌اند از:

خداشناسی فطری، مقصود از پیمان درعالم ذر چیست؟ ذرات جهان خدا را تسبیح میگویند، براهین وجود خدا، توحید ذاتی و یگانگی وجود او، بساطت ذات و توحید صفات و توحید در خالقیت، توحید در ربوبیت و کارگردانی جهان، توحید در حاکمیت، توحید در اطاعت، توحید در تقنین و تشریح و توحید در عبادت و پرستش. نویسندگان در هر بخش، آیات مرتبط با موضوع را نقل کرده و به تفسیر و تبیین آنها پرداخته است.

این کتاب در زمستان ۱۳۸۳ از سوی مؤسسه امام صادق در ۴۹۶ صفحه منتشر شده است.

عنوان کتاب: کلام و عقاید (توحید و عدل)

پدیدآورنده: رضا برنجکار

مشخصات نشر: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی

دانشگاه‌ها - دانشگاه قرآن و حدیث، سال ۱۳۹۴، قم

کتاب «کلام و عقاید» یکی از کتاب‌هایی است که درباره توحید و عدل در منابع وحیانی به خوبی بحث کرده و رویکرد کلامی - عقلی نیز به این مساله داشته است. این کتاب که برای دانشجویان رشته الهیات تدوین شده، در پی آن است که به تبیین عقلانی آموزه‌های اعتقادی توحید و عدل بر اساس آیات قرآن کریم و احادیث پیامبر ﷺ و اهل بیت علیهم السلام بپردازد و هدف اصلی آن، نشان دادن این است که معارف کتاب و سنت، عقلی‌ترین و وجدانی‌ترین دیدگاه‌ها در مباحث توحید و عدل است.

به اعتقاد نگارنده، معارف دین، معارف عقلانی است و عقل، درستی بسیاری از این معارف را قبل از بیان دین یا پس از آن درک می‌کند. عقل فقط آن بخش از معارف دینی را درک نمی‌کند که تحت «غیب» قرار می‌گیرند و امور تعبدی نامیده می‌شوند. البته همین آموزه‌ها هم از جهتی عقلی هستند؛ زیرا وقتی آدمی با عقل، خدا و پیامبر او را اثبات کرد، عقل حکم می‌کند که سخنان تعبدی خدا و پیامبر درست است و باید آنها را واقعی دانست و به آنها معتقد شد. کتاب دارای شانزده درس است. کلیات علم کلام و راه‌های

خداشناسی درس‌های اول تا پنجم این کتاب هستند. درس ششم این اثر اسماء و صفات نام دارد. همچنین عنوان درس هفتم چگونگی کاربرد و کارکردهای اسماء و صفات الهی است. توحید، مراتب توحید، دیگر صفات الهی، عدل الهی عناوین درس‌های هشتم تا یازدهم این کتاب است.

حسن و قبح عقلی، نظریه جبر، تفویض و امر بین الامرین، قضا و قدر و بداء، شرور و عدل الهی و سعادت و شقاوت عناوین پنج درس آخر این کتاب هستند.

این کتاب به همت سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) و دانشگاه قرآن و حدیث در ۲۰۸ صفحه در سال ۱۳۹۴ روانه بازار کتاب شده است.

عنوان کتاب: خداشناسی (مجموعه کتب آموزشی معارف

قرآن جلد ۱)*

پدیدآورنده: محمد تقی مصباح یزدی

مشخصات نشر: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام

خمینی (ره)، سال ۱۳۹۴، قم

معارف قرآن مجموعه کتاب‌هایی است که در آن، علامه مصباح یزدی به دسته‌بندی موضوعی آیات قرآن کریم پرداخته‌اند و از جمله آثار ابتکاری و بدیع ایشان محسوب می‌شود. این کتاب بخش اول از مجموعه مباحث معارف قرآن است که پس از بازنگری و تحقیق مجدد، به صورت متن درسی و برای ۳ واحد درسی تدوین شده است.

در بخش خداشناسی که اولین بخش از درس‌های تفسیر موضوعی قرآن کریم است، مباحث مهمی از این دست مورد بررسی قرار گرفته است. روش آرایه بحث در این کتاب که در ۳ فصل و نوزده درس تنظیم شده، بر شیوه تفسیر موضوعی استوار است و در هر یک از مسایل و موضوعات، آیات قرآنی مربوط استخراج، دسته‌بندی، بررسی و تفسیر شده است. فصل اول این کتاب با عنوان «شناخت خدا»، به مفهوم‌شناسی و اهمیت شناخت خدا، شناخت خداوند در قرآن، انواع معرفت و گرایش به خدا، اقسام و مراتب خداشناسی، حد شناخت حضوری و حصولی خداوند اختصاص یافته است.

در فصل دوم کتاب با عنوان «توحید» به بیان مفهوم، مراتب توحید، ارزش مراتب توحید، قرآن و استدلال بر توحید و اقسام توحید در اصطلاح فیلسوفان و متکلمان پرداخته شده است.

در فصل سوم که به «افعال خداوند» اختصاص یافته موضوعاتی از قبیل خلق و تدبیر و رابطه آنها، قلمرو خالقیت و تدبیر الهی، توحید افعالی و اصل علیت، فاعلیت خدا و سایر موجودات، گستره قدرت، مشیت و اراده خداوند، قلمرو قدرت خداوند و امور محال، قدرت خدا و افعال قبیح، مراد از حسن و قبح و معیار آن، بازخواست نشدن خداوند و راز آن، هدف افعال الهی، هدف از آفرینش جهان و انسان، مراتب فعل الهی با اشاره به علم، کتاب، اذن، مشیت و اراده الهی، مفهوم قضا و قدر و رابطه آنها، انواع و گستره تقدیر و قضای الهی و جایگاه قضا در افعال الهی و اراده و اختیار انسان مورد بحث قرار می‌گیرد. چاپ دوم این کتاب به همت انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) در ۶۰۸ صفحه در سال ۱۳۹۴ منتشر شده است.

عنوان کتاب: فلسفه وحی و نبوت

پدیدآورنده: محمد محمدی ری شهری

مشخصات نشر: انتشارات دارالحدیث، سال ۱۳۹۱، قم

در این کتاب کلامی با تکیه بر آیات قرآن و احادیث ائمه علیهم السلام، ضرورت ارسال وحی به پیامبران و ابلاغ آن بر مردم به اثبات می‌رسد. در مباحث این کتاب، تاریخ وحی هم‌زاد با تاریخ انسان معرفی شده و بر ظهور پیامبرانی در تمام اعصار و برای تمام ملت‌ها تأکید گردیده است. در بخشی دیگر از این نوشته از وجود پدیده مستقلی به نام جامعه و حرکت تکاملی آن بحث شده است. نویسنده مدعی است که چون انسان عامل اصلی حرکت تاریخ است و موجودی آزاد می‌باشد، سیر تکاملی جامعه نیز جبری نیست. از این رو، او عقیده به تمام پیامبران را در ردیف اعتقاد به یک جریان پیوسته تاریخی می‌شمارد و شناخت تاریخ آنان را به لحاظ تجربه اندوزی، بسیار مفید و کارا ارزیابی می‌کند. این کتاب، با الهام از قرآن کریم، شامل سلسله مباحث تحلیلی درباره فلسفه وحی و نبوت و اثبات این واقعیت که «وحی» تنها راه نجات و تکامل انسان است، می‌باشد. شناخت مدعیان نبوت و ویژگی‌های انبیاء از دیگر مسائل مطرح شده در این کتاب است.

این کتاب از سوی انتشارات دارالحدیث در ۲۴۰ صفحه در سال ۱۳۹۱ روانه بازار نشر گردیده است.

 عنوان کتاب: منشور جاوید (جلد ۱۰)

 پدیدآورنده: جعفر سبحانی

 مشخصات نشر: مؤسسه امام صادق (ع)، سال ۱۳۹۴، قم

همانگونه که قبلاً اشاره شد منشور جاوید چهره تازه‌ای از تفسیر قرآن و نخستین تفسیر موضوعی به زبان فارسی است که از آثار و تألیفات ارزشمند آیه الله جعفر سبحانی تبریزی می باشد. در این کتاب چهارده جلدی حدود بیست موضوع از مباحث عقلی، اجتماعی و اخلاقی قرآن مطرح شده به صورت روشن و موضوعی مورد بررسی قرار گرفته است.

جلد دهم این تفسیر به موضوع پیامبران در قرآن اختصاص دارد. در این جلد بعثت پیامبران از دیدگاه قرآن، علل بعثت، وحی و اقسام آن، شرایط لازم در پیامبران از قبیل عصمت و علم و دانش سرشار و طرق اثبات نبوت و... مورد بررسی قرار گرفته است. نویسنده در هر بخش، آیات مرتبط با موضوع را نقل کرده و به تفسیر و تبیین آنها پرداخته است. این کتاب در سال ۱۳۹۴ از سوی مؤسسه امام صادق (ع) منتشر شده است.

 عنوان کتاب: راه و راهنما شناسی (مجموعه کتب آموزشی معارف قرآن جلد ۴ و ۵) *

 پدیدآورنده: محمد تقی مصباح یزدی

 مشخصات نشر: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، سال ۱۳۹۳، قم

معارف قرآن مجموعه کتاب‌هایی است که در آن، علامه مصباح یزدی به دسته‌بندی موضوعی آیات قرآن کریم پرداخته‌اند و از جمله آثار ابتکاری و بدیع ایشان محسوب می‌شود. این کتاب که جلد چهارم و پنجم از مجموعه معارف قرآن است، پژوهشی است در قلمرو مسایل نبوت‌شناسی که پس از بازنگری و تحقیق مجدد، در قالب متن درسی برای ۴ واحد آموزشی تدوین شده است. هدف اصلی کتاب ارائه دیدگاه قرآن کریم درباره مسائل مربوط به وحی و نبوت، و نیز اوصاف، وظایف و رسالت پیامبران، و خاتمیت و امامت است. در بحث انسان‌شناسی به این نکته اشاره شده که شناخت حسی و شناخت عقلانی برای همه انسان‌ها عمومیت دارد. اما آیا این دوگونه شناخت برای تشخیص راه صحیح در مسیر سعادت ابدی و رسیدن به کمال نهایی، کافی است؟ اگر این آگاهی‌ها بسنده نیست، آیا خداوند انسان را در گمراهی و سرگردانی به خود وا گذاشته یا به طریقی خاص، خلأ این شناخت را پر کرده است؟ اگر پاسخ مثبت است، آن آگاهی چیست؟ چه کسانی توان دریافت آن را دارند؟ آیا این شناخت

به دور از هر خطایی به مردم می‌رسد؟ مردم چگونه می‌توانند صاحبان این آگاهی، و ارتباط آنان با خدا را بشناسند؟ با توجه به ختم نبوت و قطع این ارتباط ویژه، هدایت مردم را چه کسانی برعهده دارند؟ کتاب پیش رو که برای پاسخ به این پرسش‌های اساسی تدوین شده، مباحث ذیل را در بردارد: مفهوم، امکان و ضرورت وحی و نبوت، اهداف و آثار نبوت و راه‌های اثبات آن، مصونیت وحی و عصمت پیامبران، وحدت دین الهی و لزوم ایمان به تمام پیامبران، شرایع الهی و مشترکات و تمایزات آن‌ها، کثرت پیامبران و تفاوت مراتب آنان، وظایف و مقامات پیامبران و اوصاف عمومی ایشان، رفتار مردم با پیامبران، سنت الهی در برخورد با اقوام پیامبران، خاتمیت، ضرورت‌ها و ویژگی‌های اسلام، و امامت.

این کتاب از سوی انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) در ۶۹۶ صفحه در سال ۱۳۹۳ منتشر شده است.

عنوان کتاب: بررسی مسائل کلی امامت

پدیدآورنده: ابراهیم امینی

مشخصات نشر: انتشارات بوستان کتاب، سال ۱۳۹۰، قم

مسأله «امامت» یکی از آموزه های بنیادین اسلامی است که از مهم ترین اصول اعتقادی نزد شیعه به شمار می رود به نحوی که در سایر عقاید و کیفیت اداره زندگی فردی و اجتماعی تأثیر فراوان دارد.

در مورد مسأله امامت دو نوع بحث وجود دارد: یکی «مسائل کلی امامت» و دیگری «تعیین مصادیق امامان برحق و ادله اثبات امامت آنان». این کتاب از جمله آثاری است که به بررسی مسائل کلی امامت می پردازد و با بیانی ساده سرفصل هایی همچون ضرورت وجود امام، شرایط و صفات امام، کیفیت انتخاب امام و مسائلی از این دست را مورد بررسی قرار می دهد. با توجه به سابقه علمی مولف و نیز روان بودن مطالب ذکر شده در کتاب، می توان گفت که این نوشتار برای عموم مخاطبین که خواستار مطالعه در زمینه مسائل مربوط به امامت هستند، بسیار مفید و مناسب است. این کتاب از یک پیشگفتار و چهار بخش با عنوان های امامت، امامت از نظر عقل، عصمت امام و علم امام تشکیل شده است.

نویسنده ابتدا با بیان مسأله سرپرستی مسلمانان در زمان رسول خدا وارد بحث شده و سپس با بررسی معنای امامت و مصداق آن و نیز ذکر ادله عقلی و نقلی، اصل ارتباط امامت با دین را تبیین کرده و در پایان اوصاف و ویژگی های شخصی امام را مطرح می کند.

چاپ پنجم این کتاب در ۳۵۰ صفحه توسط مؤسسه بوستان کتاب در

سال ۱۳۹۰ منتشر شده است.

 عنوان کتاب: حق جو و حق شناس (بازگردان و تلخیص مراجعات)

 پدیدآورنده: سید عبدالحسین شرف الدین موسوی؛ مترجم:

محمد جعفر امامی؛ بازنویسی: علی اصغر مروج خراسانی

 مشخصات نشر: بنیاد معارف اسلامی، سال ۱۳۹۳، قم

علامه شرف الدین - که سالها به دنبال راهی برای اتحاد و هماهنگی مسلمین بود - در سال ۱۳۲۹ق، در سفری به مصر با رئیس دانشگاه الازهر شیخ سلیم بشری دیدار می‌کند و نگرانی و ناراحتی خودش را درباره اختلاف و تشتت مسلمانان با او در میان می‌گذارد. شیخ سلیم از بلند نظری و اطلاعات وسیع سید شرف الدین نسبت به کتب حدیث و تفسیر و تاریخ در شگفت می‌ماند و از او درخواست می‌کند مسائل مورد اختلاف را از راه نامه نگاری با هم مطرح کنند و پرده‌های ناآگاهی را کنار بزنند.

این مناظره‌های قلمی، حدود شش ماه طول می‌کشد و در ۱۱۲ نامه به پایان می‌رسد و سرانجام به اقرار شیخ الازهر به حقانیت مکتب تشیع می‌انجامد. مجموعه نامه‌ها توسط علامه شرف الدین گردآوری شده و به عنوان کتاب مراجعات منتشر شده است. زمان مکاتبات به حدود یک قرن پیش برمی‌گردد. شیوه استدلالات و منطق کتاب آن قدر قوی و روشن است که راه را برای هر کس که خواهان حق باشد، به خوبی روشن می‌کند؛ به طوری که احتمالاً هیچ عذری برای نپذیرفتن راه حق نخواهد داشت. کتاب مراجعات ده‌ها بار منتشر شده و آقای

محمد جعفر امامی آن را به فارسی برگردانده است.
کتاب حق جو و حق شناس خلاصه‌ای است از کتاب المراجعات
که توسط آقای علی اصغر مروج خراسانی گزینش و بازنویسی شده و
شامل ۷۲ پرسش و پاسخ است.
چاپ یازدهم این کتاب در ۴۳۲ صفحه توسط بنیاد معارف اسلامی
با مقدمه‌ای ارزشمند از استاد آیت الله جعفر سبحانی در زمستان
۱۳۹۳ منتشر شده است.

 عنوان کتاب: امامت تطبیقی

 پدیدآورنده: عبدالعلی موحدی

 مشخصات نشر: نشر رادنگار، سال ۱۳۹۴، قم

این کتاب به منظور مقایسه دیدگاه شیعیان و اهل سنت در باره خلافت و امامت در پنج فصل تدوین گردیده است: در فصل اول، شئون پیامبر اکرم ﷺ از جمله ابلاغ وحی و تبیین آن، هم چنین ولایت آن حضرت بازگوشده است. فصل دوم، گزارشی است از تئوری اهل تسنن در امامت و خلافت و مبانی و ادله آنان که با استناد به منابع معتبر اهل تسنن بازگوشده است. در دو فصل دیگر کتاب، خلافت و امامت از نظرگاه شیعه تبیین گردیده است و نگارنده طی آن خاطر نشان ساخته که به رغم اعتقاد اهل تسنن - که خلافت پس از رسول خدا ﷺ را فقط حاکم شدن پس از آن بزرگوار می دانند - در تفکر شیعه، امامان پس از پیامبر ﷺ، از جانب خداوند، جانشین آن بزرگوار در شئون مختلف هستند. بررسی تئوری های غیر شیعی در مسأله امامت از دیگر مباحث کتاب است که در فصل پنجم به آن اشاره شده است.

چاپ سوم این کتاب توسط نشر رادنگار در سال ۱۳۹۴ در ۲۸۰ صفحه به چاپ رسیده است.

عنوان کتاب: آیات ولایت در قرآن*

پدیدآورنده: ناصر مکارم شیرازی

مشخصات نشر: انتشارات نسل جوان، سال ۱۳۹۲، قم

این مجموعه شامل سلسله بحثهای تفسیری آیت الله مکارم شیرازی درباره آیه‌های مربوط به امامت و ولایت در قرآن مجید و بحث‌های مشروحی در ذیل آن آیات است که در ماه مبارک رمضان سال ۱۳۷۹ شمسی تحت عنوان آیات ولایت مولی امیرمؤمنان علیه السلام ایراد گردیده و توسط حجت الاسلام ابوالقاسم علیان نژادی دامغانی گردآوری شده است. این مجموعه، به زبان عربی نیز ترجمه و منتشر شده است.

در این کتاب، آیات ولایت در سه قسمت دسته بندی و تفسیر شده است: فصل اول، آیات خلافت و زعامت مسلمین (آیه تبلیغ، آیه اکمال دین، آیه ولایت، آیه اولی الامر و آیه صادقین)، فصل دوم، آیات فضایل اهل بیت علیهم السلام (آیه تطهیر، آیه مودت، آیه مباحله، آیات سوره دهر و آیه توبه آدم) و فصل سوم، آیات فضایل مخصوص حضرت علی علیه السلام (آیه لیلۃ المبیّت، آیه سقایۃ الحاج، آیه نصرت، آیه علم الکتاب، آیه مؤذن، آیه اذان، آیه محسنین، آیه پیشگامان نخستین، آیه محبت، آیه سابقون، آیه اذن واعیه، آیه صالح المؤمنین، آیه انذار و هدایت، آیه خیرالبریه و آیه حکمت). نویسنده پس از ذکر آیه شریفه، دوزنمای بحث را ارائه داده و سپس به شرح و تفسیر آیه مورد نظر می پردازد.

ناشر این کتاب انتشارات نسل جوان است که چاپ هفتم آن را در ۴۶۴ صفحه در سال ۱۳۹۲ منتشر ساخته است.

عنوان کتاب: نگین آفرینش (جلد ۱)

پدیدآورندگان: محمد امین بالادستیان، محمد مهدی حائری

پور، مهدی یوسفیان

مشخصات نشر: انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی

موعود علیه السلام، سال ۱۳۹۱، قم

کتاب نگین آفرینش، مجموعه مباحثی درباره منجی موعود و برخی از مسائل مربوط به مهدویت است که به صورت درسنامه برای دانش‌پژوهان دوره عمومی مهدویت ارائه گردیده و از یک مقدمه و هفده درس تشکیل شده است.

درسهای جلد اول این کتاب عبارتاند از: ضرورت مباحث مهدویت، کلیات امامت، امام مهدی علیه السلام، دوران پنهان زیستن حضرت، امام مهدی علیه السلام در آئینه قرآن، امام مهدی علیه السلام در آئینه روایات، غیبت امام مهدی علیه السلام و علل آن، فواید امام غایب، ملاقات، انتظار، شرایط ظهور، ظهور و نشانه‌های آن، حکومت جهانی ۱: برنامه‌های حکومت حضرت مهدی علیه السلام، حکومت جهانی ۲: دستاوردهای حکومت حضرت مهدی علیه السلام، حکومت جهانی ۳: ویژگی‌های حکومت و سیره حضرت مهدی علیه السلام، رجعت و آسیب‌شناسی مباحث مهدویت.

جلد اول کتاب «نگین آفرینش» در ۲۶۴ صفحه از سوی انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود علیه السلام در سال ۱۳۹۱ وارد بازار نشر شده است.

عنوان کتاب: سلسله مباحث امامت و مهدویت (جلد ۳)

پدیدآورنده: لطف الله صافی گلپایگانی

مشخصات نشر: دفتر نشر آثار حضرت آیت الله العظمی صافی

گلپایگانی، سال ۱۳۹۴، قم

این کتاب - که سومین جلد از سلسله مباحث امامت و مهدویت به شمار می‌رود - مطالب و مقالاتی است درباره شخصیت و غیبت و ظهور حضرت ولی عصر علیه السلام.

عناوین این کتاب شامل: نوید امن و امان، پیرامون شخصیت، زندگانی، غیبت و ظهور حضرت ولی عصر علیه السلام، بشارت‌های قرآن و احادیث به ظهور حضرت صاحب الزمان علیه السلام، اسرار و فلسفه غیبت، طول عمر حضرت ولی عصر علیه السلام، شرح و چگونگی ولادت حضرت ولی عصر علیه السلام، باورداشت مهدویت، چهل حدیث پیرامون باورداشت مهدویت، به سوی دولت کریمه، امداد غیبی و ویژگی‌های جامعه موعود است که ۷۰ صفحه از این کتاب را به خود اختصاص داده‌اند. گفتنی است که کتاب سلسله مباحث امامت و مهدویت به قلم حضرت آیت الله شیخ لطف الله صافی گلپایگانی در چهار جلد منتشر شده و چاپ پنجم آن از سوی دفتر نشر آثار حضرت آیه الله العظمی صافی گلپایگانی در سال ۱۳۹۴ روانه بازار کتاب گردیده است.

عنوان کتاب: زندگانی امام مهدی علیه السلام از ولادت تا ظهور*

پدیدآورنده: سید محمد کاظم قزوینی، مترجم: داود حسینی

مشخصات نشر: یاس بهشت، سال ۱۳۹۴، تهران

این کتاب - که موضوع امام مهدی علیه السلام را از تولد تا ظهور به عنوان یکی از مهمترین و اساسی ترین مسائل دینی مورد بررسی و تبیین قرار داده است - در ۲۴ بخش تنظیم شده که به بعضی از فصول آن اشاره می شود.

در بخش اول به معرفی اجمالی حضرت مهدی علیه السلام پرداخته است. نام و نسب بلند آوازه امام بخش دوم کتاب را به خودش اختصاص داده است. در بخش سوم، قرآن و نوید امام مهدی علیه السلام، در بخش چهارم، نویدهای پیامبر صلی الله علیه و آله و در بخش پنجم، امامان نور علیهم السلام و نوید از امام مهدی علیه السلام به رشته تحریر در آمده است.

آیا حضرت مهدی علیه السلام دیده به جهان گشوده است؟ چگونه آن خورشید جهان افروز از برابر دیدگان نماند؟ غیبت کوتاه مدت یا غیبت صغری، نمایندگی خاص، چه کسانی در غیبت کوتاه به دیدار او مفتخر شده اند؟ غیبت کبری یا بلند مدت، چه کسانی آن حضرت را در غیبت کبری دیده اند؟ چگونه تاکنون زیسته است؟ هنگام ظهور کی خواهد بود؟ اوصاف و نشانه های او، نشانه های ظهور، مدعیان دروغین، ظهور او چگونه و از کجا خواهد بود؟ چگونه قدرت ها در برابر او سرفروزمی آورند؟ او چگونه حکومت خواهد کرد؟ زندگی در عصر ظهور امام مهدی علیه السلام، دوران حکومت درخشان او، زندگی آن حضرت چگونه به پایان خواهد رسید و نهایتاً آنگاه چه خواهد شد؟ موضوعاتی است که در بخش های دیگر این کتاب به طور مفصل مورد تبیین قرار گرفته است. انتشارات یاس بهشت ناشر این کتاب است که چاپ سوم آن را در ۱۳۹۴ با ترجمه داود حسینی منتشر کرده است.

عنوان کتاب: معرفت معاد

پدیدآورنده: علی ملکی میانجی

مشخصات نشر: انتشارات نبأ، سال ۱۳۹۲، تهران

نگارنده در این کتاب با نگاه کاربردی به قیامت می‌کوشد درسی برای دنیا ارایه دهد تا آدمیان با شور و شوقی خاص این جهان را پشت سر بگذارند. بیان و زبان این کتاب بسیار روان و ساده است، به طوری که محتوای آن برای عموم کاربرد دارد. استفاده از منابع معتبر از دیگر مزایای این کتاب است.

این اثر در چهار فصل به بیان مطالبی درباره اهمیت معاد، معانی معاد، دلایل معاد، نمونه‌هایی از زنده شدگان در دنیا، ضرورت معاد، چگونگی معاد، گستره معاد، شبهات منکران معاد، پیدایش جهان، عوالم پیشین، انسان در دنیا، انسان و حیات دنیوی، احتضار، مرگ، عالم برزخ، ارتباط عالم برزخ با عالم دنیا، نشانه‌های قیامت، نفع صور و فنای جهان می‌پردازد. مخاطبان اثر حاضر با مضامینی نظیر آفرینش نخستین، داستان اصحاب کهف، معاد روحانی، حشر فرشتگان و اجنه، عالم طینت، دنیای ملعون، روح، سکر موت، چشانندگان مرگ، سؤال قبر، قیامت صغری، مواقف قیامت، گواهی اعضای بدن، کمیت میزان، جزا در آخرت، حبط، تعدد بهشت و درجات آن آشنا می‌شوند.

این کتاب در ۴۰۸ صفحه توسط انتشارات نبأ، در سال ۱۳۹۲ منتشر شده است.

 عنوان کتاب: منشور جاوید (جلد ۹)

 پدیدآورنده: جعفر سبحانی

 مشخصات نشر: مؤسسه امام صادق (ع)، سال ۱۳۹۴، قم

همانگونه که قبلاً اشاره شد منشور جاوید چهره تازه‌ای از تفسیر قرآن و نخستین تفسیر موضوعی به زبان فارسی است که از آثار و تألیفات ارزشمند آیه الله جعفر سبحانی تبریزی می باشد. در این کتاب چهارده جلدی حدود بیست موضوع از مباحث عقلی، اجتماعی و اخلاقی قرآن مطرح شده به صورت روشن و موضوعی مورد بررسی قرار گرفته است. جلد نهم منشور جاوید درباره معاد و روز بازپسین است. در این جلد معاد در برنامه پیامبران پیشین، دلایل قطعی بودن معاد، منکران معاد و سرانجام، کیفیت معاد از نظر جسمانی و روحانی و... مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

نویسنده در هر بخش، آیات مرتبط با موضوع را نقل کرده و به تفسیر و تبیین آنها پرداخته است.

این کتاب در سال ۱۳۹۴ از سوی مؤسسه امام صادق (ع) منتشر شده است.

عنوان کتاب: عقائد استدلالی**پدیدآورنده: علی ربانی گلپایگانی****مشخصات نشر: نشرهاجر، سال ۱۳۹۳، قم**

جلد اول این کتاب مجموعه‌ای از عقاید شیعه در باب خداشناسی و افعال و صفات الهی است که به صورت استدلالی ارائه شده. در این اثر، یک دوره مسائل اعتقادی و کلامی بر پایه الهیات اسلامی و از منظر مذهب شیعه امامیه بر اساس معارف عقلی و نقلی مطرح شده و آرای متفکران اسلامی در این باره منعکس گردیده است. در این جلد به بحث درباره ضرورت خداشناسی، راه‌های شناخت خداوند از راه فطرت و برهان نظم، حدوث و امکان و وجوب پرداخته شده و اقسام توحید مانند توحید صفاتی، توحید ذاتی، توحید در خالقیت، توحید در ربوبیت و توحید در عبادت، اثبات و تبیین شده و ادله عقلی و نقلی مربوط به آنها بیان گردیده است. در ادامه به بحث درباره مهم‌ترین صفات خداوند مانند صفت علم، قدرت، اختیار، حیات، ازلی و ابدی بودن، اراده و مشیت الهی، کلام الهی، صفات ثبوتیه و سلبیه خداوند پرداخته شده و مبانی عقلی مربوط به عدل الهی و براهین عقلی مربوط به فروع آن مانند مسئله شرور، اختیار انسان، جبر و اختیار و شبهات مربوط به آن و وجوب تکلیف برای بشر و لطف برای خداوند تبیین گردیده است.

جلد دوم کتاب تبیین عقلانی مباحث اعتقادی مربوط به راهنما

شناسی و فرجام شناسی است. نگارنده در این جلد به صورت استدلالی، اصلی ترین مباحث عقیدتی را مطابق با اصول عقاید شیعه امامیه ارائه کرده و به شبهات مطرح در این زمینه پاسخ داده است. نگارنده نخست به چیستی دین و ضرورت آن اشاره نموده و سپس به بحث درباره فلسفه نبوت، چیستی وحی، نبوت و عصمت پیامبران، نبوت خاص پیامبر اسلام ﷺ، مساله خاتمیت نبوت در اسلام و پویایی دین اسلام در پاسخ‌گویی به همه نیازهای بشری پردازد. وی در ادامه برخی دیگر از مهم ترین اصول اعتقادی شیعه امامیه مانند حقیقت و فلسفه امامت، صفات و شایستگی های امام، نصوص امامت در قرآن و روایات، فلسفه غیبت، بررسی شبهات مهدویت و تعداد امامان از دیدگاه شیعه را مورد بحث و بررسی قرار داده است. در بخش دیگری از کتاب مباحث مربوط به معاد، برزخ، قیامت، مرگ، معاد جسمانی، حساب و کتاب در قیامت، تجسم اعمال، مساله شفاعت و نشانه های رستاخیز بیان گردیده است.

این کتاب توسط مرکز نشرهاجر (وابسته به مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران) در سال ۱۳۹۳ در دو جلد منتشر شده است.

عنوان کتاب: آموزش کلام اسلامی *

پدیدآورنده: محمد سعیدی مهر

مشخصات نشر: کتاب طه، سال ۱۳۹۵، قم

کتاب آموزش کلام اسلامی، در دو جلد به منظور ارائه متنی آموزشی برای فراگیران علم کلام در سطح متوسط نگاشته شده است که جلد اول به مباحث خداشناسی اختصاص دارد و در جلد دوم مباحث راهنما شناسی (نبوت و امامت) و معاد شناسی طرح شده است. مؤلف سعی کرده تا در حد امکان هندسه کلی مباحث کلامی را در انگارهای منجسم ارائه کند و در مواردی هم به پیشینه تاریخی آن پرداخته است. بیان جایگاه و ربط بین مباحث، بیان ساده مباحث فلسفی، ارائه خلاصه مطالب در پایان هر فصل و تاکید بر نظریه مشهور علما از دیگر ویژگی‌های این کتاب کلامی است.

جلد اول کتاب بعد از بیان تعریف، روش و قلمروی علم کلام در چهار بخش به مباحث خدایابی، توحید، صفات الهی و افعال الهی می‌پردازد. اهمیت، مراتب و ضرورت بحث خداشناسی، راه‌های عمومی و اختصاصی رسیدن به خدا در قالب راه فطرت، برهان نظم و برهان وجوب و امکان از عناوین مباحث بخش اول است.

در بخش دوم، بعد از بیان معنای توحید، اقسام و مراتب توحید، مبانی توحید از دیدگاه قرآن و سنت و مباحث مربوط به شرک مطرح شده است. در بخش سوم مباحثی همچون تقسیم بندی صفات،

نظریه‌های اندیشمندان درباره امکان شناخت اوصاف الهی، راه‌های شناخت اوصاف الهی، ابعاد مختلف علم، قدرت، حیات، اراده، کلام، صدق، حکمت الهی و صفات سلبی مورد بررسی قرار گرفته است. بخش چهارم از جلد اول نیز به افعال الهی اختصاص دارد که مباحثی همچون حُسن و قبح عقلی، غایتمندی افعال خداوند، عدل الهی، قضا و قدر و جبر و اختیار در آن مطرح شده است.

جلد دوم کتاب نیز در سه بخش به مباحث نبوت، امامت و معاد می‌پردازد. در بخش پنجم مباحث مربوط به نبوت همچون فلسفه نبوت، ضرورت بعثت، راه‌های شناخت پیامبران، امتیازات پیامبران و مبحث پیامبر اسلام حضرت محمد ﷺ مورد بررسی قرار گرفته است. بخش ششم کتاب نیز به مباحث امامت اختصاص دارد که شامل مباحثی همچون تعریف امام و امامت، ویژگی‌های امام، امامت حضرت علی علیه السلام و آیات مربوط به ولایت ایشان، امامان دوازده گانه و امام مهدی علیه السلام است.

در بخش پایانی مسائل مربوط به معاد از قبیل اهمیت اصل معاد در کلام، معنای لغوی و اصطلاحی معاد، حقیقت انسان، مرگ، برزخ، معاد و شبهات مربوط به آن، معاد در قرآن و سنت، سیمای معاد و بهشت و دوزخ مطرح شده است.

مؤسسه فرهنگی طه این کتاب را در دو جلد در سال ۱۳۹۵ منتشر ساخته است.

کتابشناسی سیر مطالعاتی
عقاید و کلام اسلامی
دوره پیشرفته

 عنوان کتاب: الهیات در نهج البلاغه

 پدیدآورنده: لطف الله صافی گلپایگانی

 مشخصات نشر: دفتر انتشارات اسلامی، سال ۱۳۹۱، قم

نویسنده در این کتاب کوشیده است تصویری دقیق و گویا از نظرگاه امام علی علیه السلام درباره جهان بینی اسلامی ترسیم نماید. وی نخست، طی مقدماتی به معرفی فصول و مباحث الهیات در نهج البلاغه پرداخته و به تشریح براهین و ادله اثبات وجود خدا می پردازد و برای نکتہ تاکید می ورزد که انسان فطرتاً خداشناس است و خداشناسی و خداجویی ریشه در فطرت او دارد. مؤلف سپس قواعد و ضوابط فلسفه الهی را بر محور توحید با استناد به فرازهای متنوعی از خطبه های مختلف نهج البلاغه تبیین نموده و مبحث توحید را از دو بعد توحید ذاتی، توحید صفاتی و افعالی مورد کندوکاو قرار داده و در مباحث پایانی درباره صفات ثبوتیه، علم و قدرت خداوند، صفات سلبيه، صفات و اسماء خداوند، عدل الهی و نیز سنن تکوینی و تشریحی با استشهاد به سخنان امام علی علیه السلام سخن می گوید.

دفتر انتشارات اسلامی (وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم) این کتاب را در سال ۱۳۹۱ منتشر کرده است.

 عنوان کتاب: توحید در نگاه عقل و دین

 پدیدآورنده: محمد باقر شریعتی سبزواری

 مشخصات نشر: مؤسسه بوستان کتاب، سال ۱۳۹۰، قم

در این کتاب راه‌های خداشناسی، چگونگی شناخت خدا، مرزهای توحید و شرک، توحید در عبادت، توحید و توسل، توحید افعالی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. روش بیان مطالب در این کتاب برون دینی است و تنها به دلایل عقلانی، وجدانی، فطری و روانی تکیه شده و از مسائل تعبدی، کاملاً پیراسته است و اگر آیه و حدیثی هم آورده شده، بیشتر جنبه راهنمایی دارد و عقل و فطرت را شکوفای می‌سازد.

این کتاب، در سیزده عنوان، مطالب مفیدی درباره «توحید» ارائه می‌دهد. ضرورت بحث درباره خداشناسی، راه‌های خداشناسی، قرآن و راه‌های خداشناسی، راه‌های خداشناسی از نگاه امام علی (ع)، علل گرایش به مادیگری، چگونه درباره خدا بیندیشیم؟ شناخت خدا به صفات و اسماء، توحید و شرک ذاتی، توحید در عبادت، توحید و شرک و ریا، توحید در عبادت و توسل، توحید افعالی و مساله قضا و قدر، عناوین کتاب حاضر را تشکیل می‌دهند.

این کتاب در ۴۰۰ صفحه در سال ۱۳۹۰ از سوی مؤسسه بوستان کتاب راهی بازار نشر شد.

عنوان کتاب: خدا در حکمت و شریعت *

پدیدآورنده: محمد حسن قدردان قراملکی

مشخصات نشر: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، سال

۱۳۹۴، قم

کتاب خدا در حکمت و شریعت با رویکرد جامع‌نگرانه به تبیین خداشناسی می‌پردازد. نویسنده با استقرای مباحث عقلی و فلسفی خداشناسی و تطبیق آنها بر نصوص دینی به این ره‌آورد رسیده که اکثریت مباحث عقلی‌ای که فلاسفه در قرون متمادی به تبیین آن پرداخته‌اند، در نصوص دینی اسلام (قرآن و روایات نبوی و علوی) مورد اهتمام قرار گرفته است. روش این تحقیق کتابخانه‌ای از نوع توصیفی و تحلیلی است، به این صورت که نویسنده نخست اصل نظریه را با رویکرد عقلی و فلسفی تقریر نموده، سپس با گزارش آیات و روایات مربوطه و تبیین آنها با اشاره به تفاسیر فلاسفه اسلامی به مقایسه و تطبیق آن دو می‌پردازد. این کتاب در چهار فصل سامان یافته است: فصل اول، کلیات، فصل دوم، اصطیاد براهین عقلی اثبات خدا از نصوص دینی، فصل سوم، اصطیاد براهین عقلی توحید از نصوص دینی، فصل چهارم، تلخیص و نتیجه‌گیری.

کتاب خدا در حکمت و شریعت به کوشش پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در سال ۱۳۹۴ در ۴۹۹ صفحه منتشر شده است.

 عنوان کتاب: جهان شناسی (مجموعه کتب آموزشی معارف قرآن جلد ۲)

 پدیدآورنده: محمد تقی مصباح یزدی

 مشخصات نشر: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام

خمینی، سال ۱۳۹۱، قم

معارف قرآن مجموعه کتاب‌هایی است که در آن، علامه مصباح یزدی به دسته‌بندی موضوعی آیات قرآن کریم پرداخته‌اند و از جمله آثار ابتکاری و بدیع ایشان محسوب می‌شود. این کتاب بخش دوم از مجموعه مباحث معارف قرآن است که پس از بازنگری و تحقیق مجدد به صورت متن درسی برای ۲ واحد تدوین شده است. این کتاب پژوهشی در قلمرو مباحث جهان شناسی در قرآن است که در پنج فصل و شانزده درس تنظیم شده و به ارائه دیدگاه قرآن در باب مسائل مربوط به کیهان، پدیده‌های جوی، زمینی، موجودات عالم از قبیل فرشتگان، جن و مسائل مربوط به عرش و کرسی می‌پردازد.

«قرآن و مسائل جهان شناختی» عنوان فصل نخست این کتاب است که در آن به تبیین اهداف و نگرش‌ها درباره آیات جهان شناسی و شیوه صحیح مواجهه با آنها پرداخته شده است. فصل دوم به بحث «آفرینش جهان» اشاره دارد. پدیده‌های کیهانی و پدیده‌های جوی و نیز پدیده‌های زمینی و رابطه پدیده‌های زمینی با جوی از جمله موضوعاتی است که در فصل سوم این کتاب با عنوان «پدیده‌های جهان و حکمت آفرینش آنها» آمده است. «فرشتگان» عنوان فصل

چهارم این کتاب است که در آن به بیان اوصاف فرشتگان، اختلاف رتبه آنها و نوع و ماده خلقت ایشان و نیز وظایف و افعال آنها پرداخته شده است. «جن و شیطان» پنجمین فصل کتاب است که به توضیح و تشریح اوصاف و افعال فرشتگان، ماده آفرینش جن و مفهوم شیطان و کارهای ابلیس و... می‌پردازد.

انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) این کتاب را در سال ۱۳۹۱ منتشر کرده است.

 عنوان کتاب: جهان شناسی در قرآن*

 پدیدآورنده: حسن رضایابی

 مشخصات نشر: مرکز مدیریت حوزه علمیه قم، سال ۱۳۸۹، قم

کتاب جهان شناسی در قرآن از مجموعه کتاب‌های پرسمان دینی است که به پاسخ‌گویی سؤالات مطرح شده درباره جهان‌شناسی و موجودات جهان از منظر قرآن اختصاص یافته و با استفاده از نظریات دانشمندان و مفسران معاصر، به تحلیل آیات پرداخته است. فصل اول کتاب، به بیان کلیاتی درباره هدف از خلقت جهان، موجودات و انسان اختصاص یافته است. فصل دوم به بررسی اجزای آسمان و زمین و برخی پدیده‌های موجود در آن؛ نظیر باد و طوفان و قدرت جاذبه زمین پرداخته و در فصل سوم، موجودات زنده در قرآن مورد بررسی قرار گرفته‌اند. فصل آخر به هدف از خلقت موجودات نامرئی اشاره دارد و تمثل آنها به شکل بشر، امکان تاثیرگذاری آنها در روح و جسم، امکان تسخیر آنها توسط انسان و نحوه پایان زندگی‌شان مورد کندوکاو قرار گرفته است.

این کتاب در ۱۶۸ صفحه از سوی مرکز مدیریت حوزه علمیه قم و با همکاری مرکز مطالعات و پژوهش‌های فرهنگی حوزه علمیه قم در سال ۱۳۸۹ روانه بازار نشر شده است.

عنوان کتاب: انسان شناسی اسلامی

پدیدآورندگان: رضا برنجکار - علی نقی خدایاری

مشخصات نشر: دفتر نشر معارف، سال ۱۳۹۰، قم

انسان شناسی اسلامی درصدد بیان مهم ترین معارف اعتقادی اسلام درباره انسان است. در این اثر کوشش به عمل آمده تا مطالب مطرح شده مستند به منابع اصیل دینی یعنی آیات قرآن کریم و احادیث معصومان علیهم السلام باشد و در این مسیر از آرا و سخنان مفسران قرآن و شارحان احادیث بهره می گیرد. از آنجا که آموزه های وحیانی در موضوعات معرفتی و اعتقادی اغلب تبعدی نبوده و ارشاد به حکم عقل یا تذکر به امور وجدانی اند، محتوای این کتاب نیز از این لحاظ متنوع است. در حقیقت، یکی از ویژگی های انسان شناسی دینی در مباحث مهمی، مانند رابطه انسان با خدا و جبر و اختیار، تذکری و وجدانی بودن آموزه های آن است؛ به این معنا که انسان پس از مواجهه با داده های وحی درباره خود، حقیقت آن را با عقل یا فطرت خود عمیقاً درمی یابد و درستی آن را وجدان می کند.

این کتاب در نُه فصل تنظیم و نگاشته شده است. فصل نخست به کلیاتی درباره مفهوم و ضرورت انسان شناسی اختصاص دارد و در فصل دوم، آفرینش انسان و عوالم وجودی او جای گرفته اند.

فصل های سوم و چهارم به ساحت های وجودی انسان می پردازند و مسائلی نظیر جسم و روح، فطرت، عقل، شهوت و آزادی، علم و دانش،

امیال، جبر و اختیار، سرنوشت و قضا و قدر و طبیعت انسان و خیر و شر بودن آن را عنوان می کنند.

بررسی فلسفه حیات انسان در فصل پنجم این کتاب جای دارد و فصل بعدی به کرامت و منزلت انسان و فصل هفتم به مباحث سعادت و کمال انسان می پردازد. رابطه انسان با خدای در فصل هشتم و رابطه انسان با جامعه و جهان هستی در فصل نهم عنوان شده اند.

دفتر نشر معارف وابسته به نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها، چاپ نخست کتاب انسان شناسی اسلامی را در ۲۳۲ صفحه وزیری در سال ۱۳۹۰ منتشر کرده است.

عنوان کتاب: انسان شناسی

پدیدآورنده: محمود رجبی

مشخصات نشر: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)،

سال ۱۳۹۰، قم

بحث «انسان شناسی» محور تمام مطالعاتی است که در علوم انسانی انجام می‌گیرد. به عبارت دیگر، «انسان شناسی» به مثابه محور مشترک و حلقه اتصال میان همه رشته‌های علوم انسانی عمل می‌کند. از سویی دیگر، انسان به واسطه وجود چند بعدی و ذومراتب خویش، می‌تواند با روش‌های مختلف شناختی، مورد بررسی قرار گیرد. انسان شناسی دینی و انسان شناسی غیردینی دو گونه از این روش‌ها است. در این کتاب به انسان شناسی با استفاده از آموزه‌های دینی پرداخته شده و اهتمام نویسنده بر بررسی محورهای اساسی انسان شناسی و تبیین دیدگاه‌های انسان شناختی برگرفته از قرآن و آموزه‌های اسلامی است. وی، به روش کلاسیک و با استناد به آیات و احادیث، استدلال‌های عقلی و منابع جدید غربی و اسلامی این سرفصل‌ها را بررسی کرده است. مفهوم انسان شناسی، اومانیزم یا انسان‌مداری، از خود بیگانگی آفرینش انسان، سرشت انسانی، جایگاه انسان در نظام آفرینش، آزادی و اختیار، مبادی اختیار، کمال نهایی و رابطه دنیا و آخرت. او نتیجه گرفته است که شناخت هویت واقعی انسان، هدف از آفرینش اوست، و چگونگی دستیابی به آن، در گرو بهره‌گیری از رهاوردهای وحیانی، در کنار دستاوردهای قطعی عقلی و تجربی است. این کتاب توسط مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، در سال ۱۳۹۰ منتشر شده است.

 عنوان کتاب: مبانی انسان شناسی در قرآن*

 پدیدآورنده: عبدالله نصری

 مشخصات نشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه

اسلامی، سال ۱۳۹۴، تهران

در این کتاب، ابعاد گوناگون انسان شناسی، اعم از مقوله شناخت انسان و جایگاه و نقش وی در عالم هستی مورد بررسی قرار گرفته است. نویسندگان دیدگاه عمیق و روشن قرآن را درباره انسان به شیوه های گویا تبیین کرده است. کتاب در پانزده بخش و با این عناوین تنظیم گردیده است: انسان معمای قرون و اعصار، انسان و مسئله شناخت، آفرینش انسان؛ معماهای وجود انسان، ابعاد وجودی انسان و نیازهای او، طبیعت و فطرت انسان، ارزش ها و مقام انسان؛ عوامل و موانع رشد انسان و انسان و آزادی.

مؤلف در بخش آفرینش انسان، دو نظریه ثبوت انواع و تحول انواع را مورد بررسی قرار داده است. براساس نظریه ثبوت انواع همه موجودات از آغاز مستقل بوده اند و نظریه تحول انواع بیان می کند که هر گیاه یا جانوری از گیاه یا جانوران دیگر به دست آمده است.

نگارنده در قسمت دیگری از کتاب به بررسی ارزش و مقام انسان پرداخته، به مقام خلیفه الهی انسان و کرامت ذاتی او اشاره می کند. در بخشی از این اثر عوامل رشد انسان از نگاه قرآن علم و تفکر، ایمان و عمل صالح دانسته شده است. مؤلف در این کتاب به بیماری های

انسان از دیدگاه قرآن نیز پرداخته و سه نظریه معتزله، اشاعره و امریین
الامرین درباره آزادی انسان را مورد بررسی قرار داده است.
این کتاب به کوشش سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه
اسلامی در ۴۸۱ صفحه در سال ۱۳۹۴ روانه بازار کتاب شد.

 عنوان کتاب: انسان شناسی اسلامی *

 پدیدآورنده: عبدالحسین خسروپناه با همکاری جمعی از پژوهشگران

 مشخصات نشر: دفتر نشر معارف، سال ۱۳۹۵، قم

انسان شناسی اسلامی از دریچه تطبیقی، رویکرد اسلامی به مبانی انسان شناسی را واکاوی می‌کند. این کتاب در دوازده فصل سامان یافته است که فصل اول آن به بیان کلیات انسان شناسی و ضرورت طرح مسائل انسان شناختی پرداخته است.

ساحت‌های وجودی انسان، انسان و نیازهای او، فطرت انسان، عقل و آگاهی انسان، آزادی و مسئولیت انسان، معنویت، کمال انسان، عوامل و موانع کمال انسان، از خودبیگانگی، مقایسه انسان شناسی اسلامی با دو مکتب فکری فلسفی اومانیسم و آگزیستانسیالیسم، انسان در اندیشه برخی متفکران بزرگ اسلامی عناوین ده فصل دیگر کتاب است. در پایان هر فصل پرسش‌هایی طرح گردیده و برای بحث و بررسی بیشتر و ایجاد انگیزه تحقیق در بین دانشجویان و خوانندگان علاقه‌مند سؤالاتی مفهومی و استنباطی هم طرح شده است و منابع و کتاب‌هایی جهت مطالعه بیشتر و حتی پژوهش در پایان هر فصل ارائه شده است.

انسان شناسی اسلامی در ۳۸۴ صفحه وزیری، در سال ۱۳۹۵ از سوی دفتر نشر معارف منتشر شده است.

عنوان کتاب: وحی و نبوت در قرآن (تفسیر موضوعی قرآن کریم جلد ۳)

پدیدآورنده: عبدالله جوادی آملی

مشخصات نشر: مرکز نشر اسرا، سال ۱۳۹۳، قم

سومین جلد از مجموعه هیجده جلدی تفسیر موضوعی قرآن کریم به مبحث وحی و نبوت اختصاص دارد. آیت الله جوادی آملی در این تفسیر با استناد به منابع و تفاسیر مختلف از جمله: تفسیر برهان، المیزان، مجمع البیان، ملل و نحل، میزان الحکمه، شرح فصوص الحکم، آیات مربوط به نبوت و وحی را تفسیر کرده است. مجلد حاضر، با مقدمه‌ای درباره ضرورت نبوت از منظر عقلی و نقلی و راه‌های شناخت نبوت آغاز می‌شود. مباحث کتاب ذیل سه بخش با این عناوین تدوین می‌گردد: وحی (تعریف وحی، اثر روحی، اثر وحی، ریشه‌های انکار وحی، نتایج و آثار انکار وحی)، نبوت عام (اهداف و فواید نبوت، عصمت پیامبر، حکمت بعثت پیامبر در روایات، ویژگی‌های عصمت) و نبوت خاص (دلایل نبوت پیامبر، معجزات پیامبر، نوید پیامبران پیشین، قراین و ویژگی‌های حضرت محمد، خاتمیت). در انتهای کتاب فهرست‌های تفصیلی، آیات، روایات، موضوع، اعلام کتب و مراجع به چاپ رسیده است. چاپ ششم کتاب در سال ۱۳۹۳ از سوی مرکز نشر اسرا در ۴۹۶ صفحه وزیری عرضه شده است.

 عنوان کتاب: وحی شناسی

 پدیدآورنده: مصطفی کریمی

 مشخصات نشر: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)،

سال ۱۳۸۷، قم

این کتاب، با هدف پاسخگویی به مسائل وحی، به ویژه تحلیل آن و نقش فرشته و پیامبر در این زمینه، با نگاهی نو، جامع و دقیق تدوین یافته است. متن حاضر، در شانزده درس فراهم آمده است. در هر درس اهداف، پیش سازمان دهنده، فعالیت ضمن درس، چکیده، پرسش، منابع برای مطالعه بیشتر و موضوع تحقیق طراحی و ارائه شده است. مفهوم و کاربردهای لغوی و قرآنی وحی و مفهوم اصطلاحی آن، نقد دلایل منکران، پاسخ به دلایل عدم ضرورت وحی و بررسی دلایل حکما و متکلمان در اثبات ضرورت آن، دیدگاه‌های مادی‌گرایان و منکران وحی، بررسی عوامل و آثار تحلیل وحی به تجربه پیامبران، بیان تحلیل عقلی حکما از وحی، حضوری بودن وحی، اقسام وحی، وحی الهی به پیامبران، دلایل عقلی و نقلی سلامت وحی، اصناف فرشتگان وحی، آغاز نزول وحی، فرق وحی با مفاهیمی همچون حدیث قدسی، تجربه نبوی، تحدیث، الهام، حدیث نبوی، عرفان و القائنات شیطانی و وحی در دین یهود و مسیحیت، از موضوعات مورد بحث در این کتاب است.

دومین چاپ وحی شناسی در سال ۱۳۸۷ توسط موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) در ۴۲۴ صفحه وزیری منتشر شده است.

عنوان کتاب: پژوهشی در عصمت معصومان علیهم‌السلام

پدیدآورندگان: حسن یوسفیان - احمد حسین شریفی

مشخصات نشر: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، سال

۱۳۸۸، تهران

این کتاب با بیانی تحلیلی به بررسی دلایل عقلی و نقلی عصمت انبیاء علیهم‌السلام پرداخته است. مهمترین مباحث مطرح شده در این کتاب عبارت‌اند از: معنا و حقیقت عصمت، امکان عصمت، عصمت و اختیار، عصمت و موهبت، عصمت در دوران طفولیت، تاریخچه عصمت در ادیان مختلف و در میان مسلمانان، بررسی شبهاتی درباره مبدأ اندیشه عصمت، عصمت انبیا علیهم‌السلام در مقام تلقی و ابلاغ وحی، دلایل عقلی و نقلی عصمت در مقام تلقی و ابلاغ وحی، عصمت در اعتقادات و دلایل این نوع از عصمت، بررسی شبهات ناظر به عصمت عملی پیامبران، عصمت در خطا و نسیان، عصمت در مذاهب و مکاتب دیگر، عصمت اهل بیت علیهم‌السلام و دلایل عقلی و نقلی آن، بررسی آیات اولی الامر و تطهیر در این زمینه، عصمت فرشتگان و ادله عقلی و نقلی آن.

این کتاب در سال ۱۳۸۸ به همت انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در ۳۹۲ صفحه منتشر و روانه بازار نشر شده است.

 عنوان کتاب: معجزه در قلمرو عقل و دین

 پدیدآورنده: محمد حسن قدردان قراملکی

 مشخصات نشر: مؤسسه بوستان کتاب، سال ۱۳۸۷، قم

کتاب معجزه در قلمرو عقل و دین تحلیلی درباره حقیقت معجزه و ارزش معرفتی آن است. نویسنده با بهره‌گیری از منابع کلامی قدیم و جدید و با اشاره به نقش معجزه در شناخت پیامبران و صدق ادعاهای آنان، به بررسی واژه معجزه و واژه‌های مترادف با آن، چون آیه، بینه و برهان پرداخته و دیدگاه‌های متکلمان اسلامی را درباره آن توضیح داده است. سرفصل‌های کتاب عبارت است از: اقسام معجزه، تفاوت معجزه با سحر و کرامت، فاعل معجزه، نقش پیامبران در معجزه، و رابطه معجزه با اصل علیت و بررسی شبهات منکران اعجاز و پاسخ آن.

این کتاب در سال ۱۳۸۷ از سوی مؤسسه بوستان کتاب برای بار دوم در ۲۷۲ صفحه وزیری منتشر شده است.

عنوان کتاب: خاتمیت از نظر قرآن و حدیث و عقل

پدیدآورنده: جعفر سبحانی تبریزی، مترجم: رضا استادی

مشخصات نشر: انتشارات مؤسسه امام صادق علیه السلام، سال ۱۳۸۷، قم

موضوع این کتاب درباره خاتمیت است و مؤلف محترم تلاش داشته علاوه بر این که خاتمیت را از منظر قرآن و حدیث و عقل بررسی کند، به شبهاتی که در این موضوع مطرح شده پاسخ بگوید. ایده آلیست های قرن بیستم، گواه گفتار ما از قرآن، دلایل شیعه برای لزوم تعیین امام معصوم علیه السلام، مقررات غیرثابت، تشریح غنی و وسیع، و... از مباحث این کتاب است. کتاب یاد شده رأیه الله رضا استادی به فارسی برگردانده است.

این کتاب در سال ۱۳۸۷ از سوی مؤسسه امام صادق علیه السلام در ۲۵۶ صفحه چاپ و منتشر گردیده است.

 عنوان کتاب: آئین خاتم*

 پدیدآورنده: محمد حسن قدردان قراملکی

 مشخصات نشر: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی،

سال ۱۳۸۷، تهران

هدف اصلی این پژوهش، تبیین روشن و صحیحی از نبوت، خاتمیت و فلسفه آن، همراه با نقد دیدگاه‌ها و رهیافت‌های متعدد و گاه متفاوتی است که امروزه در جامعه علمی نیز مطرح هستند.

آیین خاتم، جاودانگی اسلام و ملاک‌های آن را مطرح کرده و به بحث از جامعیت و کمال دین پرداخته است. مؤلف ضمن نقد دو دیدگاه حداقلی و حداکثری، دیدگاه اعتدالی را تبیین و اثبات کرده است و در همین راستا در پایان به مواردی از اصول نظام سیاسی و اقتصادی اسلام اشاراتی داشته است.

این کتاب در سه بخش: نبوت، خاتمیت، جاودانگی و جامعیت اسلام، تدوین شده است. بخش اول با عنوان «ماهیت، فلسفه و اهداف نبوت» شامل هفت فصل با عناوین: ماهیت نبوت، وحی شناسی، فلسفه نیاز به نبوت و ضرورت آن، فلسفه تجدد نبوت، اهداف نبوت و پیامبران، کارنامه و کامیابی پیامبران، کارکرد نبوت و پیامبران است. در بخش دوم با عنوان تحلیل خاتمیت، مطالب در چهار فصل: رهیافت‌های مختلف به خاتمیت، فلسفه خاتمیت، اثبات خاتمیت پیامبر اسلام ﷺ، نسبت خاتمیت با مسائل و تئوری‌های مختلف ارائه شده

است. عنوان بخش سوم این اثر پژوهشی با جاودانگی و جامعیت اسلام و شامل دو فصل است. پلورالیزم دینی مبحث پایانی این کتاب است. این کتاب در ۷۱۲ صفحه در سال ۱۳۸۷ از سوی سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی منتشر شده و در اختیار علاقه مندان قرار گرفته است.

 عنوان کتاب : اعجاز قرآن در نظر اهل بیت عصمت علیهم السلام و

بیست نفر از علمای بزرگ اسلام

 پدیدآورنده: سید رضا مؤدب

 مشخصات نشر: نشر احسن الحدیث، سال ۱۳۷۹، قم

در این کتاب ابعاد مختلف اعجاز قرآن در نگاه امامان شیعه و علمای بزرگ اسلام و مستشرقین بررسی شده است. مطالب کتاب در پنج قسمت تنظیم شده است: ضرورت اعجاز قرآن، اعجاز قرآن از نظر معصومین علیهم السلام و علمای شیعه، علمای اهل سنت و اعجاز قرآن، بررسی وجوه اعجاز، مستشرقین و اعجاز قرآن. نویسنده در ابتدا، مساله ضرورت اعجاز از طرف پیامبران را مطرح، و رابطه آن با قانون علیّت را توضیح داده، آنگاه اعجاز قرآن را با توجه به آیات تحدّی تشریح می نماید. در ادامه با توجه به فرمایشات ائمه معصومین علیهم السلام درباره قرآن اعجاز آن را از دیدگاه آن بزرگواران بررسی کرده است. از طرف دیگر با توجه به تالیفات متعددی که از طرف علمای شیعه و اهل سنت در این باره نوشته شده، دیدگاه‌های بیست نفر از آنها را متذکر شده، وجوه اعجاز را مورد بررسی قرار داده و مساله قول به صرفه را مورد نقد و تجزیه و تحلیل قرار داده است. نشر احسن الحدیث در سال ۱۳۷۹ این کتاب را در ۲۲۴ صفحه منتشر کرده است.

 عنوان کتاب: تحریف ناپذیری قرآن

 پدیدآورنده: فتح الله نجارزادگان

 مشخصات نشر: نشر مشعر، سال ۱۳۸۴، تهران

در این کتاب دلایل سلامت و مصونیت قرآن از هرگونه تحریف بیان شده و روایات تحریف نما در منابع فریقین مورد نقد و بررسی قرار گرفته است. کتاب دارای یک مقدمه و یک پیشگفتار است و در دو بخش اصلی تنظیم شده است: بخش اول، «سلامت قرآن از تحریف» دارای یک مقدمه و مشتمل بر سه گفتار ذیل است: گفتار اول، درآمد (ادله سلامت قرآن از تحریف) به بیان شش پرسش و پاسخ بدانها در این زمینه می پردازد؛ گفتار دوم، «بررسی مبانی نقد روایات تحریف قرآن»، مشتمل بر هیجده پرسش و پاسخ در این زمینه است؛ گفتار سوم، «بررسی و نقد احادیث تحریف قرآن در منابع فریقین»، به ۴۷ سؤال و پاسخ در این مورد می پردازد. بخش دوم، «بررسی و نقد تردیدها و افتراها» مشتمل بر دو گفتار ذیل است: گفتار اول، «بررسی و نقد تردیدها و افتراها» که ده پرسش و پاسخ در این موضوع را در بردارد؛ گفتار دوم، «بررسی و نقد افتراها» به بررسی و نقد افترااتی که علیه شیعه در موضوع تحریف قرآن وارد شده طی سی سؤال و پاسخ بدانها پرداخته است.

این کتاب در ۲۵۶ صفحه وزیری برای اولین بار در سال ۱۳۸۴ از سوی نشر مشعر منتشر شده است.

 عنوان کتاب: پژوهشی در اعجاز علمی قرآن*

 پدیدآورنده: محمد علی رضایی اصفهانی

 مشخصات نشر: انتشارات کتاب مبین، سال ۱۳۸۸، رشت

نویسنده، با بهره‌گیری از آیات، کتب روایی، تفسیری، لغوی و علوم طبیعی، موضوع اعجاز علمی قرآن را در پنج بخش بررسی کرده است. وی در بخش اول کتاب کلیاتی درباره مسائل علمی و تفسیر آن مطرح و ملاک‌ها و معیارهای معتبر و صحیح برای تفسیر علمی قرآن را بیان نموده و در ادامه، موضوع اعجاز قرآن و ابعاد آن را بررسی می‌کند. در بخش دوم، قرآن و علوم کیهان‌شناسی و مسائل آن از جمله، آغاز جهان، مراحل خلقت جهان، خلقت هفت آسمان و زمین و جاذبه عمومی را تشریح نموده است. بخش سوم به قرآن و علوم ریاضی اختصاص دارد که مساله اعجاز عددی را مورد بررسی قرار داده است. بخش چهارم به قرآن و علوم زیست‌شناسی مربوط است که بحث پیدایش حیات در روی زمین و خلقت انسان اولیه و نظریه تکامل داروین از مهمترین مسائل بحث شده در آن است. در بخش پایانی موضوع قرآن و علوم پزشکی از جمله: قرآن و بهداشت، قرآن و درمان بیماری‌ها، قرآن و اسرار خلقت انسان را تشریح نموده است.

نکته قابل ذکر، این است که مؤلف در این کتاب آیاتی که می‌توان از آنها موضوعات علمی را استفاده نمود (و بیانگر اعجاز علمی قرآن است) مطرح و پس از ذکر آرای مفسرین درباره آنها، اعجاز علمی آیاتی

رامی پذیرد که با مسائل علمی مخالف نبود و از حالت فرضیه علمی بودن خارج شده و به صورت یک قانون و قاعده کلی درآمده باشد. عنوان حکمت‌ها و اسرار علمی، یکی از عناوین عمومی کتاب است که پس از طرح موضوع و آیات درباره آن، حکمت‌ها و اسراری را که آیه در بردارد بیان می‌نماید.

انتشارات کتاب مبین این کتاب ۲ جلدی را در سال ۱۳۸۸ منتشر ساخته است.

 عنوان کتاب: تحریف قرآن؛ بررسی و نقد*

 پدیدآورنده: سید علی حسینی میلانی

 مشخصات نشر: انتشارات حقایق اسلامی، سال ۱۳۹۴، قم

این کتاب به نقد و بررسی شبهه تحریف قرآن کریم در منابع روایی و علمی اهل سنت و شیعه پرداخته و تحریف ناپذیری قرآن را براساس آیات قرآنی و روایات وارده از معصومین علیهم السلام اثبات می‌کند. کتاب مشتمل بر مقدمه‌ای از مؤلف و دو باب است که هریک در برگیرنده فصولی چند است. در بخش اول این کتاب ابتدا گفتار بزرگان شیعه را در نفی تحریف یادآوری شده و سپس ادله شیعه درباره عدم وقوع تحریف در قرآن کریم را که عبارت‌اند از آیاتی از قرآن کریم، احادیث وارده از معصومین علیهم السلام، گفته خلیفه دوم که «حسبنا کتاب الله»، اجماع، تواتر قرآن، اعجاز قرآن و غیره، یادآور می‌شود. در فصلی دیگر از کتاب، احادیث شیعی دال بر وقوع تحریف مورد نقد قرار می‌گیرد. در ادامه به نقد و پاسخ دهی شبهاتی که در پرتو برخی احادیث شیعی در مورد تحریف قرآن ایراد شده پرداخته می‌شود. سپس راویان احادیث تحریف در منابع شیعی معرفی و جایگاه ایشان از نظر علم رجال و حدیث مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. در بخش دوم کتاب به بررسی دیدگاه اهل سنت در مورد شبهه تحریف پرداخته شده و احادیث تحریف در منابع سنی و راویان این احادیث مورد نقد و ارزیابی قرار گرفته است.

همچنین شبهاتی که از طریق این گونه احادیث ایراد شده مطرح و بدان‌ها پاسخ داده شده است. سپس به بیان نظرات و دیدگاه‌های اهل سنت در مورد موضوع تحریف و احادیث وارد شده در این باب پرداخته شده است. نویسنده فصلی دیگر از کتاب را به نقد و بررسی روایات وارده درباره وقوع خطا در قرآن، احادیث وارده در باب جمع و تدوین قرآن و احادیث نقصان قرآن اختصاص داده است. در آخرین فصل از کتاب هم به نقد و بررسی صحیح البخاری و صحیح مسلم پرداخته شده است. در این فصل دیدگاه عالمان سنی درباره دو شخصیت بخاری و مسلم و نیز صحیح مسلم و صحیح البخاری بیان شده و در نهایت، درباره عدالت و دانش صحابه مطالبی مطرح شده است.

چاپ اول این کتاب در ۶۴۰ صفحه از در سال ۱۳۹۴ از سوی انتشارات حقایق اسلامی منتشر شده است.

 عنوان کتاب: امامت در بینش اسلامی

 پدیدآورنده: علی ربانی گلپایگانی

 مشخصات نشر: بوستان کتاب، سال ۱۳۹۳، قم

کتاب امامت در بینش اسلامی به تبیین جایگاه امامت در تفکر اسلامی و طرح مسئله وجوب امامت در فرقه‌های مختلف کلامی اسلامی پرداخته است. کتاب در شانزده فصل نگاشته شده و نویسنده با تکیه بر منابع اسلامی و به خصوص شیعی کوشیده است تا اصل جایگاه امامت، وظایف، مسئولیت‌ها، شبهات مربوط به آن و هرآنچه را به نوعی به این مسئله مربوط می‌شود، با بیانی جامع، تبیین کند. واژه‌شناسی و تعریف امامت، جایگاه امامت در تفکر اسلامی، مسئله وجوب امامت در فرقه‌های مختلف کلامی اسلامی، فلسفه امامت از نگاه روایات، بایستگی‌های امامت، امامت و افضلیت، عصمت امام از دیدگاه خرد، قرآن و عصمت امام، مذاهب اسلامی و راه تعیین امام، شیعه امامیه و لزوم نص در تعیین امام از جمله مباحث طرح شده در این کتاب هستند.

بوستان کتاب چاپ پنجم این اثر ۴۴۴ صفحه‌ای را در سال ۱۳۹۳ منتشر ساخته است.

عنوان کتاب: امامت در عقاید شیعه

پدیدآورنده: سید علی حسینی میلانی

مشخصات نشر: انتشارات حقایق اسلامی، سال ۱۳۹۶، قم

کتاب «امامت در عقاید شیعه» مجموعه مباحث امامت در دیدگاه شیعه می باشد که سرفصل های آن عبارت است از:

۱- جانشین پیامبر ﷺ

عنوان توضیحی این فصل، پژوهشی درباره جانشینی پیامبر خدا ﷺ از دیدگاه اسلام است. در این فصل، ابتدا در لزوم وجود جانشین برای رسول خدا بحث می شود؛ که آیا لازم است جانشینی برای رسول خدا ﷺ انتخاب شود یا نه؟ آنگاه به مباحثی درباره شرایط جانشین پرداخته می شود.

این فصل از کتاب در سه بخش تنظیم شده است: بخش اول با عنوان امامت و خلافت چیست؟ ابتدا به بررسی لزوم وجود خلیفه و جانشین برای پیامبر خدا ﷺ پرداخته و با شواهدی از متون اسلامی نشان داده است که همه فرق اسلامی به لزوم جانشین برای رسول خدا معتقدند و در ادامه به بیان تعریف امامت از دیدگاه شیعه و سنی می پردازد.

در بخش دوم با عنوان جانشین پیامبر خدا ﷺ کیست؟ جانشینی ابوبکر را به چالش میکشد. نویسنده ابتدا ادعای اهل تسنن را در رضایت امیرالمؤمنین ﷺ از خلافت ابوبکر و بیعت با وی مطرح کرده

و دلایل آنان را برشمرده است. سپس ادعای آنها پاسخ گفته است. در بخش سوم، ویژگی های امام و خلیفه از دیدگاه اهل سنت را نقل و خلفای سه گانه را با این ویژگی ها محک زده است تا اثبات کند که هیچ یک از این سه خلیفه حتی واجد این شرایط هم نبودند که علمای اهل سنت برای امام لازم می دانند.

۲- نگاهی به آیه ولایت

نویسنده در این بخش به اثبات امامت امیرالمؤمنین علیه السلام از آیات، روایات و عقل (دلیل افضلیت) پرداخته است. وی از ادله قرآن و سنت به عنوان نمونه، آیه ولایت و حدیث غدیر را مطرح می نماید. یکی از آیاتی که برای اثبات امامت و ولایت امیرالمؤمنین علیه السلام بدان استدلال میشود، آیه ولایت است. نویسنده در این فصل درباره چگونگی استدلال به این آیه سخن گفته است.

این فصل از کتاب در سه بخش تنظیم شده است: در بخش اول، به شأن نزول آیه ولایت اشاره شده و اتفاق نظر مفسران اهل سنت را در شأن نزول آیه ولایت درباره امیرالمؤمنین علیه السلام از سوی چهارتن از علمای اهل سنت نقل گردیده است.

بخش دوم کتاب به امامت علی علیه السلام در آیه ولایت پرداخته و ضمن بیان معنای «ولایت»، به تطابق معنای ولایت (اولویّت، برتری و سزاوارتر بودن برای به عهده گرفتن امور مسلمانان) در آیه و امامت و خلافت امیرالمؤمنین علیه السلام اشاره شده است.

در بخش سوم شبهه‌های وارد شده درباره آیه ولایت نقل گردیده و به هریک پاسخی درخور داده شده است.

۳- نگاهی به حدیث غدیر

این فصل از کتاب به واقعه غدیر می‌پردازد و حدیث غدیر را از دو جهت مورد توجه قرار می‌دهد: یکی آیاتی که در این واقعه نازل شده‌اند و دیگری ماجرای نصب امیرالمؤمنین علیه السلام به امامت در این روز. نویسنده با توجه به آیات قرآن معتقد است که گرچه آیه غدیر در سیاق آیه‌هایی است که خداوند اهل کتاب را مورد خطاب قرار داده، ولی قابل تطبیق بر امت رسول خدا صلی الله علیه و آله نیز هست.

وی در ادامه به بیان مطالبی درباره حدیث غدیر می‌پردازد. غدیر از دیدگاه قرآن، شمار راویان حدیث غدیر از صحابه، راویان حدیث غدیر از تابعین و اسناد حدیث غدیر از مطالبی است که نویسنده بدان‌ها پرداخته و در ادامه به چرایی عدم نقل کامل حدیث در متون اهل سنت اشاره کرده است. سپس به تلاش‌هایی ناکارآمد برای بی‌اعتبار کردن حدیث غدیر پرداخته شده و برخی از شبهات معاندین مطرح و پاسخ گفته شده است.

۴- امامت امیرالمؤمنین (علیه السلام) در سنجش خرد

شیعه معتقد است که امامت همچون نبوت، منصبی الهی است و باید نصب امام نیز از سوی خداوند متعال باشد و سندی محکم از سیره و سنت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) برای نصب گواهی دهد.

نویسنده در این فصل تلاش کرده افزون بر دلایل روایی، با دلایل عقلی هم، امامت امیرالمؤمنین (علیه السلام) را اثبات کند.

این فصل در دو بخش تنظیم شده است: بخش اول، ویژگی‌های پذیرفته شده برای امام چون: علم و دانش، شجاعت و دلیری و عدالت و دادگری را برمی شمارد و به نقد دیدگاه کتاب شرح المواقف می پردازد. بخش دوم، ویژگی‌های امیرمؤمنان علی (علیه السلام) را برمی شمارد و برای هر یک از ویژگی‌های حضرت، دلایل و اسنادی نقل می کند. نقد دیدگاه ابن تیمیّه و سخن پراکنی وی از دیگر مطالب بخش دوم است.

۵- نقش شورا در امامت

نویسنده در این فصل به بیان خاستگاه نظریه شورا پرداخته و نارسایی آن را برای تعیین امامت جامعه نشان داده است. ایشان که این فصل از کتاب را در سه بخش تنظیم کرده است: در بخش اول به اثبات الهی بودن انتصاب و تعیین امام پرداخته و با استناد به حدیث نور، امامت امیرالمؤمنین (علیه السلام) را از زمان آفرینش دانسته است. شایان ذکر است که حدیث نور را بسیاری از بزرگان اهل سنت روایت کرده اند. نویسنده نام نه تن از آنان را برشمرده است. در ادامه، طرح امامت در آغاز بعثت و

چگونگی نصب امیرالمؤمنین علیه السلام از سوی پیامبر آمده شده است. در بخش دوم به بررسی چگونگی انتخاب ابوبکر و عمر برای خلافت دست یازیده و عدم تطبیق نظریه شورا را بر خلافت این دو گزارش کرده است. بخش سوم، زمان مطرح شدن نظریه شورا بررسی شده است. نویسنده با استناد به روایتی در صحیح البخاری بیان میکند که نظریه شورا را عمر در سالهای آخر عمرش مطرح کرد. نویسنده از خلال صحبت های عمر زوایای دیگری از تاریخ صدر اسلام و چگونگی انتخاب ابوبکر را تحلیل کرده است. وی در بخش چهارم کوشیده ابعاد جزئی و مسائل پوشیده جریان شورا را آشکار سازد.

 عنوان کتاب : در مسیر رستگاری (ترجمه منهاج الکرامه)*

 پدیدآورنده: جمال الدین حسن بن یوسف حلی (علامه حلی)،

مترجم: محمد حسین رحیمیان

 مشخصات نشر: روضه العباس، سال ۱۳۹۲، قم

منهاج الکرامه پژوهشی در مورد مسأله امامت و اثبات آن با استناد به آیات، روایات و ادله عقلی است. در ابتدای کتاب حاضر به بیان دیدگاه‌های شیعه و اهل سنت در مورد اصل امامت و اختلاف نظر آنان در این زمینه پرداخته شده و پس از آن ادله پیروان مذهب شیعه امامیه در ضرورت وجود امام معصوم علیه السلام پس از رحلت رسول خدا صلی الله علیه و آله و نقش امامان در تبیین مسائل مختلف دینی و احکام شرعی بیان شده و از این دیدگاه دفاع شده است. آنگاه نویسنده به بیان اعتقادات پیروان خلفا در زمینه خداشناسی و نسبت دادن امور و صفات ناروا به خداوند توسط اشاعره، حشویه، مشبهه، کرامیه و برخی دیگر از مذاهب اهل سنت پرداخته و به نقد دیدگاه‌های آنان در مورد خلافت و امامت بعد از پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله پرداخته است. در بخش بعدی کتاب نویسنده به دیدگاه‌های شیعه در مورد امامت امامان دوازده‌گانه و ادله مربوط به آن اشاره نموده نمونه‌هایی از بدعت‌های به وجود آمده توسط خلفا در دین اسلام و پیامدهای آن را بررسی نموده و دلایل متعددی مبنی بر عدم شایستگی آنان برای احراز مسند خلافت ارائه نموده است. آنگاه دلایل قرآنی، روایی و تاریخی متعددی مبنی بر شایستگی امام علی علیه السلام در زمینه امامت و

خلافت مطرح نموده و جایگاه ویژه آن امام را نزد خداوند متعال و رسول خدا تصویر نموده است.

در مسیر رستگاری، برگردانی از اثر گرانسنگ منهاج الكرامه است که نشر روضة العباس آن را در سال ۱۳۹۲ در ۴۲۴ صفحه به بازار کتاب عرضه کرده است.

عنوان کتاب: در انتظار ققنوس

پدیدآورنده: سید هاشم ثامر العمیدی، ترجمه و تعلیق: مهدی علیزاده

مشخصات نشر: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)،

سال ۱۳۸۹، قم

این کتاب پاسخی علمی به تشکیک‌های احمد الکاتب نسبت به نظریه مهدویت است. در سال ۱۹۹۷ میلادی نویسنده‌ای به نام احمد الکاتب کتابی را با عنوان تطور الفكر السياسي الشيعي من الشورى الى ولاية الفقيه، در لندن منتشر ساخت و در این کتاب به منظور رد نظریه ولایت فقیه کوشیده تا مبانی اعتقادی شیعه را با چالش مواجه کند. سید ثامر هاشم العمیدی، دو کتاب در نقد اثر احمد الکاتب تألیف کرده که کتاب المهدی المنتظر فی الفكر الاسلامی یکی از آنها بوده و برگردان فارسی آن «در انتظار ققنوس» نام گرفته است.

این کتاب بیشتر با رویکردی روایی به موضوعاتی حول محور مهدویت پرداخته و در چهار فصل و یک خاتمه تنظیم شده است: حضرت مهدی علیه السلام در کتاب و سنت، امام مهدی علیه السلام کیست؟ پاسخ به چند پرسش درباره حضرت مهدی علیه السلام و چند پرسش و پاسخ دیگر درباره حضرت مهدی علیه السلام عناوین این فصول چهارگانه است.

کتاب المهدی المنتظر فی الفكر الاسلامی توسط آقای مهدی علیزاده ترجمه شده و پنج فصل جدید در قالب بخش دوم بدان افزودن شده است.

بخش‌های افزوده شده توسط مترجم، علاوه بر مقدمه که به معرفی کتاب و ترجمه آن پرداخته، از این قرار است: مهدی باوری و ضرورت تعمیق پیوندهای عاطفی با امام زمان علیه السلام، مهدی باوری و امنیت روانی، کالبد شکافی انتظار، بعثت انبیاء و انقلاب مهدی علیه السلام، شیعه قافله سالار کاروان انتظار، توطئه استکبار جهانی علیه مهدی باوری و سرنهان در سپهر ادب.

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) این کتاب را در سال ۱۳۸۹، در ۳۶۰ صفحه منتشر کرده است.

 عنوان کتاب: بررسی تطبیقی مهدویت در روایات شیعه و اهل سنت

 پدیدآورنده: مهدی اکبرنژاد

 مشخصات نشر: انتشارات بوستان کتاب، سال ۱۳۸۸، قم

در این کتاب روایات مربوط به بحث مهدویت را از دیدگاه شیعیان و اهل سنت بررسی گردیده و به ذکر اشتراکات و نقاط اختلافی آنان در این زمینه پرداخته شده، مؤلف در این کتاب ابتدا به بیان مسئله، پرسش‌ها، فرضیه‌ها، هدف‌های تحقیق و روش تحقیق پرداخته است.

فصل نخست نگاهی کلی به احادیث مهدویت دارد و دانشمندان شیعه و سنی صاحب نظر در بحث مهدویت، و نیز کتاب‌های مربوط به این موضوع معرفی شده‌اند.

فصل دوم درباره مشترکات شیعه و سنی در مهدویت است و در آن از نسب و شمایل حضرت مهدی علیه السلام و ویژگی‌ها و شرایط ظهور سخن به میان آمده است. همچنین به بررسی نشانه‌های ظهور، زمینه‌های اجتماعی ظهور، ویژگی‌های حکومت امام مهدی علیه السلام و ظهور حضرت عیسی علیه السلام با امام زماناً نیز پرداخته شده است.

مؤلف در فصل سوم به موارد اختلافی مهدویت میان شیعه و سنی پرداخته که مهم‌ترین آنها در چهار مورد خلاصه شده است.

فصل چهارم کتاب نیز به بیان نقدهای منتقدان حدیث‌های مهدویت و بررسی میزان اعتبار و ارزش مندی این نقدها اختصاص پیدا کرده و دیدگاه‌های معروفترین ناقدان این حدیث‌ها مورد تحلیل قرار گرفته است. این کتاب در ۳۶۰ صفحه، در سال ۱۳۸۸ به همت انتشارات بوستان کتاب به چاپ رسیده است.

عنوان کتاب: بازگشت به دنیا در پایان تاریخ (تحلیل و بررسی مسئله رجعت)

کتاب پدیدآورنده: خدامراد سلیمیان

مشخصات نشر: انتشارات بوستان کتاب، سال ۱۳۹۲، قم

رجعت از شمار موضوعاتی است که پیامبر اسلام ﷺ و روایات شیعی از آن به تفصیل سخن گفته و نوشته‌های فراوانی نیز به این مهم پرداخته‌اند. ولی این موضوع نیز همانند برخی موضوعات دیگر، همواره با ابهامات و تشکیک‌هایی رو به رو بوده است. این کتاب با هدف پاسخگویی به پرسش‌ها و شبهه‌های مطرح شده در موضوع رجعت نگارش یافته و پس از مقدمه مؤلف، در ده فصل سامان یافته است. بررسی واژگانی، رجعت از دیدگاه مذاهب اسلامی، زمان رجعت، امکان وقوع رجعت، دیدگاه مفسران شیعی و دیدگاه عالمان اهل سنت، رجعت در آخرالزمان و روایات معصومان ﷺ، اشکال‌ها و نقد و بررسی آنها، رجعت‌کنندگان، بررسی تکلیف در زمان رجعت و بازگشت به دنیا در پایان تاریخ عناوین فصل‌های این کتاب را تشکیل می‌دهند. بازگشت به دنیا در پایان تاریخ در ۲۵۶ صفحه، در سال ۱۳۹۲ از سوی انتشارات بوستان کتاب قم روانه بازار نشر شده است.

 عنوان کتاب: نگاهی گذرا به ولایت فقیه

 پدیدآورنده: محمد تقی مصباح یزدی

 مشخصات نشر: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام

خمینی (ره)، سال ۱۳۹۱، قم

این کتاب برگرفته از سخنرانی‌ها، مقالات، کتابها و جلسات پرسش و پاسخ استاد مصباح یزدی درباره ولایت فقیه است که توسط حجت الاسلام والمسلمین محمد مهدی نادری قمی تنظیم و نگارش شده است و در شش فصل به مباحث زیر می پردازد: فصل اول، درباره اهمیت و ضرورت بحث ولایت فقیه و جایگاه علمی و پیش فرضهای نظریه ولایت فقیه بحث می کند. فصل دوم به بحث از رابطه دین با سیاست می پردازد. در فصل سوم، جایگاه مردم در نظریه ولایت فقیه بررسی می شود. فصل چهارم، با استناد به ادله نقلی و عقلی به اثبات ولایت فقیه می پردازد. در فصل پنجم نیز مفهوم ولایت مطلقه فقیه تبیین می شود و جایگاه ولایت فقیه در قانون اساسی و نیز رابطه مرجعیت و ولایت فقیه مورد بررسی قرار می گیرد. در فصل ششم بحثی درباره خبرگان و ولایت فقیه صورت می گیرد.

این کتاب در ۱۶۰ صفحه توسط انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) در سال ۱۳۹۱ منتشر شده است.

عنوان کتاب: ولایت و رهبری در اسلام

پدیدآورنده: سید حسن طاهری خرم‌آبادی

مشخصات نشر: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، سال ۱۳۹۰، قم

این کتاب با هدف تبیین مفهوم و جایگاه حکومت اسلامی و ضرورت و جایگاه مسئله رهبری در دوره غیبت از دیدگاه شیعه تدوین شده و با بررسی آیات و روایات متعدد درباره حکومت و پاسخگویی به برخی پرسش‌های مرتبط با آن دنبال شده است.

کتاب از یک مقدمه و شش فصل تشکیل شده است. در مقدمه ضرورت و اهمیت بحث اشاره گردیده است. فصل اول به کلیات پژوهش اختصاص یافته و در آن مباحثی همچون ضرورت حکومت و انواع آن مطرح شده است. در فصل دوم رابطه اسلام و حکومت مورد توجه قرار گرفته، ضمن تبیین رابطه دین و سیاست، مفهوم، اهمیت، ضرورت و جایگاه حکومت در اسلام و نیز ویژگی‌های آن توضیح داده شده است. فصل سوم به تبیین جایگاه ولایت در اسلام اختصاص یافته است. مسئله امامت و رهبری موضوع فصل چهارم اثر حاضر را تشکیل داده است. فصل پنجم عهده دار موضوع مشروعیت است و فصل ششم به بحث ولایت فقیه اختصاص یافته است. تعریف، سابقه و ادله ولایت فقیه در کنار ویژگی‌های ولی فقیه و اختیارات وی و در پایان بررسی جایگاه ولایت فقیه در حاکمیت براساس قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مباحث اصلی این فصل را تشکیل می‌دهند.

ولایت و رهبری در اسلام در ۳۸۰ صفحه و به همت پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی در سال ۱۳۹۰ وارد بازار کتاب شده است.

عنوان کتاب: ولایت فقیه*✍ **پدیدآورنده:** عبدالله جوادی آملی🗨 **مشخصات نشر:** نشر اسراء، سال ۱۳۹۵، قم

کتاب ولایت فقیه؛ ولایت فقاہت و عدالت، علاوه بر تبیین نظریه ولایت فقیه، پاسخی است به شبهات مطرح شده درباره این نظریه. این کتاب شامل هفت فصل است: ۱- انسان، آزادی، عبودیت، قانون ۲- حکومت اسلامی و اهداف آن ۳- ضرورت ولایت فقیه ۴- ولایت فقیه یا وکالت فقیه؟ ۵- وظایف و اختیارات ولی فقیه ۶- امام خمینی (ره)؛ ولایت فقیه، عزت مردم ۷- پرسش و پاسخ؛ نقد و جواب و فصل هفتم شامل هفت بخش به شرح زیر است: ۱- حکومت دینی، حکومت اسلامی، ۲- ضرورت ولایت فقیه و جایگاه علمی آن ۳- نصب، ولایت، انتخاب ۴- جایگاه مجلس خبرگان ۵- ولایت مطلقه و اختیارات رهبر ۶- جمهوری اسلامی و نقش مردم ۷- قانون اساسی، جامعه مدنی، دموکراسی.

چاپ هفدهم این کتاب در سال ۱۳۹۵ توسط مرکز نشر اسراء در ۵۹۲ صفحه منتشر شده است.

عنوان کتاب: به سوی جهان ابدی

پدیدآورنده: زین العابدین قربانی لاهیجی

مشخصات نشر: نشر سایه، سال ۱۳۷۵، تهران

کتاب به سوی جهان ابدی پژوهشی است درباره چستی مرگ و منازل مختلف عالم برزخ تا قیامت. در پژوهش حاضر ابتدا مباحثی درباره حقیقت مرگ و سرنوشت انسان پس از مرگ بیان شده و تعابیر مختلف قرآن کریم در خصوص مرگ تبیین گردیده است. آنگاه مباحثی در مورد سکرآت مرگ و قبض روح و سختی آن بیان شده و منازلی که از ابتدای مرگ در عالم برزخ تا زمان قیامت در آن عالم رخداد می نماید از منظری روایی تصویر می گردد. در همین راستا نگارنده مباحثی در خصوص سؤال قبر، وحشت قبر، فشار قبر، بهشت و جهنم برزخی، وقوع قیامت و حشر انسان ها، شفاعت و کیفیت آن، تجسم اعمال و حساب و کتاب روز قیامت مطرح می نماید و تصویری از بهشت و جهنم موعود ارائه می کند.

نشر سایه این کتاب را در ۵۲۴ صفحه، در سال ۱۳۷۵ منتشر کرده است.

عنوان کتاب: معاد**پدیدآورنده: مرتضی مطهری****مشخصات نشر: انتشارات صدرا، سال ۱۳۹۴، تهران**

این کتاب مجموعه‌ای است مشتمل برده جلسه بحث و انتقاد درباره مساله معاد که در انجمن اسلامی پزشکان در سال ۱۳۵۰ ایراد شده است. شهید مطهری از آیات و روایات و یافته‌های علمی و استدلال فلسفی و نیز آموزه‌های عرفانی بهره می‌گیرد، و از امکان معاد و دلایل و مبانی آن از دیدگاه اسلام دفاع می‌کند. نخست درباره جایگاه معاد و ماهیت مرگ و عالم برزخ از دیدگاه قرآن بحث شده، و آیات مربوطه تفسیر گردیده، سپس مفهوم غایت و روح از دیدگاه حضرت علی علیه السلام و فلاسفه بررسی گردیده، و نظریات مهدی بازرگان در کتاب ذره بی انتها نقد شده است. استاد مطهری بقای شخصیت را مبنای بحث و دفاع از معاد قرار داده، و معتقد است مساله تجسم اعمال به فهم نظریه بقای شخصیت کمک می‌کند. بنابراین روح، ملائک تشخیص و شخصیت انسان است، و روح مجرد و بقا دارد، به همین دلیل امکان بازگشت آن به بدن وجود دارد.

این کتاب در ۲۳۲ صفحه در سال ۱۳۹۴ از سوی انتشارات صدرا منتشر شده و در دسترس علاقه‌مندان قرار گرفته است.

عنوان کتاب: درآمدی بر کلام جدید

پدیدآورنده: علی ربانی گلپایگانی

مشخصات نشر: مرکز نشر هاجر، سال ۱۳۹۳، قم

کتاب درآمدی بر کلام جدید مجموعه مباحث و مقدمات تحلیلی درباره مسائل کلام جدید است و در آن برخی از رایج‌ترین و مهمترین مسائل کلامی جدید که در مراکز حوزی و دانشگاهی مورد بحث و گفتگو قرار می‌گیرد و شبهات و سؤالات متنوعی را موجب می‌شود، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و چالش‌ها و آسیب‌های پیش روی علم کلام اسلامی بیان گردیده است. کتاب در دو بخش کلی تدوین شده است. بخش اول (آشنایی با علم کلام و کلام جدید)، دارای شش فصل است: فصل اول، تعریف و نام‌گذاری علم کلام؛ فصل دوم، هدف و ضرورت علم کلام؛ فصل سوم، موضوع و مسائل علم کلام؛ فصل چهارم، علم کلام و علوم دیگر؛ فصل پنجم، تاریخ و تطور علم کلام و فصل ششم، کلام جدید را شامل می‌شود. بخش دوم (مباحثی از کلام جدید)، دارای چهارده فصل است و با استناد به آرای متکلمان معاصر مسیحیت و متکلمان اسلامی برخی از عناوین و مسائل کلام جدید مانند: تعریف دین و منشأ دین، نیاز به دین، زبان دینی، قلمرو دین، علم و دین، عقل و ایمان، تجربه دینی، تکثرگرایی دینی، و معرفت دین تحلیل و به صورت منسجم و به اختصار نقد و ارزیابی شده است. هدف نویسنده ارائه يك متن آموزشی حاوی

موضوعات کلی کلام جدید است. به همین دلیل به اختلاف نظریات و پیچیدگی‌های مباحث وارد نشده است.
مرکز نشرهاجر (وابسته به مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواهران)
چاپ هفتم این کتاب رادر ۲۴۰ صفحه، در سال ۱۳۹۳ منتشر کرده است.

عنوان کتاب: کلام جدید

پدیدآورنده: حسن یوسفیان

مشخصات نشر: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی

دانشگاه‌ها - مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، سال ۱۳۹۱، قم

این کتاب برای دانشجویان رشته فلسفه اسلامی به عنوان منبع مبنایی در کلام جدید تدوین شده و مشتمل بر دوازده فصل است. نویسنده ابتدا کلیاتی در مورد مطالعات دین پژوهی، تعریف دین و ویژگی‌های آن، انواع دین، رابطه دین و فلسفه و ارتباط فلسفه دین با کلام جدید ارایه نموده و سپس خاستگاه دین و منشا آن و دیدگاه‌های مختلف در این زمینه را مطرح کرده است. در ادامه وی به اثبات وجود خدا و براهین مربوط به آن اشاره کرده و در این راستا به برهان وجودی، برهان صدیقین، براهین جهان‌شناختی مانند برهان نظم و فطرت و سایر براهین پرداخته و صفات خداوند و ابعاد گوناگون آن جایگاه ضرور در نظام آفرینش و نیاز بشر به دین به جهت عطش جاودانگی که در درون اوست را مورد بحث و بررسی فلسفی و کلامی قرار داده است. مباحثی مانند زبان دین، رابطه عقل و وحی و دین و فلسفه، تجربه دینی، کثرت‌گرایی دینی، ابعاد اجتماعی دین و نقد سکولاریسم (جدایی دین از سیاست) و نسبت بین دین و اخلاق از دیگر مندرجات این نوشتار است.

کلام جدید از سوی سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) با همکاری مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) در ۴۴۰ صفحه و در سال ۱۳۹۱ منتشر شده است.

عنوان کتاب: کلام نوین اسلامی

✍ پدیدآورنده: عبدالحسین خسروپناه

📖 مشخصات نشر: انتشارات تعلیم و تربیت اسلامی، سال ۱۳۹۴، قم

این کتاب سه جلدی شامل سلسله مباحثی در گستره کلام سنتی و کلام جدید اسلامی است. نویسنده در این اثر سعی کرده مباحث کلام قدیم و کلام جدید را به گونه‌ای منطقی نظم بخشیده و آن‌ها را در هم ادغام کند. در مقدمه این کتاب می‌خوانیم: «کتاب کلام نوین اسلامی، اثری است که سال‌ها، ذهن نویسنده را به خودمشغول ساخته و آرزو می‌کرد که روزی مباحث کلام سنتی با کلام جدید در کنار هم و با ترتیبی منطقی قرار گیرند. متأسفانه استادان دانش کلام در دانشگاه‌ها، حوزه‌های علمیه، مراکز و مؤسسه‌های آموزشی کشور، بدون ارتباط مباحث کلامی با یکدیگر به تدریس مسایل کلام سنتی مانند کتاب کشف‌المراد در چند واحد و تدریس مسایل کلام جدید در چند واحد دیگری می‌پردازند. دغدغه مهم این است که آیا ورود تعدادی از مسایل الهیاتی غرب مدرن با عنوان کلام جدید به جهان اسلام، نباید اندیشه متکلمان مسلمان را نظام‌مند سازد و به همراه مسایل کلام سنتی به ساختار یکسانی برساند».

کتاب کلام نوین اسلامی در هشت بخش و چهل گفتار تدوین شده است. جلد اول این کتاب شامل بخش‌های «مبادی علم کلام»، «خدا شناسی» و «دین شناسی» می‌باشد. جلد دوم بخش‌های مربوط به «نبوت شناسی» و «امامت شناسی» را به خود اختصاص داده است و نهایتاً در جلد سوم بخش‌های مربوطه به مباحث «اسلام

شناسی»، «تمدن شناسی» و «معاد شناسی» مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته است.

بخش نخست به موضوعاتی همچون چیستی کلام اسلامی، تعاریف کلام اسلامی، چیستی کلام جدید، تفاوت کلام اسلامی با علوم همگون، فلسفه دین، ضرورت آشنایی با علم کلام و معقولیت و اثبات‌پذیری گزاره‌های دینی پرداخته است.

شناخت و اثبات وجود خداوند، براهین اثبات وجود خدا، اثبات و مراتب توحید الهی، عوامل گرایش به شرک، صفات الهی، افعال الهی، فلسفه آفرینش جهان و انسان، فلسفه آفرینش شیطان، توجیه شر در جهان، انواع شرور، پاسخ به شبهه شرور از موضوعات مطرح شده در بخش دوم این کتاب است.

در بخش سوم کتاب هم مطالبی همچون حقیقت دین، چگونگی تعریف دین، تعریف دین از نگاه متفکران اسلامی و غربی، حقیقت تجربه دینی، انتظار بشر از دین، منشأ دین، ایمان دینی، عوامل و موانع ایمان دینی، کثرت‌گرایی دینی، دلایل پلورالیسم دینی و تحلیل پلورالیسم دینی به چشم می‌خورد.

در بخش چهارم کتاب موضوعاتی از قبیل نبوت عامه، دلایل ضرورت برانگیختن پیامبران، شبهه‌های ضرورت بعثت پیامبران، راه‌های اثبات پیامبری، ویژگی‌های پیامبران، حقیقت وحی، عصمت پیامبران، نبوت رسول گرامی اسلام، چالش‌های پیامبری، خاتمیت پیامبری، شبهات خاتمیت مطرح شده است.

امامت عامه، حقیقت و تعریف امامت، مشروعیت امامت، عصمت امام، علم امام، امامت خاصه، مهدویت و فلسفه غیبت از موضوعات

مطرح شده در بخش پنجم کتاب است. بخش ششم به اسلام شناسی اختصاص داشته و موضوعاتی همچون زبان اسلام، چیستی زبان دین، منطق فهم اسلام، جامعیت و قلمروی اسلام، اسلام و نیازهای دنیوی، اسلام و ایدئولوژی، ذاتی و عرضی اسلام در آن بررسی شده است. بخش هفتم به بیان مسائلی همچون اسلام و تمدن مدرن، اسلام و مدرنیسم، اسلام و عقلانیت، اسلام و علوم طبیعی، اسلام و علوم انسانی، اسلام و تکنولوژی، علم دینی، اسلام و حکومت، اسلام و رسانه، اسلام و سلامت و اسلام و معنویت اختصاص دارد. بخش پایانی و هشتم کتاب نیز مسائل مربوط به معاد از قبیل معاد جسمانی و روحانی، دیدگاه های حیات پس از مرگ، تفسیرهای معاد جسمانی، دلایل امکان معاد، دلایل وقوع معاد، چالشهای منکران معاد، منازل آخرت و رجعت را مورد بررسی قرار داده است. چاپ دوم این کتاب توسط انتشارات تعلیم و تربیت اسلامی در سال ۱۳۹۴ منتشر و روانه بازار نشر شده است.

کتابشناسی سیر مطالعاتی
عقاید و کلام اسلامی

دورهٔ پاسخ به
شبہات عقیدتی

عنوان کتاب: خداشناسی (پرسش‌ها و پاسخ‌های دانشجویی جلد ۱)

پدیدآورنده: محمد رضا کاشفی

مشخصات نشر: دفتر نشر معارف، سال ۱۳۹۲، قم

مجموعه کتاب‌های پرسش‌ها و پاسخ‌های دانشجویی با طبقه‌بندی موضوعی، توسط نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها تهیه و تنظیم می‌شود. این کتاب که اولین جلد از مجموعه یاد شده است، پاسخ به ۳۵ پرسش قشر جوان و دانشگاهی کشور در زمینه خداشناسی است. نویسنده در این کتاب به پرسش‌هایی درباره راه شناخت خدا، موانع معرفت الهی، انگیزه ترس خداگرایی، خدای مسلمانان و هندوان، چیستی خدا، اثبات یگانگی خدا، علت یکتاپرستی، کمال مطلق، مادی نبودن خدا، اثبات بی‌نیازی خدا، فیض خدا و نیاز به آفرینش، علت بعثت انبیاء، شناخت اوصاف الهی، ازلی و ابدی بودن خدا می‌پردازد.

همچنین موضوعات و سؤالاتی نظیر معنای اعلی در سبحان ربی الاعلی، علل درهم آمیختگی زشت و زیبا در این دنیا، فلسفه آفرینش، عدالت خداوند، عدل الهی و لقمه حرام، عدل الهی و زنازاده، عدل الهی و برتری سادات، صداقت خدا، علم خدا و اختیار انسان، ایمان و شک، شک در اعتقادات، شرک، کفر و نفاق، ناامیدی انسان و چگونگی هدایت الهی هم در قالب مباحث مطرح شده در این کتاب پاسخ داده شده است.

چاپ یازدهم این کتاب در ۱۶۸ صفحه در سال ۱۳۹۲ توسط دفتر نشر معارف روانه بازار کتاب شده است.

 عنوان کتاب: خداشناسی (پاسخ به شبهات کلامی، دفتر اول)

 پدیدآورنده: محمد حسن قدردان قراملکی

 مشخصات نشر: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، سال

تهران، ۱۳۹۴

این کتاب، دفتر اول از مجموعه پاسخ به شبهات کلامی است. این دفتر به نقل شبهه‌های متعدد در عرصه خداشناسی اختصاص دارد؛ شبهه‌هایی که از عصر ظهور دین و ترویج اندیشه خداباوری و اینک نیز به شکل‌های سنتی و جدید؛ البته با شدت بیشتر از طریق راه‌کارهای تازه مثل اینترنت اندیشه خداپرستی را مورد آماج حملات خود قرار داده است.

در پنج فصل این کتاب با رویکردی استدلالی، فلسفی از براهین و ادله اثبات وجود خدا، ادله توحید و صفات الهی دفاع شده، و به همه شبهات معروفی که در کتب کلامی آمده، پاسخ داده شده است. در فصل نخست، از امکان اثبات خدا و مکاتب مختلف کلامی بحث شده است. فصل دوم به بررسی و شرح براهین امکان و وجوب، صدیقین، حدوث، حرکت، نظم و برهان فطرت و معقولیت و نقد شبهات این براهین اختصاص یافته است. در فصل سوم ضمن بررسی هشت شبهه ملحدان، از زمینه‌ها و علل ایجاد این شبهات بحث شده است. فصل چهارم درباره شبهات توحید و فصل پنجم، شبهات صفات خدا و پاسخ به آنها است.

این کتاب از سوی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در ۴۰۴ صفحه در اردیبهشت ماه ۱۳۹۴ منتشر شده است.

عنوان کتاب: براهین اثبات وجود خدا در نقدی بر شبهات جان هاسپرز*

کتاب پدیدآورنده: حمیدرضا شاکرین

مشخصات نشر: مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر، سال

۱۳۸۶، تهران

هدف این کتاب آن است که در ضمن نقد شبهه اثبات ناپذیری وجود خدا، برخی از براهین معتبر و مشهور اثبات وجود خدا را بررسی و اشکالات آنها را ارزیابی کند. در این بحث، مهم‌ترین شبهات مطرح توسط فیلسوفان غربی از زمان هیوم تا عصر حاضر تحلیل شده است. در این میان، توجه ویژه‌ای به اشکالات جان هاسپرز استاد معاصر فلسفه در دانشگاه کالیفرنیا جنوبی صورت گرفته است. به نظر نویسنده، ضعف فلسفی غرب و انگاره‌های خردستیزی مانند تثلیث در مسیحیت، موجب طرح این اشکالات و گرایش به الحاد و نقد براهین اثبات وجود خدا شده است؛ اما مبانی غنی فلسفه اسلامی و تکیه بر علم حضوری و بدهت وجود خدا رویکردی کاملاً قابل دفاع از مبانی خداشناسی در اختیار متفکران می‌گذارد.

این کتاب حاضر از پنج فصل تشکیل شده است: فصل اول، خدا و اثبات‌پذیری؛ فصل دوم، برهان تجربه دینی؛ فصل سوم، برهان علیت؛ فصل چهارم، برهان وجوب و امکان و فصل پنجم، برهان نظم. این کتاب در سال ۱۳۸۶ از سوی مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر با همکاری شورای علمی گروه فلسفه پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در ۳۴۴ صفحه منتشر شده است.

عنوان کتاب: اسلام شناسی و پاسخ به شبهاتکتاب **پدیدآورنده:** علی اصغر رضوانی**مشخصات نشر:** انتشارات مسجد مقدس جمکران، سال ۱۳۹۰، قم

این کتاب درصدد برآمده تا چهره اسلام و پیام آور آن و قرآن را طوری ترسیم کند که از هرگونه شبهه و ایرادی مصون باشند و در ضمن پاسخی به شبهات غریبان و یهود و دشمنان اسلام باشد.

عناوین اصلی کتاب عبارت است از: مقدمه ناشر، پیشگفتار، کلام جدید، اسلام و هدف زندگی، اسلام و آزادی، اسلام و مدرنیسم، اسلام و پُست مدرنیسم، اسلام و توسعه، اسلام و تساهل و تسامح، اسلام و اومانیسم، اسلام و از خود بیگانگی، اسلام و جهانی شدن، اسلام و فلسفه دعا و نیایش، عقاید، اسلام و عدل جزایی، اسلام و فلسفه آفرینش کافر، فقه، اسلام و صلح، اسلام و بردگی، اسلام و ارتداد، اسلام و حکم قصاص، اسلام و فلسفه قصاص، اسلام و اجرای حدود در ملاءعام، اسلام و خشونت، اسلام و تروریسم، اسلام و فلسفه عقوبت و جزا، اسلام و اقتصاد، اسلام و تقلید، حقوق، اسلام و حقوق زن، اسلام و تعدّد همسر، اسلام و حجاب زن، اسلام و حقوق بشر، اسلام و حقوق بین الملل، تاریخ، اسلام و غربزدگی، اسلام و تعدّد همسران پیامبر ﷺ، اسلام و گفت و گوی ادیان، اسلام و گفت و گوی تمدن ها، اسلام از دیدگاه اسلام آورندگان، اسلام و دعوت به وحدت ادیان. چاپ چهارم این کتاب توسط انتشارات مسجد مقدس جمکران در ۷۶۸ صفحه، در سال ۱۳۹۰ منتشر شده است.

عنوان کتاب: درباره پیامبر اعظم (ﷺ) (پاسخ به شبهات کلامی، دفتر سوم)

پدیدآورنده: محمد حسن قدردان قراملکی

مشخصات نشر: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، سال

۱۳۹۳، تهران

این کتاب که دفتر سوم پاسخ به شبهات کلامی است، به تحلیل شخصیت پیامبر اسلام (ﷺ)، با رویکرد کلامی و تاریخی می‌پردازد و با هدف پاسخ‌گویی به انتقادات و شبهات وارد شده علیه پیامبر اکرم (ﷺ)، در دو بخش تدوین یافته است. بخش اول، رویکرد کلامی - فلسفی به تحلیل شبهات دارد و به هفت فصل تقسیم می‌شود. امی بودن پیامبر (ﷺ) علم غیب، معجزات و عصمت، از جمله مباحث این بخش است. در بخش دوم، شبهات مربوط به شخصیت و اخلاق فردی و اجتماعی پیامبر (ﷺ) پاسخ داده شده است. رویکرد عمده این تحقیق، کلامی - تاریخی است و در مواردی، از رویکرد عرفانی و فلسفی نیز استفاده شده است. در کتاب، به یک صد شبهه درباره موضوع بحث، پاسخ داده شده است. نویسنده به صورت ویژه در بخش اخلاق جنسی پیامبر در این کتاب درباره علل ازدواج‌های پیامبر توضیحات مبسوطی بر اساس اسناد متقن تاریخی و آیات و روایات معتبر ارائه می‌دهد و به رفع شبهات در این موضوع می‌پردازد.

پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی این کتاب را در سال ۱۳۹۳ در ۴۱۶

صفحه عرضه کرده است.

 عنوان کتاب: مسأله وحی

 پدیدآورنده: محمد عرب صالحی

 مشخصات نشر: کانون اندیشه جوان، سال ۱۳۹۱، تهران

کتاب مسئله وحی با نگاهی به مکاتبات آیت الله سبحانی و دکتر سروش در پنج فصل تدوین شده است: فصل اول، به اختصار به توضیح معنا و پیشینه و گستره نگرش تاریخی به دین و آموزه‌های دینی در جهان غرب و اسلام می‌پردازد و ضمن آن، به خاستگاه و لوازم این دیدگاه نیز اشاره می‌کند. فصل دوم وظیفه تبیین معنای لغوی و اصطلاحی وحی، حقیقت وحی، انواع وحی و نقد برون‌متنی و درون‌متنی دیدگاه سروش را درباره ماهیت وحی به عهده گرفته و محصول آن، بیش از چهل نقد و اشکال بر این دیدگاه است. فصل سوم کتاب، عهده‌دار نقد مبنای انسان‌شناسی دیدگاه سروش و مقایسه آن با نگاه قرآن و اسلام به انسان است. حاصل این فصل بالغ بر بیست اشکال بر گفته‌های سروش است. در فصل چهارم، بحث تاریخ‌مندی قرآن را نقد و بررسی می‌شود که در ضمن آن، به مناسبت، به دیدگاه‌های جناب صدرالمتألهین و مولوی درباره وحی و قرآن اشاره می‌شود. نتیجه این فصل، افزون بر پنجاه نقد بر سخنان سروش است. در فصل پنجم نیز بحث مهم خط‌پذیری قرآن به نقد و نقض کشیده می‌شود که از حرف‌های تازه سروش است.

کتاب یاد شده در ۳۵۰ صفحه، از سوی کانون اندیشه جوان در سال

۱۳۹۱ منتشر شده است.

عنوان کتاب: امامت (پاسخ به شبهات کلامی، دفتر چهارم)

پدیدآورنده: محمد حسن قدردان ملکی

مشخصات نشر: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، سال

۱۳۹۲، تهران

این کتاب پژوهشی در مسائل کلامی امامت است. نویسنده در قالب پاسخ‌گویی به مخالفان، جنبه‌های مختلف امامت را در عقاید شیعی بررسی کرده است. در ابتدا از فلسفه و چیستی امامت و ضرورت شناخت امام بحث شده است. پاسخ‌گویی به اشکالات مطرح درباره نظریه امامت، از قبیل بدعت‌آمیز بودن، ناسازگاری آن با دموکراسی، ناسازگاری مهدویت با دموکراسی، موروثی بودن امامت، امامت در کودکی و... از جمله مباحث فصل دوم کتاب است. در فصل سوم به جوانب مختلف نظریه ناسازگاری امامت با اصل خاتمیت، پاسخ داده شده و عصمت، ولایت، علم و حجیت امام مورد بررسی قرار گرفته است. فصل چهارم و پنجم کتاب با توجه به جنبه‌های تاریخی، از موضوع نصب سخن گفته و به شبهات نبودن نصب در روایات نبوی، عامل تفرقه بودن نصب، عدم احتجاج امام علی علیه السلام به اصل نصب، عدم اقدام حضرت برای تصدی حکومت و... پرداخته شده است. در فصل آخر به اشکالات مربوط به صفات امام پاسخ داده شده است. بحث درباره علم غیب امامان، عصمت امامان، حجیت امامان، ولایت امامان و... از جمله موضوعات این فصل از کتاب است.

پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در سال ۱۳۹۲ این کتاب ۵۵۴

صفحه‌ای را منتشر کرده است.

عنوان کتاب: پاسخ به شبهات امامت✍️ **پدیدآورنده:** سید علی حسینی میلانی📖 **مشخصات نشر:** انتشارات حقایق اسلامی، سال ۱۳۹۶، قم

کتاب «پاسخ به شبهات امامت» مجموعه ای از گمانه ها در موضوع امامت اهل بیت علیهم السلام را پاسخ داده و در برابر آن، سؤالات مهمی در دیدگاه شیعه نسبت به نظریه اهل سنت در مسأله امامت را به صورت علمی در دو فصل مطرح می نماید.

فصل اول: پاسخ به شبهات در موضوع امامت اهل بیت علیهم السلام.

این فصل به پنج شبهه در موضوع امامت می پردازد که سرفصل های آن عبارت است از:

۱- ازدواج ام کلثوم علیها السلام با عمر

این فصل به بررسی و نقد روایات داستان ازدواج خلیفه دوم با دختر خردسال امیرالمؤمنین علیه السلام پرداخته و در چهار بخش تنظیم شده است. بخش اول به نقل روایات اختصاص دارد و نویسنده آنها را با سندهایشان نقل کرده و در بخش دوم، سندهای روایات را بررسی کرده است. بخش سوم به بررسی متن روایات و دلالت آنها پرداخته و غرض ورزی برخی از روایان را نشان می دهد. بخش چهارم به روایات ازدواج عمر با ام کلثوم علیها السلام در منابع شیعی اختصاص دارد.

اگرچه بسیاری از بزرگان شیعه همچون شیخ مفید و سید مرتضی علم الهدی به انکار اصل این روایت پرداخته اند، اما باز در برخی از کتب این روایت با مضامین دیگر نقل شده است. نویسنده سه روایت را نقل کرده است.

۲- داستان سپاه یمن

یکی از احادیثی که بر امامت و ولایت حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام دلالت دارد، حدیثی است که در ماجرای سپاه یمن روایت شده است. این روایت به طرق مختلف در کتاب‌های اهل سنت نقل شده است. نویسنده در این فصل در چهار بخش به این روایت پرداخته است:

بخش نخست، ذکر اسناد حدیث «سپاه یمن» است. بخش دوم، به نقل متون حدیث «سپاه یمن» می‌پردازد و از میان طرق مختلف چهار متن را گزینش و طرق مختلف هر کدام را نقل کرده است. بخش سوم با نگاهی به مفهوم حدیث «سپاه یمن» سه مطلب زیر را بیان می‌کند:

الف) دلالت حدیث بر ولایت علی علیه السلام؛

ب) دلالت حدیث بر عصمت؛

ج) وجود نفاق در زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله.

در بخش چهارم به تلاش‌های برخی از علمای اهل سنت در مقابله با دلالت این حدیث اشاره شده است.

۳- خواستگاری ساختگی

یکی از روایات منقول در کتابهای معتبر اهل سنت، داستان خواستگاری علی علیه السلام از دختر ابوجهل است. حاصل این داستان جعلی توهین به شأن و منزلت رسول خدا صلی الله علیه و آله و امیر المؤمنین علیه السلام، و نادیده انگاشتن موازین اسلامی است. نویسنده در این فصل به دفاع از حریم رسالت و شأن و منزلت اهل بیت رسول خدا صلی الله علیه و آله پرداخته و با نقد و بررسی داستان خواستگاری امام علی علیه السلام از دختر ابوجهل، ساختگی بودن این داستان را به اثبات رسانده است.

وی این فصل را در شش بخش تنظیم کرده و در بخش اول حدیث خواستگاری و مصادر آن را معرفی کرده است. در بخش دوم، مصادر حدیث خواستگاری را در مسندها و معجم‌های متأخر معرفی کرده و روایتهای مختلف از حدیث خواستگاری را به روایت هیشمی، ابن حجر عسقلانی و متقی هندی نشان داده است. او در بخش سوم، اسناد حدیث خواستگاری و طرق آن را واکاوی کرده است. بخش چهارم به بررسی روایت مسنور (از خوارجی که در مکه کشته شد)، ابن ابی ملیکه و زُهری (از دشنام دهندگان به امیر المؤمنین علیه السلام) اختصاص دارد. بخش پنجم، متن حدیث و مدلول آن را بررسی کرده است. بخش پایانی به معرفی حدیث جعلی دیگر درباره حضرت علی علیه السلام پرداخته و داستان خواستگاری آن حضرت از اسماء بنت عمیس و اعتراض فاطمه سلام الله علیها بررسی شده است.

۴- فدک در فراز و نشیب

این فصل توسط آیت الله سید علی حسینی میلانی در پاسخ به نامه الکترونیکی دانشوری از اهل سنت نگاشته شده است. نویسنده نامه نظر شیعیان را درباره ماجرای فدک و اهمیت آن جویا می‌شود، و پاسخ‌گوینده، نامه را در چهار بخش جواب داده است: بخش اول پاسخ، نگاهی کوتاه به ماجرای فدک است. بخش دوم، به نقد و بررسی حدیث انحصاری از ابوبکر می‌پردازد و در بخش سوم نارضایتی حضرت فاطمه علیها السلام از غاصبین فدک مورد بررسی قرار گرفته و علمایی را که حدیث «غضب فاطمه علیها السلام غضب رسول خدا صلی الله علیه و آله است و...» روایت کرده‌اند، بر شمرده است. شیعه به زن ارث نمی‌دهد؛ انبیا درهم و دینار ارث نمی‌گذارند و چرا علی علیه السلام در دوران حکومتش فدک را پس نگرفت؟ عناوین پرسش‌هایی است که بخش چهارم پاسخ داده شده‌اند.

۵- احادیث واژگونه

احادیث بسیاری در مناقب و فضایل اهل بیت علیهم السلام از زبان و بیان رسول خدا صلی الله علیه و آله در کتب حدیثی نقل شده است. برخی از این روایات مشهورند و با عناوین مشخص شناخته می‌شوند مثل حدیث منزلت، حدیث سدّ الأبواب، حدیث مباحله و ... اما وقتی به برخی از کتب اهل سنت مراجعه می‌کنیم، احادیثی را می‌یابیم که با همین الفاظ احادیث مشهور و دارای عنوان هستند اما با اسامی برخی از صحابه. نویسنده در این فصل، ابتدا به بررسی احادیثی که در شأن اهل بیت علیهم السلام اشاره دارند، پرداخته سپس در پی پاسخ به این سؤال بوده که احادیثی که برای برخی از صحابه نقل شده‌اند و در الفاظ و محتوا گاهی همسنگ روایات مناقب اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله قرار می‌گیرند، روایاتی صحیح هستند و یا تحریف‌گران در این عبارات دست برده‌اند؟ شیوه نویسنده بدین گونه بوده است که ابتدا سند و صحت حدیث مورد نظر را برای اهل بیت علیهم السلام از کتب اهل سنت استخراج کرده و آنگاه صورت تحریف شده روایت را نقل و بررسی کرده است.

شایان ذکر است که در بخش چهارم، نمونه‌هایی از احادیث ساختگی را در شأن ابوبکر، عمرو عأشه نقل کرده است که خود علمای اهل سنت بر جعلی بودن آنها گواهی داده‌اند.

فصل دوم: سؤالات و چالش های نظریه امامت اهل سنت.

این فصل به چهار پرسش مهم درباره نظریه اهل سنت در موضوع امامت می پردازد که سرفصل های آن عبارت است از:

۱- سنت پیامبر ﷺ یا سنت خلفا؟!

در برخی از کتاب های اهل سنت روایت «علیکم بسنتی و سنّة الخلفاء الراشدين» نقل شده است. از آنجایی که از این حدیث دستاویز برخی از اعمال مغایر با احکام اسلامی و سند توجیه کننده رفتار خلفا و امرا شده، نویسنده در این فصل به بررسی این روایت پرداخته تا نشان دهد که این روایت، ساختگی است و از سوی موالیان معاویه جعل و منتشر شده است. این پژوهش در سه بخش سامان یافته است: در بخش نخست، نگارندگان حدیث و سندهای آن را بر شمرده شده و در بخش دوم، به اسناد حدیث پرداخته شده است. بخش سوم به استناد این حدیث در علوم مختلف اختصاص دارد. غزالی در علم اخلاق، ملا علی قاری در علم حدیث، برخی از متکلمین در علم کلام، برخی از فقها در علم فقه و در توجیه تحریم ازدواج موقت و متعه حج توسط عمر، نیز در توجیه بدعت عثمان در افزایش تعداد اذان در روز جمعه به این عبارت استناد کرده اند. نویسنده در ادامه ضمن نقد این توجیهاات به اختلافات درون متنی این حدیث اشاره کرده و با تبیین معنای سنت و حجیت سنت نبوی نشان می دهد که دلیل حجیت سنت نبوی عصمت آن حضرت است و این موضوع در خلفا جایی ندارد و هیچ یک از خلفای سه گانه معصوم نیستند.

۲- احادیث ساختگی

در برخی از کتاب‌های اهل سنت روایت‌هایی در مناقب خلفای سه‌گانه آمده است. نکته جالب توجه در این روایات اینکه این اسامی، به ترتیب (ابوبکر، عمرو و عثمان) در این روایات ذکر شده‌اند. نویسنده در این فصل، با بررسی این روایات و اسناد و طرق آنها، ساختگی و جعلی بودن این روایات را نشان داده است. همچنین به کتاب‌هایی از اهل سنت اشاره کرده است که ساختگی بودن برخی از این روایات را یادآور شده‌اند. شایان ذکر است که بسیاری از این روایات در کتاب‌های صحیح مسلم و بخاری نقل نشده‌اند؛ اگرچه در این دو کتاب هم روایات ساختگی بسیاری وجود دارند.

۳- تحریم دو حکم حلال

نویسنده در این فصل اقدام عمر را در تحریم متعه حج و ازدواج از دیدگاه علمای سنت بررسی کرده و آن را در دو بخش تدوین کرده است: بخش نخست به متعه حج پرداخته، و ضمن توضیح متعه حج به موضع‌گیری حضرت علی علیه السلام، و دیگر بزرگان صحابه نقل کرده است که در مجموع این بزرگان بار سخنی عمر و دستور به انجام آن با تمسک به سیره رسول خدا صلی الله علیه و آله به مخالفت با عمر برخاسته‌اند. نویسنده در پایان این بخش به نقد دیدگاه ابن تیمیه می‌پردازد که معتقد است عمر آن را تحریم نکرده، بلکه می‌خواسته به عمل بهتر راهنمایی کند.

بخش دوم مسائل و مطالب مربوط به ازدواج موقت را بررسی کرده است. نویسنده ضمن معرفی ازدواج موقت و بیان شرایط آن به ادله جواز ازدواج موقت در شریعت اسلامی پرداخته و دلایل حلال بودن آن را از قرآن، سنت و اجماع بیان کرده، آنگاه با استناد به کتاب‌های اهل سنت اثبات می‌کند که این دو امر الهی در زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله حلال و معمول بودند. سپس به سه دیدگاه متفاوت در توجیه سخن عمر اشاره می‌کند. بررسی تفصیلی و نقد دیدگاه طرفداران عمر، بیانگر این است که: حرام شدن ازدواج موقت از سوی عمر چیزی جز بدعت نیست.

۴- افکار ابن تیمیه در بوته نقد

نویسنده در این فصل، بخشی از دشمنی‌ها و نفاق‌ها و کینه‌ورزی‌های ابن تیمیه را به امام علی علیه السلام نشان داده است. این فصل در پنج بخش تنظیم شده است: بخش یکم، موارد دشمنی ابن تیمیه با امیرمؤمنان علی علیه السلام را برشمرده است. بخش دوم، نمونه‌های انکار فضایل بیکران امیرمؤمنان علی علیه السلام توسط ابن تیمیه آمده است. در بخش سوم دیدگاه ابن تیمیه نسبت به خلافت امیرمؤمنان علی علیه السلام آمده است. بخش چهارم، ابن تیمیه و مقایسه‌ای بین خلفای سه گانه و حضرت علی علیه السلام نام دارد.

نویسنده در بخش پنجم، به تلاش ابن تیمیه برای اثبات حقانیت خوارج و ناصبی‌ها اشاره دارد و افتراهای وی را به امیرمؤمنان علی علیه السلام نقل کرده است. وی نشان داده است که ابن تیمیه در این راه از توسل به احادیث دروغین ابایی ندارد.

عنوان کتاب: موعود شناسی و پاسخ به شبهات

پدیدآورنده: علی اصغر رضوانی

مشخصات نشر: انتشارات مسجد مقدس جمکران، سال ۱۳۹۰، قم

این کتاب، با هدف پاسخگویی عقلی و کلامی به شبهات مسئله مهدویت به نگارش درآمده است. روش نویسنده تجزیه و تحلیل شبهه‌ها بوده و با تمسک به استدلال عقلی درصدد رد آنها برآمده است.

اگرچه کتاب از فصل بندی خاصی پیروی نمی‌کند، اما شاید بتوان مطالب کتاب را در چهار بخش دسته بندی نمود: موعود و مهدویت، حضرت مهدی عج در نگاه آیات و روایات، بررسی وجود امام از دیدگاه‌های مختلف، غیبت و مسائل بعد از ظهور.

بررسی نظریات دانشمندانی همچون فوکویاما، تافلر و هانتینگتون در مورد پایان تاریخ، مارشال مک لوهان درباره سیطره لیبرالیسم و توضیح در مورد شیوه توجیه تکامل تاریخ توسط مارکسیسم از نکات قابل توجه در کتاب است.

انتشارات مسجد مقدس جمکران این کتاب ۷۱۹ صفحه‌ای را در سال

۱۳۹۰ روانه بازار نشر ساخته است.

 عنوان کتاب: چالشهای فکری نظریه ولایت فقیه

 پدیدآورنده: مصطفی جعفرپیشه فرد

 مشخصات نشر: بوستان کتاب، سال ۱۳۹۳، قم

این کتاب با هدف پاسخگویی به شبهاتی درباره ولایت فقیه به رشته تحریر درآمده و به بررسی چالش‌های نظری و علمی نظریه ولایت انتصابی فقیه می‌پردازد. نظریه ولایت فقیه، صرف نظر از پاره‌ای شبهات درباره ولایت فقیه که نشانه‌گیری خود را متوجه ادله ولایت فقیه می‌کنند، با سه نوع انتقاد روبه‌رو است: انتقادهایی از مفهوم «ولایت»، انتقادهایی از مفهوم «انتصاب»، انتقادهایی از مفهوم «فقاہت». نویسنده، با بیان نقدها و شبهات مسئله ولایت فقیه، به بررسی و تحلیل و نقد آنها پرداخته است. این شبهات در سه قسمت تقسیم شده و ابتدا آنچه درباره مفهوم و ماهیت ولایت و ولایت فقیه آمده، بررسی و سپس به شرح موضوع انتصاب پرداخته و در پایان آنچه به مدیریت فقهی و پیوند آن با مدیریت علمی مربوط است، آمده است. از جمله شبهات می‌توان تحقق ناپذیری نظام ولایتی، ولایت و دیکتاتوری، تنافی فقه با سیاستمداری و تخصصی نبودن فقه را در سیاست ذکر کرد.

بوستان کتاب این اثر را در ۱۹۸ صفحه در سال ۱۳۹۳ به چاپ رسانده است.

عنوان کتاب: راهنمای حقیقت

پدیدآورنده: جعفر سبحانی تبریزی

مشخصات نشر: نشر مشعر، سال ۱۳۸۶، تهران

این کتاب کلامی و فقهی، پاسخ به مجموعه‌ای از پرسش‌ها و شبهات، درباره عقاید شیعه است. پرسش‌هایی که در این مجموعه آمده است، توسط برخی از مسلمانان و زائران بیت الله الحرام درباره مذهب تشیع مطرح گردیده و به وسیله معاونت آموزش و پژوهش بعثه حج مقام معظم رهبری جمع‌آوری و تنظیم شده است که توسط آیت الله جعفر سبحانی پاسخ داده شده است.

این کتاب شامل ده فصل است. نویسنده ضمن جواب به ایرادها و شبهات به بررسی تاریخ شیعه و توضیح و تبیین عقاید و اندیشه‌های خاص این مذهب با بهره‌گیری از آیات و روایات و استدلال‌های کلامی پرداخته است. آنگاه از عقیده خاص شیعه درباره ولایت و مقام اولیای الهی و توسل و شفاعت و زیارت قبور بحث شده و مستندات این عقاید از سیره پیامبر ﷺ شناسانده شده است.

تاریخ تشیع و گسترش آن، عقاید شیعه، توسل به اولیای الهی، منزلت قرآن نزد شیعه، امامت در نزد شیعه، اهل بیت ﷺ، محدودیت در اسلام، مسائل فقهی، مسائل تاریخی و صحابه عناوین فصول کتاب است. این کتاب توسط نشر مشعر در سال ۱۳۸۶ در تهران چاپ و منتشر گردیده است.

 عنوان کتاب: درآمدی بر تاریخ ادیان در قرآن

 پدیدآورنده: عبدالرحیم گواهی

 مشخصات نشر: بوستان کتاب، سال ۱۳۹۰، قم

این نوشتار به صورت اجمالی، درآمدی بر مباحث تاریخ ادیان الهی را از منظر قرآن بررسی می‌کند. نویسنده این کتاب معتقد است همه مباحث این اثر و استدلال‌ها و استنتاج‌های آن، بر مبنای قرآن و آیات بینات آن است. لذا از روی ضرورت در ابتدای کتاب از خود قرآن، کیفیت نزول و قرائت این کتاب مقدس و اوصافی که قرآن به خود نسبت می‌دهد، مباحثی را مطرح می‌کند.

کتاب حاضر در سه بخش و هریک با فصول مختلف تدوین شده است. عنوان بخش اول «بحث کلی تاریخ ادیان» نام دارد که خود از پنج فصل مجزا با عنوان‌های «بحث کلی تاریخ ادیان»، «دین در قرآن»، «وحدت ادیان الهی در قرآن»، «ایمان در قرآن» و «اسلام در قرآن» تشکیل شده است.

در فصل اول از بخش نخست، به آیاتی از قرآن کریم که در آنها به بحث تاریخ ادیان پرداخته شده، اشاره می‌شود. پس از آن به بررسی اجمالی وضع اقوام گذشته از دیدگاه قرآن پرداخته شده است. در ادامه موضوع تسامح دینی از منظر قرآن کریم مورد بحث و بررسی واقع شده است.

در فصل دوم نویسنده تعاریف، معانی و اوصاف دین و دینداران

را از دید این کتاب مقدس مورد بررسی قرار داده و در نهایت علائم و نشانه‌های سست ایمانی و آفات دین از نگاه قرآن را بیان می‌کند. در این فصل به مناسبت بحث مختصری هم درباره معنا «اسلام» از دیدگاه قرآن مطرح می‌شود.

در فصل سوم به موضوع وحدت ادیان الهی که بیشتر آیات مرتبط با این موضوع در سوره مبارکه بقره آمده است، پرداخته شده است. فصل چهارم به موضوع ایمان در قرآن اختصاص یافته و ایمان و مؤمن در قرآن تعریف و اوصاف افراد مؤمن و امتحان‌های سخت خداوند نسبت به بندگان مؤمنش و نیز مراتب ایمان و عوامل تخریب ایمان و... گوشزد شده است.

معرفی اسلام از دیدگاه قرآن و تقسیم آن به اسلام خاص و اسلام عام، اوصاف فرد مسلمان، مراتب اسلام و... از جمله موضوعاتی است که در فصل پنجم بدانها پرداخته شده است.

«اهل کتاب در قرآن» عنوان بخش دوم کتاب است که این بخش نیز به پنج فصل تقسیم می‌شود.

در فصل اول با عنوان «اهل کتاب» به موضوع اهل کتاب و اوصاف ایشان در قرآن، نحوه برخورد اسلام با اهل کتاب و نیز موضع‌گیری اهل کتاب در مقابل اسلام، طبقه بندی اهل کتاب اشاره شده است.

فصل دوم با عنوان «حضرت ابراهیم علیه السلام» به معرفی حضرت ابراهیم علیه السلام به عنوان سرسلسله پیامبران الهی، اوصاف وی و فرازهایی از زندگانی آن حضرت از دیدگاه قرآن پرداخته است.

«دین یهود در قرآن»، «مسیحیت در قرآن» و «صائبین و مجوس در قرآن» از فصول بعدی این بخش هستند. تقسیم می شود.

بخش سوم کتاب «کفر، نفاق و استضعاف در قرآن» نام دارد و سه فصل کفر در قرآن، نفاق در قرآن (منافقان) و استضعاف در قرآن (مستضعفان) را شامل می شود.

آخرین عنوان این نوشتار را «مؤخره بحث» تشکیل می دهد که مبانی قرآنی روابط خارجی جامعه اسلامی با اهل کتاب و غیر اهل کتاب و نیز احکام کلی اسلام درباره این نوع از رابطه و جمع بندی و نتیجه گیری آن بیان شده است.

این کتاب در ۵۰۰ صفحه، از سوی انتشارات بوستان کتاب در سال ۱۳۹۰ منتشر شده است.

 عنوان کتاب: آشنایی با ادیان بزرگ

 پدیدآورنده: حسین توفیقی

 مشخصات نشر: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها، موسسه فرهنگی طه و مرکز جهانی علوم اسلامی، سال ۱۳۹۴، قم

کتاب آشنایی با ادیان بزرگ، به منظور معرفی ادیان بزرگ و زنده جهان در قالب دو واحد درسی، برای دانشجویان الهیات و همچنین جهت استفاده طلاب علوم دینی، در ده فصل تدوین شده است. در فصل اول کلیات، در فصل دوم ادیان ابتدایی، در فصل سوم ادیان قدیم، در فصل چهارم ادیان هندوستان، در فصل پنجم چین و ژاپن، در فصل ششم ایران باستان، در فصل هفتم ادیان عرب قبل از اسلام، در فصل هشتم یهودیت، در فصل نهم مسیحیت و بالاخره در فصل آخر اسلام و ادیان مورد بررسی قرار گرفته اند.

نویسنده محترم کتاب، کوشیده است تا در بررسی هر یک از ادیان، به تناسب اهمیت آنها، نکات مهم و برجسته آن را گوشزد کند و از ذکر موارد غیر مهم و غیر ضروری بپرهیزد.

اشتراک ما مسلمانان در پیشینه و زمینه‌های فرهنگی با دودین یهود و مسیحیت، موجب شده است تا شناخت دقیق تر آن دودین برای ما اهمیت بیشتری پیدا کند. از طرفی سیطره فرهنگ غرب مسیحی، و ضرورت مواجهه صحیح و از سر آگاهی با آن، اقتضای شناخت بیشتری از مسیحیت را دارد. افزایش ارتباطات و بیشتر شدن ضرورت

گفتگوی ادیان، بویژه ادیان ابراهیمی، بر اهمیت آشنایی با یهودیت و مسیحیت می‌افزاید. به همین دلیل حجم بیشتری از کتاب به این دو دین، بویژه به مسیحیت، اختصاص یافته است.

از آنجا که این کتاب برای کسانی نوشته می‌شود که با اسلام، آشنا هستند و بحث کردن در این سطح درباره اسلام برای آنان ضرورتی ندارد، در این کتاب از دین مبین اسلام بحثی به میان نیامده، مگر در پاره‌ای عقاید مسیحیان و یهودیان که اشاره‌ای به نگرش اسلام نیز شده است.

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، موسسه فرهنگی طه و جامعه المصطفی‌العالمیه این کتاب را در سال ۱۳۹۴ در ۳۴۰ صفحه منتشر کرده‌اند.

عنوان کتاب: تاریخ و اندیشه های کلامی مذاهب اسلامی

پدیدآورنده: محمد صفر جبرئیلی

مشخصات نشر: نشر سنت، سال ۱۳۹۵، تهران

کتاب پیش رو حاصل تلاش چند ساله ای است که با تشویق اساتید علم کلام به خصوص دانشگاه مذاهب اسلامی و دبیرخانه شورای نمایندگان ولی فقیه در مناطق قومی به مرحله بهره برداری رسیده و در آن مطالب و نکاتی پیرامون تاریخ و اندیشه های کلامی در مذاهب اسلامی آمده است.

نویسنده این کتاب بر تقریب مذاهب و وحدت بین مسلمانان تاکید فراوان دارد و احترام به عقاید دیگر مذاهب، حفظ وحدت و پافشاری بر مشترکات فراوان بین مذاهب را از مهم ترین وظایف مسلمانان و به ویژه عالمان و محصلان و محققان می داند.

این کتاب در سه بخش: درآمد، مذاهب اهل سنت و مذاهب شیعی تنظیم شده است. بخش اول به مباحث کلیات از جمله ضرورت، آفات و کاستی ها، واژه شناسی، موضوع، غایت، روش و اقسام کتابهای نگاشته شده در موضوع کتاب، حدیث افتراق، ظهور و بروز اختلافات فکری و فهرستی از مهمترین فرق و مذاهب اسلامی پرداخته است.

بخش دوم مذاهب اهل سنت را در پنج فصل معتزله، خوارج و اباضیه، اهل حدیث، اشعریه و ماتریدیه را بحث کرده است. در بخش سوم مذاهب شیعی ابتدا از تعریف لغوی و اصطلاحی شیعه

و تشیع، انشعابات و عوامل آن و مباحث مقدماتی دیگر بحث شده و در ادامه از سه مذهب رایج و موجود زیدیه، اسماعیلیه و اثنا عشریه سخن گفته شده است. در تمام مباحث کتاب سعی شده است با استفاده از منابع اصلی و دست اول، مباحث تاریخی و اعتقادی از جمله معرفی بنیانگذار، تاریخ پیدایش، ادوار و مراحل، شخصیت‌ها، انشعابات، روش فکری و آراء و اندیشه‌های هشت مذهب مذکور مورد بررسی قرار گیرد.

چاپ اول این کتاب در ۳۰۷ صفحه به همت انتشارات سنت در سال ۱۳۹۵ منتشر و روانه بازار نشر شده است.

عنوان کتاب: ناگفته‌های کلیسا (به همراه بسته مستند ناگفته‌های کلیسا)
پدیدآورنده: محمد صحاف کاشانی، محمد توحیدی، علی غلامی
مشخصات نشر: گروه تأمین منابع فرهنگی - تبلیغی معاونت فرهنگی - تبلیغی حوزه علمیه قم، سال ۱۳۹۳، قم

کتاب ناگفته‌های کلیسا برای آشنایی با مسیحیت و زندگی حضرت مسیح صلی الله علیه و آله به نگارش درآمده و تاریخ مسیحیت را مورد بحث و بررسی قرار داده است.

در این اثر، کتاب مقدس معرفی شده و برخی از مطالب آن از نظر سندی و محتوایی مورد بررسی و نقد واقع شده است. آموزه نجات، نگاه انتقادی به سه گناه نخستین، وضعیت شریعت در مسیحیت و معرفی آیین‌های کلیسایی از مباحث این کتاب است که علاوه بر معرفی و نقد آنها آموزه تثلیث مورد نقد و بررسی قرار گرفته است. بخش آخر کتاب هم راجع تبشیر مسیحیت در ایران است و روش‌های تبشیری و تبلیغی جذب افراد به مسیحیت در آن مورد بحث قرار گرفته است.

این کتاب از سوی گروه تأمین منابع فرهنگی، تبلیغی معاونت فرهنگی، تبلیغی حوزه علمیه قم در سال ۱۳۹۳ منتشر شده است. گفتنی است که گروه یاد شده فیلم مستندی نیز در همین موضوع تهیه و منتشر ساخته است.

 عنوان کتاب: خدمات متقابل اسلام و ایران (بخش دوم)

 پدیدآورنده: مرتضی مطهری

 مشخصات نشر: انتشارات صدرا، سال ۱۳۹۴، تهران

این کتاب تکمیل شده و تفصیل یافته نه جلسه سخنرانی است که در ماه محرم و صفر سال ۱۳۸۸ قمری (۱۳۴۶ شمسی) توسط استاد شهید مرتضی مطهری ایراد شده است. مطالب بحث شده در این سخنرانی ها مجموعاً در سه بخش «اسلام از نظر ملیت ایران»، «خدمات اسلام به ایران»، و «خدمات ایران به اسلام»، تدوین یافته است. در بخش اول به این پرسش پاسخ داده شده است که آیا هیچ گونه تضاد و تناقضی میان احساسات مذهبی و احساسات ملی ما ایرانیان وجود ندارد یا اینکه اساساً دارای دو نوع احساس متضاد (مذهبی و ملی) می باشیم؟ برای پاسخ به این پرسش، موضوعاتی چون ناسیونالیسم، مقیاس ملیت، داعیه ی جهانی اسلام، مذهب تشیع، و مطالبی از این دست مورد بحث و بررسی واقع شده است.

بخش دوم متکفل پاسخ به پرسش دیگری است و آن اینکه دین اسلام آنگاه که در چهارده قرن پیش به ایران وارد شد، چه تحولات و دگرگونی هایی در میهن ما به وجود آورد و آیا اصولاً ورود اسلام به ایران برای این کشور موهبت بود یا فاجعه؟ جهت پاسخ به این پرسش، ابتدا افکار و عقاید مذهبی عامه مردم ایران در زمان ظهور اسلام مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است و از جمله به آیین های زردشتی، مسیحی،

مانوی، مزدکی، بودایی و عقاید آریایی پرداخته شده است. همچنین نظام اجتماعی، خانوادگی و اخلاقی ایران قبل از اسلام، تحت بررسی قرار گرفته و تأثیر اسلام بر آنها مورد ارزیابی واقع شده است. در بخش سوم، به پرسش دیگری پاسخ داده شده و آن اینکه ایرانیان چه نقشی در نشر و بسط تعالیم دین اسلام داشته اند و انگیزه ایرانی در این خدمات چه بوده است؟ برای پاسخ به این پرسش، خدمات گسترده ی ایرانیان مسلمانان در هند، کشمیر، چین، مغرب و شمال آفریقا مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین از عالمان علوم اسلامی همچون علم قرائت، علم تفسیر، حدیث و روایت، فقه و فقهات، فلسفه و حکمت، عرفان و تصوف که اصلاً ایرانی بوده اند نام برده شده و خدمات علمی ایشان در طی قرون متمادی مورد بررسی و کنکاش قرار گرفته است.

چاپ پنجاه و دوم این کتاب توسط انتشارات صدرا در سال ۱۳۹۴ منتشر شده است.

 عنوان کتاب: درسنامه نقد وهابیت

 پدیدآورنده: نجم الدین طبسی

 مشخصات نشر: انتشارات آثار نفیس، سال ۱۳۹۱، قم

این کتاب تحقیقی در زمینه تاریخچه وهابیت و شاخصه‌های مهم این فرقه مذهبی و نقد افکار و عقاید آنان است. در این کتاب ابتدا با رویکردی تاریخی، از صدر اسلام تا عصر کنونی، به ریشه‌های وجود تفکرات تکفیری و جمود فکری در برخی از مسلمانان اشاره شده و احمد بن حنبل پیشوای اصلی تفکرات وهابی و پس از ابن تیمیه به عنوان پدر معنوی وهابیان معرفی شده است. در ادامه به تبیین زندگی و شخصیت محمد بن عبدالوهاب، پیشوای وهابیت پرداخته شده و مهم‌ترین افکار آنان مانند تشبیه و تجسیم، دشمنی با پیامبر اسلام ﷺ و اهل بیت ایشان، تکفیر سایر فرقه‌های مسلمان، اقدام به ترور و توسل به خشونت و غلو کردن در مسائل دینی، به‌ویژه مساله توحید و شرك مورد نقد و ارزیابی قرار گرفته است. نگارنده در پایان، به رد دیدگاه‌های وهابیان در مورد کفر دانستن توسل و تبرک جستن به ائمه اطهار علیهم‌السلام، شرك دانستن زیارت قبور، بدعت شمردن برگزاری مراسم جشن و شادی و عزاداری برای اهل بیت علیهم‌السلام پرداخته است. این کتاب توسط نشر آثار نفیس در ۴۵۶ صفحه در سال ۱۳۹۱ روانه بازار نشر شده است.

عنوان کتاب: وهابیت، مبانی فکری و کارنامه عملی

پدیدآورنده: جعفر سبحانی تبریزی

مشخصات نشر: انتشارات توحید، سال ۱۳۹۵، قم

موضوع این کتاب نقد دیدگاه‌های اعتقادی و رفتارهای فرقه وهابیت و جنایات آنان است. در ابتدای این اثر به بیان ویژگی‌های مکتب فکری ابن تیمیه بنیان‌گذار تفکرات سلفی و پس از آن وهابیت پرداخته شده و دیدگاه‌های وی در زمینه تفسیر ماهیت توحید، عبادت، مرز بین توحید و شرک، بدعت در دین، زیارت قبور پیامبر اسلام ﷺ و اهل بیت ایشان و متوسل شدن به آنان، اعتقاد به شفاعت ایشان، تبرک جستن به آثار آنان و مقام و منزلت اولیای الهی، مورد نقد و ارزیابی قرار گرفته است. نگارنده در همین زمینه به پیشینه شکل‌گیری این فرقه اشاره نموده و گوشه‌هایی از اندیشه‌های انحرافی و جنایات صورت گرفته توسط آنان در جهان اسلام از جمله تاخت و تاز آنان در شام و عراق و حمله به عتبات مقدسه را تشریح نموده است. وی در ادامه تفسیری از مفهوم توحید و مرزهای آن با شرک ارائه نموده و شرایط ایجاد بدعت در دین در این زمینه را بیان نموده است. نگارنده ضمن نقد شرک بودن زیارت قبور پیامبران و امامان و انسان‌های صالح، ادله عقلی و نقلی مشروعیت زیارت، توسل جستن به اولیای الهی، تبرک جستن به آثار آنان، قایل شدن مقامات بلند معنوی برای ایشان، سوگند خوردن به غیر خدا، سوگند دادن خداوند

به حق بندگان، اهدای خیرات و هدایا به مردگان و طلب شفاعت نمودن از اولیای الهی را بیان کرده است.

این کتاب در سال ۱۳۹۵ توسط انتشارات توحید در ۴۴۰ صفحه چاپ و منتشر شده است.

 عنوان کتاب: در جستجوی حقیقت

 پدیدآورنده: علیرضا روزبهانی بروجردی

 مشخصات نشر: انتشارات مرکز مدیریت حوزه علمیه قم، سال

۱۳۸۹، قم

این کتاب که در نه فصل سامان یافته، درباره فرقه ضاله بهائیت به عنوان فرقه ای است که تاریخش مملو از تاریکی و وابستگی بوده و آموزه هایش سراسر سفسطه و مغالطه آشکار است.

فصل اول به بررسی فرقه شیخیه می پردازد و در فصل دوم از بایه و زندگی و تفکرات سید علی محمد باب و برخی از بزرگان این فرقه سخن می گوید.

فصل سوم کتاب درباره بهائیت و زندگی و احوالات میرزا حسینعلی نوری است و در فصل چهارم به نقد و بررسی اعتقادات بهائیان پرداخته شده است.

تعالیم دوازده گانه بهائیت، وحدت عالم انسانی، تشکیل دادگاه بین المللی، مداخله نکردن در امور سیاسی، ترک تعصبات جاهلیت، تساوی حقوق زن و مرد، صلح عمومی، تعدیل معیشت عمومی و رفع مشکلات اقتصادی جهان بشری، محتاج نفثات روح القدس، تعلیم و تربیت عمومی و اجباری، الفت و محبت در دین، مطابقت دین با علم و عقل نیز از مطالب مهم فصل پنجم این کتاب است.

فصل ششم نیز سیری کوتاه در احکام بهائیت و احکامی چون

طهارت، وضو، نماز، روزه، حج، حقوق شرعی، ازدواج، طلاق، نمونه‌های از حدود و... را بررسی می‌کند و در فصل هفتم به نظام و تشکیلات اداری این فرقه اشاره دارد و رابطه بهائیت و سیاست، رابطه بهائیت با استعمار، روسیه، انگلیس، اسرائیل، به نقش بهائیت در کشور ایران در دو دوره پهلوی و جمهوری اسلامی در فصل هشتم مورد بررسی قرار گرفته است.

این کتاب در ۳۱۲ صفحه از سوی انتشارات مرکز مدیریت حوزه علمیه قم در سال ۱۳۸۹ منتشر شده است.

 عنوان کتاب: پیچک انحراف

 پدیدآورنده: جواد اسحاقیان

 مشخصات نشر: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود عج، سال

۱۳۸۹، تهران

این کتاب که با مقدمه مؤلف در انتقاد از مدعیان نیابت از ائمه ع آغاز شده، در هشت بخش به بررسی عوامل پیدایش مهمترین فرقه‌های نوپدید دو قرن اخیر یعنی: شیخیه، بابیه، بهاییه، قادیانیه و مهدویون و همچنین فرقه‌های معاصر که بعد از جمهوری اسلامی با استفاده از فضای معنوی ایران شکل گرفته‌اند، می‌پردازد و عوامل گرایش به آنها را تحلیل می‌کند.

بخش اول، در دو فصل، بعد از بیان منظور از واژه‌های «زمینه‌ها، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی»، انگیزه انتخاب موضوع، ضرورت بحث درباره آن و پیشینه موضوع، تاریخچه کوتاه مدعیان مهدویت و نیابت در دو قرن اخیر در ایران، هند، پاکستان و سودان را به طور مختصر بررسی کرده است.

بخش دوم درباره شیخیه کرمانیه و خصوصیات مدعیان آنها است و در بخش سوم، پس از ذکر زندگینامه علی محمد باب و برخی ادعاها درباره حسینعلی بهاء (مؤسس بهائیت)، عوامل و زمینه‌های گرایش مردم به مدعیان بابیه و بهاییه را برشمرده است.

بخش چهارم، به زمینه‌های گرایش به «قادیانیه»، و زندگی نامه

مؤسس این فرقه اختصاص دارد.

بخش پنجم از ادعاهای غلام احمد، سوء استفاده از متون دینی یا منابع تاریخی و نیز نقش استعمار و فرهنگ غربی در جریان قادیانی و نیز مهدی سودانی سخن می‌گوید.

بخش ششم درباره ادعاهای برخی از مدعیان دهه‌های قبل و پس از انقلاب است و بخش هفتم و هشتم به پژوهش میدانی، جمع‌بندی و تحلیل نهایی اختصاص دارد.

بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود علیه السلام این کتاب را در سال ۱۳۸۹ در ۲۴۰ صفحه منتشر کرده است.

عنوان کتاب: محاکمه و بررسی در عقائد و احکام و آداب و تاریخ

باب و بهاء*

پدیدآورنده: سید حسن مصطفوی

مشخصات نشر: مرکز نشر آثار علامه مصطفوی، سال ۱۳۸۶، تهران

کتاب محاکمه و بررسی در عقاید و آداب و تاریخ باب و بهاء، شامل جستارهایی است که در شناخت عقاید و افکار بهاییان که گاه رنگ و روی تاریخی هم به خود می‌گیرد. نویسنده در نگارش این کتاب فقط از کتابها و نوشته‌های خود بایان و بهاییان به عنوان مدرک استفاده کرده و در تألیف کتاب از نزدیک به هفتاد کتاب گروه یاد شده بهره برده است. او در آغازین جلد کتاب ده اصل کلی و اساسی را که دین مقدس اسلام بر آنها استوار است، مورد بحث و بررسی قرار داده تا با اثبات آنها تزلزل فرقه‌های ساختگی را عیان سازد.

در جلد دوم، تاریخ و آداب فردی و احکام و حدود مسلک باب و بهاء نقل شده است. جلد سوم نیز علاوه بر مباحثی درباره توحید و نبوت، به مباحث اجتماعی و فقهی فرقه یاد شده اختصاص دارد.

این کتاب در سه جلد، به همت مرکز نشر آثار علامه مصطفوی در سال ۱۳۸۶ منتشر شده است.

 عنوان کتاب: در جستجوی عرفان اسلامی

 پدیدآورنده: محمد تقی مصباح یزدی

 مشخصات نشر: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام

خمینی (ره)، سال ۱۳۹۵، قم

این کتاب مجموعه مباحثی از حضرت آیت الله مصباح یزدی در جلسات مختلف درباره عرفان است که توسط حجت الاسلام والمسلمین آقای محمد مهدی نادری قمی با هدف ارایه تصویری روشن از عرفان اسلامی و مشخصه های اساسی آن، در ۵ فصل تدوین و نگارش یافته است.

در فصل نخست این نوشتار به کلیاتی درباره عرفان از قبیل انواع تمایلات انسانی و توضیح خودشکوفایی و ناخودشکوفایی آن ها، تمایلات عرفانی به عنوان تمایلات اصیل آدمی، پاسخ به پرسش هایی چون: عرفان چیست؟ عارف کیست؟ و نیز شرح رابطه عرفان با فلسفه، عقل، و شرع پرداخته شده است.

در فصل دوم این کتاب که به مسأله تحریف و انحراف در آموزه های عرفانی اختصاص یافته، مباحثی چون: منشأ تحریف و انحرافات، تحلیل عوامل انحراف در عرفان، استعمار و عرفان سازی و ترویج صوفی گری، مورد بحث قرار گرفته است.

در فصل سوم ضمن بحث درباره شاخصه های عرفان اسلامی، به پیشینه عرفان در جوامع انسانی، تبیین شاخصه های عرفان صحیح

بر مبنای تحلیل عقلی و ویژگی های عرفان اسلامی در کتاب و سنت پرداخته شده، و پس از ارایه پاسخ هایی از امام باقر و امام صادق ۸ به سؤال متعارض یا متقارب بودن دو بعد مادی و معنوی انسان، امام خمینی (رضوان الله علیه) به عنوان تجسمی از عرفان راستین معرفی شده و از مسایلی هم چون رجوع به آموزه های عرفانی دیگر مکاتب، عدم انحصار عرفان در روحانیت، و همه جانبه بودن سیر عرفانی سخن به میان آمده است.

در فصل چهارم، راه صحیح نیل به مقامات عرفانی معرفی شده است. در این فصل ابتدا ضمن اشاره به شناخت راه صحیح با استفاده از عقل و نقل و با تأکید بر لزوم رجوع به اهل بیت:، به موانع مهم سیرالی الله اشاره شده است. مراحل سیر و سلوک، مشارطه، مراقبه و محاسبه، مراحل مراقبه، ذکر و جایگاه آن، و نماز و راز خیر العمل بودن آن از مباحث مطرح شده در این فصل است.

در پایان، این کتاب در فصل پنجم به بررسی مسأله کشف و کرامت پرداخته است. حقیقت کشف و مکاشفه، کرامت و حقیقت و ماهیت آن، عرفان حقیقی و سیر و سلوک، و نیاز به استاد از دیگر مباحث پایانی این نوشتار است.

چاپ پنجم این کتاب را انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) در ۳۵۲ صفحه در سال ۱۳۹۵ روانه بازار نشر نموده است.

عنوان کتاب: درآمدی بر عرفان حقیقی و عرفان های کاذب

پدیدآورنده: احمد حسین شریفی

مشخصات نشر: انتشارت پرتوولایت، سال ۱۳۹۲، قم

موضوع کتاب، مسئله عرفان ها و معنویت های نوظهور و معنویت های سکولار و لیبرالیستی است و هدف از تدوین آن، بیان شاخصه ها و ویژگی عرفان حقیقی و تمایزات آن از عرفان های کاذب بوده و کوشیده شده است محورهای مشترک عرفان های کاذب را، با نمونه هایی از رایج ترین آنها، استخراج کرده و به نقد و بررسی آنها پرداخته شود.

این کتاب مشتمل بر شش فصل است. فصل نخست با عنوان «کلیات» ضمن تبیین معنای مورد نظر، از واژه هایی همچون عرفان، تصوف، معنویت، عرفان دینی و عرفان سکولار و عرفان حقیقی و عرفان کاذب، به بررسی برخی از مهم ترین علل و عوامل روی آوری بشر جدید به معنویت و عرفان و دین پرداخته است.

در فصل دوم با عنوان شاخصه های عرفان حقیقی به شاخصه هایی از قبیل «قرب الهی به عنوان هدف غایی»، «عدم مخالفت با عقل»، «مطابقت با شریعت»، «هماهنگی با فطرت انسانی»، «توجه به همه ابعاد زندگی انسان» و «تصحیح نسبت دنیا و آخرت» اشاره شده است.

فصل سوم درباره «مشخصه های عارفان حقیقی» است که با استناد به آیات و روایات و سنت و سیره پیامبر اکرم ﷺ و امامان معصوم علیهم السلام به آیات و روایات و سنت و سیره پیامبر اکرم ﷺ و امامان معصوم علیهم السلام ویژگی هایی برای عارفان حقیقی ذکر شده است.

فصل چهارم به «بررسی و نقد شاخصه های عرفان های کاذب» می پردازد. فصل پنجم با عنوان «مشخصه های عرفان کاذب» به بیان برخی از ویژگی های مدعیان دروغین، به ویژه مشخصه های رفتاری و اندیشه ای آنان، پرداخته است.

فصل ششم و پایانی این کتاب به بررسی نقش سیاست مداران و قدرتمندان در ترویج معنویت های کاذب و دروغین و همچنین راه های مقابله با این جریان ها می پردازد.

این کتاب ۳۵۲ صفحه ای به همت انتشارت پرتوولایت در سال ۱۳۹۲ منتشر شده است.

 عنوان کتاب: در کوی صوفیان

 پدیدآورنده: سید تقی واحدی

 مشخصات نشر: انتشارات راه نیکان، سال ۱۳۹۵، قم

این کتاب در چاپ های قبلی با عنوان «از کوی صوفیان تا حضور عارفان» منتشر می شد؛ اما در چاپ چهارم به «در کوی صوفیان» تغییر نام یافت. مؤلف این اثر در خانواده ای شیفته و خدمتگذار به آل رسول ﷺ پا به عرصه وجود نهاد. ایشان از همان دوران کودکی با حضور نزد اشخاصی همچون شمس العرفاء، شیخ عبدالحسین ذوالریاستین (مونس علیشاه)، حاج محمد حسن مراغه ای (محبوب علیشاه)، شیخ محمد حسن گنابادی (صالح علیشاه)، حاج مطهر علیشاه و سلطان حسین تابنده (رضا علیشاه)، با تمام مبانی اعتقادی و خانقاهی صوفیه آشنا شد تا این که عنایت و هدایت الهی چراغ راهش شد و از کوی صوفیان به حضور عارفان راه یافت و خود شمع جمع سوته دلان گردید.

این کتاب به صورت فصل بندی نگارش نشده است؛ ولی با بهره گیری از منابع دست اول و معتبر به چپستی و عوامل پیدایش تصوّف، انحرافات صوفیه و برخورد فقهاء با آنها، تبیین و تحلیل فرقه های صوفیه همچون ذهبیه، نعمت الهی، مونس علیشاهی، صفی علیشاهی، کوثریه، شمسیه و گنابادیه پرداخته و آراء و عقاید آن ها و ادعای انتسابشان به اهل بیت ﷺ را نقد کرده است. از دیگر موضوعات مطرح شده در این کتاب می توان به مباحثی همچون: برخورد تصوّف؛ اسلام، مقابله با اسلام، ارتباط تصوّف با تشیع، عشریه در مقابل خمس، وارونه نویسی صوفیه، بدعت های صوفیان، بهره برداری صوفیه از ولایت، ادعای اجازه

از معصوم، بیعت در صوفیه، مهدویت نوعیه، قدرت های حاکم تقویت کننده ی صوفیه، بهره برداری استعمار از تصوف، حقوق بگیران انگلیس، صوفیه در مقابل ائمه و... اشاره کرد.

چاپ هفتم این کتاب در ۵۵۰ صفحه توسط انتشارات راه نیکان در سال ۱۳۹۵ روانه بازار نشر شده است.

عنوان کتاب: جریان شناسی انتقادی عرفان های نوظهور

پدیدآورنده: حمیدرضا مظاهری سیف

مشخصات نشر: انتشارات پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی،

سال ۱۳۹۰، قم

هدف از نگارش این کتاب این است که در گام اول، نظام فکری و پیام عمده جریان های عرفانی را جمع بندی کند و در گام دوم، نقاط غیر قابل دفاع در مبانی یا نتایج سوء فردی و اجتماعی آموزه های آنان را برای مخاطب تبیین نماید.

این کتاب در دو بخش و هشت فصل سامان یافته است. بخش اول، فطرت در جغرافیای معنویت نام دارد و دارای سه فصل است: فصل اول، فطرت محجوب و معنویت ممسوخ؛ فصل دوم، بازکاوی تجربه عرفانی از منظر فطرت و فصل سوم، بررسی تطبیقی تجربه عرفانی در شش مکتب نام گرفته است. نویسنده در فصل سوم به بررسی تطبیقی شش مکتب عرفانی عرفان مسیحی و عرفان اسلامی، شمینیسم، تائوئیسم، بودیسم و هندوئیسم پرداخته است.

بخش دوم، با نام معنویت گرایی پست مدرن، دارای پنج فصل است: فصل اول، تی. ام نمونه ای از عرفان پست مدرن؛ فصل دوم، عشق و معنویت در اندیشه اوشو؛ فصل سوم، افسانه معنویت در آثار کوئیلو؛ فصل چهارم، فالون دافا معنویت بدن گرا و فصل پنجم، دنیای اسرارآمیز اوهام در عرفان سرخ پوستی.

این کتاب در سال ۱۳۹۰ از سوی انتشارات پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی در ۴۰۰ صفحه منتشر شده است.